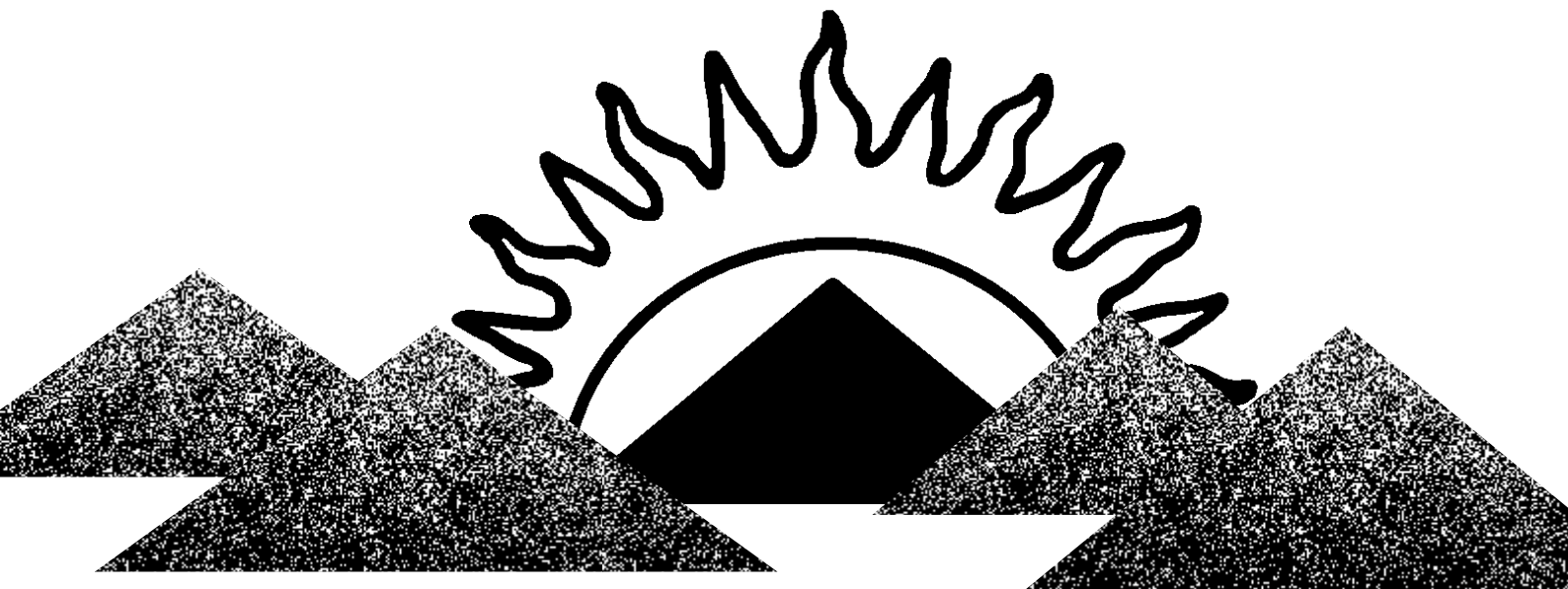
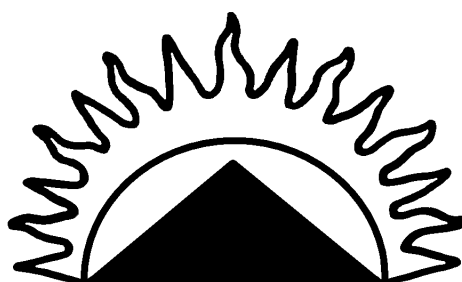

VUOSIKIRJA XLIX

LAPIN TUTKIMUSSEURA
2009 - 2010

LAPIN TUTKIMUSSEURA
VUOSIKIRJA XLIX - L

2009 - 2010

THE RESEARCH SOCIETY OF LAPLAND
YEAR BOOK XLIX - L

Rovaniemi 2011

Toimittajat - Editors:

Pertti Sarala & Leena Suopajärvi

Taitto - Layout:

Pertti Sarala

Lapin tutkimusseura ry. 2009-2010

Rovaniemi

Puheenjohtaja	YTT Leena Suopajarvi Lapin yliopisto PL 122 96101 Rovaniemi Puh. 040 4844234 (gsm), Fax (016) 341 2207 sähköposti: leena.suopajarvi@ulapland.fi
Varapuheenjohtaja	YTT Seija Tuulentie Metsäntutkimuslaitos PL 16 96301 Rovaniemi Puh. 050 3914438 (gsm), Fax 0102 114 401 sähköposti: seija.tuulentie@metla.fi
Rahastonhoitaja	Aila Iivari Säteilyturvakeskus Lähteentie 2, 96101 Rovaniemi puh. (016)181 4483, sähköposti: aila.iivari@stuk.fi
Kirjanpitäjä	Tuija Holm Kihlakangas 15 96800 Rovaniemi puh. 040 7572231 (gsm), sähköposti: tuijaelina.holm@gmail.com
Osoite	Lapin tutkimusseura ry. Lapin maakuntakirjasto Jorma Eton tie 6 96100 Rovaniemi
www-kotisivu	http://www.lapintutkimusseura.fi (kesäkuu 2011 alkaen)
Pankkiyhteys	Sampo 800011-903385
Jäsenmaksut:	vuosijäsen 20 € yhteisöjäsen 100 € jäsenhakemukset osoitetaan Lapin tutkimusseuralle

ISSN 0457-1479
ISBN 978-951-9327-58-7 (nid.)
ISBN 978-951-9327-59-4 (PDF)
Painatuskeskus Finland, Rovaniemi, 2011

Sisällys

Puheenjohtajan palsta

Leena Suopajärvi: Monitieteisen vuoropuhelun puolesta – esimerkkinä ilmastonmuutos	5
--	---

Tutkimuksen ja käytännön kohtaamisia -keskustelusarjan artikkelit

Pirjo Oinas: Kylä – turvallinen asuinpaikka?	7
Leena Suopajärvi: Lapin tulevaisuutta rakentamassa – aluekehityksen suuntaviivat	17
Anu Valtonen: Nukkuvaa turistia tutkimassa	28
Dina Solatie, Jarkko Ylipieti, Raimo Mustonen ja Esko Ruokola: Uraanikaivosten säteilyyn liittyvät ympäristövaikutukset	36
Merja Mattila: Poroelinkeinojen oikeutus ja kaivostoiminta	43

Kulttuurin paikat – paikkojen kulttuurit -iltamatinean artikkelit

Leif Rantala: Petsamon Vaarlamasaari – historia ja nykyaika	48
---	----

Tutkimusseuran toiminta

Toimintakertomus 2009-2010	76
Toimintasuunnitelma ja talousarvio 2011	80
Tilinpäätös 2009-2010	82
Hallitus 2009	86
Hallitus 2010	87
Jäsenluettelo	88
Lapin tutkimusyksiköt	93
Lapin tutkimusseura ry:n säännöt	96

Leena Suopajarvi¹

Lapin tutkimusseuran puheenjohtaja

Monitieteisen vuoropuhelun puolesta – esimerkkinä ilmastonmuutos

Ilmastonmuutos jakaa tutkijat karkeasti ottaen kolmeen leiriin. Skeptikot korostavat muutoksen arviointiin liittyvää epävarmuutta ja sanovat, että jos maapallon ilmasto on muuttumassa, alkuperä ei välttämättä ole ihmistoiminnassa. Toisten mielestä ihmistoiminta on merkittävästi muuttamassa maapallon ilmastoja, mutta pitävät muutosta niin hitaana, että ihmiskunta pystyy siihen sopeutumaan. Loput tutkijoista korostavat ilmastonmuutoksen riskiluonnetta: muutos etenee vääjäämättömästi ja arvaamattomasti niin, että vaikutusten hillintä alkaa olla myöhäistä.

Oltiinpa ilmastonmuutoksesta mitä mieltä tahansa, sillä on jo vaikutuksensa. Ilmastonmuutos on poikanut laajalti projekteja ja poliittisia ohjelmia kansainväliseltä tasolta aina paikallistasolle saakka.

Myös tutkimus on osa tätä ilmastonmuutospoliittikkaa. Olin puolitoista vuotta sitten ilmastonmuutuskongressissa Vesisaassa, missä eri alojen tutkijat esittelivät arvioitaan ilmastonmuutoksen vaikutuksista. Monitieteisen kongressin puheenvuoroja kuunnellessa tuli etsimättä mieleen vanha tarina kuudesta sokeasta miehestä, jotka halusivat selvittää, millainen eläin elefantti on. Kun yksi kosketteli ja tutki käsillään korvaa, toinen häntää, kolmas kärsää, neljäs polvea, viides elefantin kylkeä ja

kuudes syöksyhammasta lopputulokseksi oli kuusi osatotuutta. Kaikki väittivät tietävänsä, millainen elefantti on ja kiistely jatkui iäisyyksiä. Tarinan opetus oli, että jopa kaikkein viisaimmat voivat olla osaltaan oikeassa, mutta kokonaisuuden kannalta kuitenkin niin väärässä. Lähdin hämmentyneenä pois Vesisaaren kongressista: plakkariin jäi yksityiskohtaisia kuvauksia ilmastonmuutoksen mahdollisesta vaikutuksesta esimerkiksi routimiseen tai pohjoisen merenpinnan tasoon, mutta kokonaiskuvaa ilmiöstä ei syntynyt.

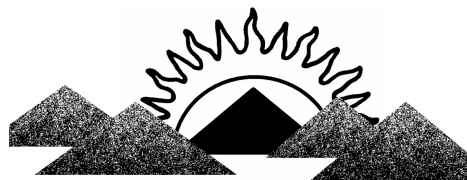
Länsimainen tiede pilkkoo ilmastonmuutoksen osiin, joiden yhdistäminen jää asioita seuraavan maallikon vastuulle. Ei siis ihme, että ilmastonmuutos ei välttämättä näy arjen käytännöissä ja valinnoissa: se on jäänyt edelleen poliitikkojen ja tutkijoiden väittelykentäksi, ennemminkin puheiden kuin tekojen tasolle. Jos ilmastonmuutosta halutaan käyttää argumenttina kestävämmän yhteiskunnan rakentamiseksi, myös länsimaisen tieteen tulee tarkastella omia käytäntöjään. On ylitettävä vähintäänkin ihmis- ja luonnontieteiden välinen raja ja rakennettava monitieteisiä tutkimushankkeita, jotka mahdollistavat tutkijoiden keskinäisen vuoropuhelun ja oppimisen. Myös tutkijoiden rooli muuttuu, jos halutaan lisätä tutkimustiedon vaikuttavuutta: se edellyttää läsnäoloa ja osallisuutta politiikan

¹Sosiologian lehtori (ma.), Lapin yliopisto, Rovaniemi

teossa.

Lapin tutkimusseuran jäsenistö edustaa asiantuntemusta eri aloilta – sen voi jokainen havaita, kun tarkastelee vuosikirjan jäsenluettelo. Tutkimusseura onkin pyrkinyt lisäämään monitieteistä ja moninäkökulmaista vuoropuhelua. Esimerkiksi seuran 50-vuotisen taipa-
leen juhlaseminaarissa kesäkuussa 2009 pohdittiin Lapin nykytilaa ja tulevaisuutta yli kymmenen eri puheenvuoron kautta. Puheenvuorot on koottu tutkimusseuran Acta Lapponica Fenniae 21

-julkaisuun, jota on edelleen saatavilla. Huhtikuussa 2011 järjestettiin Voimaa Lapista – energiaseminaari, jossa esiteltiin energiantuotannon vaihtoehtoja pohjoisen näkökulmasta. Tilaisuus kiinnosti noin viittäkymmentä osanottajaa eli tarvetta tällaisille kokoaville seminaareille selvästikin on. Seuran jäsenistöltä olisikin hyvä saada ehdotuksia uusien seminaarien aiheiksi, jotta tutkimukseen perustuva yhteiskunnallinen keskustelu pohjoisen elämänpiirimme asioista olisi mahdollisimman vilkasta.

Kylä – turvallinen asuinpaikka?

Johdanto

Artikkelini perustuu Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa sosiaalityön oppiaineessa vuosina 2007-2010 toteutettuun Maa- ja metsätalousministeriön rahoittamaan Kylä kaupungissa -tutkimushankkeeseen. Tutkimuksen kohdealueena on ollut vuoden 2006 alussa tapahtuneessa kuntaliitoksessa muodostettu Rovaniemen kaupunki. Artikkelissani tarkastelen kohdetta erityisesti arkielämän turvallisuuden näkökulmasta.

Arjen turvallisuus on ohjelmapoliittisena kysymyksenä noussut esiin erityisesti Arjen turvaa – sisäisen turvallisuuden ohjelman myötä. Ohjelman valmistelu on käynnistetty sektorirajat ylittävänä kehittämiskokonaisuutena kesäkuussa 2003, hallituksen periaatepäätös sisäisen turvallisuuden ohjelmasta on tehty syyskuussa 2004 ja sen päivitetty ohjelmaesitys on julkistettu keväällä 2008. Osana ohjelmaa on toteutettu myös erityistä harvaan asuttujen alueiden turvallisuuteen suuntautuvaa kehittämistyötä, jonka tarkoituksena on edistää harvaan asuttujen alueiden elinvoimaisuutta ja hyvinvointia. (Sisäasiainministeriö 20/2009, 5.)

Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa turvallisuudella tarkoitetaan yhteiskunnassa vallitsevaa tilaa, joka mahdollistaa

oikeusjärjestelmän takaamien oikeuksien ja vapauksien toteutumisen ilman rikollisuudesta, häiriöistä, onnettomuuksista tai suomalaisen yhteiskunnan tai kansainvälistyvän maailman ilmiöistä ja muutoksista johtuvaa aiheellista pelkoa ja turvattomuutta. (Sisäasiainministeriö 44/2004, 14.) Pauli Niemelä tutkijaryhmineen (1997, 13–15) on puolestaan jo aiemmin turvallisuuteen suuntautuvassa tutkimuksessaan määritellyt turvallisuuden inhimilliseksi peruspyrkimykseksi, jonka vastakohtaksi asettuu turvattomuuden tila, jossa tämä pyrkimys jää toteutumatta. Turvallisuuden toteutuminen riippuu olosuhteista, jotka joko mahdollistavat tai estävät turvallisuuden tilan toteutumisen.

Olosuhteisiin liittyvät turvallisuutta uhkaavat tekijät ovat lähtökohtaisesti tulevaisuuteen liittyviä, epämääräisiä tekijöitä, jotka ovat kiinteässä yhteydessä konkreettisiin vaaroihin sekä riskeihin. Hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden takaaminen voidaan nähdä myös yhtenä sosiaalipoliittikan keskeisistä tavoitteista. Yksilötasolla turvallisuus on viimekädessä subjektiivinen kokemus, johon vaikuttavat kokijan henkilökohtaiset tuntemukset ja yksilölliset ominaisuudet. Turvallisuuden tunteen voidaan nähdä muodostuvan ulkoisen, objektiivisesti arvioitavissa olevan turvallisuuden ja henkilökohtaisen, subjek-

¹Tutkija, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto, Rovaniemi

tiivisen kokemuksen kohtaamispiirissä. (Niemelä ym. 1997, 13–15).

Omat ulottuvuutensa turvallisuuteen tuovat yhteiskunnalliset muutokset sekä muutokselle ominaiset, ajalle tyypilliset piirteet. Turvallisuus kytkeytyy monimutkaisesti globaaliin järjestykseen, sosiaalipolitiikkaan, identiteetin rakentamiseen ja sosiaalisiin suhteisiin (esim. Koskela 2009, 33–38). Yksilöiden arjen sujumuuden näkökulmasta turvallisuus on ennen kaikkea tunne, joka vaikuttaa siihen, minkälaisia valintoja ja ratkaisuja yksilö arkipäivässään tekee. Kuten Hille Koskela (2009, 35–36) toteaa, eri ihmisillä on erilaiset lukutaidot ympäristön turvallisuuden suhteen ja yksilöt tulkitsevat erilaisia vaaran merkkejä ja uhkaavia tilanteita omien valmiuksiensa mukaisesti.

Kylä kaupungissa -tutkimuksen aineisto

Kylä kaupungissa -tutkimushankkeen aineisto on kerätty Rovaniemen kaupungin alueella sijaitsevista Meltauksen ja Jaatilan kylistä ympäristöineen. Kyläalueiden valinta on perustunut erityisesti riittävän pitkään etäisyyteen kaupunkikeskuksesta sekä kylien maaseutumaisuuteen. Meltauksen alueelta mukana ovat olleet Meltauksen kyläkeskuksen lisäksi pienempinä kylinä Perttaus, Tolonen, Marrasjärvi ja Patokoski. Jaatilan alueella tutkimusaineiston keruu on puolestaan kohdentunut Jaatilan, Leipeen ja Petäjäskoksen kyliin. Tutkimusta varten näiltä kyliltä on kerätty sekä laadulliset että tilastolliset aineistot, jotka koostuvat 255 lomakekyselyyn vastanneesta (vastausprosentti 54) sekä

kahdesta ryhmähaastattelusta, joihin osallistui yhteensä 13 haastateltavaa.

Tutkimuksessani olen lähestynyt turvallisuuden tunnetta erityisesti siitä näkökulmasta, miten turvalliseksi kohdekylien asukkaat asuin- ja elinympäristönsä kokevat sekä mikä aiheuttaa heille huolta vastaushetkellä. Kyselylomakkeessa huolenaiheet oli strukturoitu yleisen turvallisuuden osalta luokkiin koti, naapurusto ja kotikylä ihmissuhteineen sekä Rovaniemi ja Suomi. Palveluiden ja palvelujärjestelmän osalta kysymykset on puolestaan jaoteltu karkeasti seuraaviin luokkiin:

- Terveys ja terveydenhuoltopalvelut
- Lapsiperheiden ja ikääntyneiden palvelut
- Päivittäispalvelut
- Tiet, liikkuminen ja tietoliikenne
- Asuminen
- Vapaa-aika ja kulttuuripalvelut
- Kriisitilanteiden apu ja palvelut
- Taloudellinen toimeentulo
- Osallisuus ja vaikuttaminen

Tässä Kylä kaupungissa -tutkimuksen aineistoon perustuvassa artikkelissani tarkastelen palveluita erityisesti suurimmiksi ja pienimmiksi osoittautuneiden huolenaiheiden osalta.

Tilastoaineistossa vastaajista 46 prosenttia on naisia ja 54 prosenttia miehiä. Iältään he sijoittuvat 15-96 vuoden väliin siten, että 46-65-vuotiaita on 47 prosenttia, yli 65-vuotiaita 36 prosenttia, 25-45-vuotiaita 14 prosenttia ja alle 25-vuotiaita 3 prosenttia. Kaksi kymmenestä vastaajasta on asunut nykyisessä asuinkylässään alle kymmenen vuotta ja yksi kymmenestä yli 70 vuotta. Asuinkylä onkin synnyinkylä neljälle kymmenestä

vastaajasta. Kolme kymmenestä vastaajasta on yksinasuvia ja neljä kymmenestä asuu kahden hengen taloudessa. Useamman hengen talouksia on siten kaiken kaikkiaan sama määrä kuin yksinasuvia. Taustatietojen perusteella kyselylomakkeeseen vastanneista muodostuu kuva suhteellisen ikääntyneestä, maalla pitkään asuneesta väestöstä, joista monien on kyettävä toimimaan ilman samassa taloudessa asuvien perheenjäsenten apua tai myös jo ikääntyneen puolison kanssa.

Huolenaiheet kylissä

Asuinympäristö ja koti

Rovaniemen asutuksen heterogeenisyydestä hyvän kuvan antaa tieto, että kaupunki on kuntaliitoksen jälkeen pinta-alaltaan Euroopan suurin, mutta asukasluvultaan vain Suomen 15. suurin kaupunki. Asutus on pääosin keskittynyt kaupunkitaajamaan, jonka lisäksi kaupungin sisällä on suhteellisen pitkienkin välimatkojen päässä kaupunkitaajamasta sijaitsevia maaseutukyliä. Tulevaisuuden kehitys kylien kesken ei ole yhtenäinen, vaan osa kylistä säilyttäneenä asukkaansa ja elinmahdollisuutensa paremmin ja osassa kylistä elinmahdollisuudet kapenevat asukkaiden vähetessä ja palveluiden heiketessä. Arki sujuu siten tulevaisuudessa näissä enemmän tai vähemmän omatoimisuutta vaativissa kylissä toisin kuin taajamassa, jossa palvelut ovat paremmin saavutettavissa.

Tutkimusaineiston perusteella kylien asukkaat kokevat Suomen varsin turvalliseksi maaksi asua, sillä puolet kyselylomakkeeseen vastanneista pitää maataamme turvallisenä ja vain yksi

kymmenestä turvattomana. Rovaniemen kaupunki sen sijaan sai jonkin verran heikommät turvallisuusarviot, sillä ainoastaan yksi kymmenestä vastaajasta koki kaupungin hyvin turvallisenä. Myös Lapin poliisilaitoksen turvallisuustutkimus (2009, 16) osoittaa turvallisuuden tunteen heikkenemistä tältä osin. Kylä kaupungissa –tutkimuksen tulosten kannalta tärkeää on huomata, että kysymyksen muotoilu ei anna mahdollisuutta päätellä sitä, ovatko vastaajat mieltäneet vastauksen kohdealueen kaupunkitaajamaksi vai koko kuntaliitoksessa muodostuneen laajan, myös kotikylänsä kattavan kaupungin alueeksi. Oma lähiympäristö ihmissuhteineen eli koti, perhe, naapurusto sekä kotikylä asukkaineen näyttäytyivät kuitenkin turvallisenä noin 70-80 prosentille vastaajista, mikä viittaa siihen, että vastaajien turvallisuusarvio Rovaniemen osalta koskee lähtökohtaisesti juuri kaupunkitaajamaa.

Oman asuinympäristön kokeminen turvallisenä osoittaa paitsi kylien turvallisuutta asuinpaikkoina, myös turvallisuuskokemuksen ja tuttuudentunteen yhteenliittymistä. Vaikka palvelut ja niiden tuoma turva ovat objektiivisesti tarkastellen kyliltä kaukana, ovat ihmiset oppineet ja tottuneet selviytymään elinolosuhteissaan ilman yleistä turvattomuudentunnetta. Voidaankin todeta, että turvallisuuden kokemus kytkeytyy monimutkaisella tavalla sekä yhteiskunnallisiin kysymyksiin, sosiaalisiin suhteisiin että yksilön identiteettiin. Yksilöiden arjen sujuvuuden näkökulmasta turvallisuus on ennen muuta tunne, joka vaikuttaa yksilön arkipäiväisiin ratkaisuihin ja valintoihin. Ihmiset lukevatkin omien valmiuksiensa mukaisesti ja

yksilöllisesti ympäristön signaaleja sen turvallisuutta tai turvattomuutta aiheuttavien tekijöiden osalta. (Koskela 2009, 33-38.)

Turvallisuuden kokemukseen liittyy myös elementtejä, jotka ovat palvelujärjestelmän näkökulmasta näkymättömiä, mutta sosiaalisen turvallisuuden ja luottamuksen kannalta olennaisia käyttäytymismalleja ja -tapoja. Olennainen merkitys koettuun turvallisuuteen on muun muassa yhteisöillä ja yhteisöllisyydellä.

MN1: Kyllä täällä sillälaililla, ainakin minun mielestä täällä vielä sillälaililla huolehditaan, että jos ei joku ihminen ole ollu, käyny kaupalla tai jossakin ollu, niin kysytään ja huolehditaan. Ja yksi mikä on ollu hirviän hyvä, niin täällä on nuo postin auto, nämä naiset jotka tuota postia jakaa. Niillä on ollut, että jos on ollukin joku semmoinen ihminen, että se ei tulekaan hakeen postia, tai ei näy että savu nousee piipusta, niin ne käyvät sisällä kattomassa, että oleks sie siellä.

Kaikkein vähäisin huolenaihe vastajille ovat kyselyvastausten perusteella kotona tapahtuva fyysinen tai psyykinen väkivalta. Näistä asioista paljon huolta kantoi alle prosentti vastaajista ja jonkin verran noin neljä prosenttia. Lapin poliisin turvallisuustutkimukseen (2009, 16) verrattuna tulos on myönteinen, sillä poliisin tilastossa melko tai erittäin paljon perheväkivallasta huolissaan olevien määrä on kasvanut vuoden 2006 kahdeksasta prosentista vuoden 2009 yhteentoista prosenttiin. Varmaa selitystä sille, johtuuko tulos vastaajien valikoitumisesta, vastaajien tavasta tulkitta kysymys vai kylien aidosti parem-

masta turvallisuudesta tältä osin ei aineiston perusteella voida kuitenkaan antaa. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin todeta kodin paikkana merkitsevän mielikuvien tasolla suojaa, lämpöä, turvallisuutta ja yksityisyyttä. Koti yksityisenä paikkana on myös rajakohta erilaisille osallisuuden toteutumistavoille ja yhteisöllisyydelle. Se, miten vahvasti ihminen kiinnittyy kotiinsa ja kiinnittää kotinsa osaksi kotikyläänsä, kotikuntaansa tai kotimaatansa, on sekä yksilöllistä että kulttuurisidonnaista. Kiinnittyminen kietoutuu myös sidoksiin ajan kanssa, sillä sen intensiteetti voi vaihdella sekä yksilöllisen elämäntilanteen ja iän myötä että paikalle ja aikakaudelle ominaisten ajatustapojen mukaan. (Pyy 2009, 50.) Kodin voidaan nähdä olevan myös perustana sille, kuinka turvallisesti ja vakaasti ihminen asuinympäristöönsä kiinnittyy.

Liikkuminen ja yhteydenpito

Sivukylässä asumiseen sisältyy jo lähtökohtaisesti se, että monet arkisen elämän sujuvuuden kannalta merkitykselliset palvelut ja asiat edellyttävät pidempien välimatkojen liikkumista kuin taajamissa. Liikkumismahdollisuudet ja tiestön kunto eri vuodenaikoina ovat pitkien välimatkojen olosuhteissa eläville ihmisille siten erityisen merkityksellisiä arjen turvallisuuteen ja sujuvuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Kyselyaineistot osoittavat teiden kunnon kaikkein keskeisimmäksi huolenaiheeksi kohdekylieni vastajille. Teiden talvikunto on pohjoisen oloissa ratkaiseva tekijä liikkumisen turvallisuuden osalta ja se myös huolettaa sekä paljon että usein seitsemää kymmenestä kyselyyn

vastanneesta. Myös teiden peruskunnosta on vastausten perusteella paljon huolissaan kuusi kymmenestä vastaajasta.

MN3: *Mutta se ite tie on tuolla huono.*

MM4: *Tiet on huonot.*

Välimatkan kasvaessa keskustajaan myös huolen määrä yleisesti ottaen kasvaa, mihin luonnollinen selitystekijä on pienten kylien sijainti heikommin huollettujen sivuteiden varressa. Liikkumismahdollisuuksista tunnettua huolta lisää huoli julkisten liikenneyhteyksien toimivuudesta. Tämän seikan huolenaiheekseen ilmoittaa lähes puolet vastaajista.

JN2: *Tai ehattomasti - mutta ehattomasti tarttee omaa autoa – et meilläkin on kaks autoa että...*

JM1: *Se on niin ku tota ongelma täällä, että tänne ei ole yhtään julkista liikennettä.*

Mahdollisuus liikkua turvallisesti edistää niin sosiaalisten suhteiden hoitoa kuin lisää omalta osaltaan luottamusta siihen, että kriisitilanteiden sattuessa apu voi tulla paikalle riittävän nopeasti. Keskustelu liikkumisen turvallisuudesta kohdentuu haja-asutusalueilla lähtökohteisesti toisenlaisiin kysymyksiin kuin keskustelu liikkumisen turvallisuudesta kaupunkialueilla, joissa keskeisiä turvallisuushuolia ovat esimerkiksi öiseen aikaan tapahtuviksi pelätyt väkivalta- tai omaisuusrikokset. (Esim. Sisäasiainministeriö 44/2004; 39/2006; 20/2009.)

Kun matka on pitkä ja kulkeminen asettaa edellytyksiä sekä ajan että välineiden suhteen, voi puhelimitse tai sähköi-

sesti tapahtuva sosiaalisten suhteiden hoito tai asiointi olla huomionarvoinen vaihtoehto liikkeelle lähtemisen sijasta. Erilaisten asioiden hoitaminen puhelimitse on ollut jo niin pitkään mahdollista, että puhelimesta yhteydenpitovälineenä on tullut jo itsestäänselvyys. Teknologian kehittymisen myötä muutosta on kuitenkin tapahtunut siltä osin, että perinteisiä lankapuhelimia on enää käytössään vain neljänneksellä vastaajista. Lankapuhelimen käyttäjistä yli puolet on 65 vuotta täyttäneitä ja vain yksi kymmenestä alle 45-vuotias. Matkapuhelinta käyttävät kuitenkin säännöllisesti lähes kaikki vastaajat iästä riippumatta. Matkapuhelimen säännöllinen käyttö luo kuvan sosiaalisesti aktiivisista vastaajista. Kuusi kymmenestä vastaajasta pitääkin matkapuhelinta tärkeänä yhteydenpitovälineenä.

Keskeinen haaste uuden teknologian tuomien mahdollisuuksien hyödyntämiselle harvaan asutuilla alueilla onkin siirtyminen lankaverkosta langattomaan teknologiaan. Erityisesti saaristoalueiden sekä Lapin haja-asutusalueiden ongelmaksi ovat nousseet puhelin- ja tietoverkkojen katvealueet sekä taajamien yhteysnopeuksia selvästi alhaisemmat yhteysnopeudet. Näiden seikkojen on todettu vaikuttavan nykyhetkellä oleellisesti myös harvaan asuttujen alueiden turvallisuuteen ja turvallisuudesta vastaavien viranomaisten toimintaan. (Sisäasiainministeriö 20/2009, 14, 30.)

Sekä Jaatilan että Meltauksen haastateltavat olivatkin kokeneet jonkin verran ongelmia tietoliikenneyhteyksien toimivuudessa. Ongelmat johtuivat sekä verkon hitaudesta että ajoittaisesta katkeilemisesta. Kyselyvastausten

perusteella huoli tietoliikenneverkon toimivuudesta ei yleisesti ole kuitenkaan kovin suurta, sillä kolmiportaisella luokituksella mitattuna noin puolet kaikista vastaajista on vain harvoin tai ei koskaan huolissaan asiasta ja neljä vastaajaa kymmenestä on asiasta huolissaan vähän tai ei lainkaan. Huolen merkitys korostuu kuitenkin tarkasteltaessa ainoastaan niiden vastaajien näkemyksiä, jotka itse käyttävät tietokonetta tai omaavat nettiliittymän. Näistä vastaajista noin puolet on samaisella asteikolla arvioituna sekä paljon että usein huolissaan yhteyksien toimivuudesta.

Terveys ja terveydenhuoltopalvelut

Terveys ja siitä tunnettu huoli ovat tutkimuksissa osoittautuneet merkityksellisiksi seikoiksi suomalaisille (esim. Niemelä ym. 1997, 35-40; Suominen ym. 2009, 34). Meltauksen ja Jaatilan tilastoalueen asukkaille huoli omasta terveydestä ei kuitenkaan ollut suurimpien huolenaiheiden joukossa. Omasta terveydestään paljon huolissaan olevia oli vastaajista ainoastaan neljännes, mikä on suhteellisen alhainen määrä ottaen huomioon vastaajien ikäjakauman. Huoli omasta terveydestä kuitenkin kasvaa ja vahvistuu aineistossa vastaajien iän kasvaessa. Yksinasuvat jakaantuvat muita selvemmin kahteen ryhmään omasta terveydestä tunnetun huolen toistuvuuden suhteen, sillä lähes puolet on terveydestään huolissaan usein ja lähes puolet vain harvoin tai ei koskaan. Usean hengen talouksissa asuvat vastaajat ovat sen sijaan huolissaan omasta terveydestään muita vähemmän.

Terveyteen ja sairauteen liittyvissä kysymyksissä on turvallisuuden näkökul-

masta merkityksellistä omatoimisuuden sekä autettavaksi ja hoidettavaksi suostumisen välinen tasapaino. Sekä usko ja luottamus omiin selviytymismahdollisuuksiin että luottamus muiden ihmisten apuun ja palvelujärjestelmiin rakentavat turvallisuuden tunnetta ja vähentävät turvattomuutta. Sairauden kohdatessa saattaa olla myös välttämätöntä hyväksyä se, että elämään kuuluu tietty riskialtius ja epävarmuus. (Ryynänen 2000, 55.) Henkilökohtaiset ominaisuudet ja kokemukset vaikuttavat myös siihen, kuinka suurta huolta palveluiden saatavuudesta tunnetaan. Tutkimuksen haastattelusuuteen osallistuneilla kyläläisillä oli myönteisiä kokemuksia terveyspalveluiden saamisesta sekä ennen kuntaliitosta että sen jälkeen.

JM4: *Noista terveyspalveluista - niin nyt tuota tämän yhistymisen jälkeen ja yhitymistä ennen - mulla on ollu ihmeen hyvä tuuri aina, mää oon aina saanu palvelut, mitä oon tarvinnu.*

JN1: *Se on hienoa.*

JM4: *En voi moittia kyllä.*

JN1: *En miekään sillä lailla voi moittia, että (---)*

Vaikka huoli omasta terveydestä ei koko aineistossa ole merkittävä suurimpiin huolenaiheisiin verrattuna, vaivaa huoli läheisten terveydentilasta vastaajia hieman enemmän. Läheisten terveydentilasta paljon ja usein huolissaan on noin neljä kymmenestä vastaajasta ja huolissaan olevien ikäjakauma painottuu 45-65-vuotiaisiin. Suhde oman ja läheisten terveydestä tunnetun huolen välillä kertoo läheisten terveydentilanteen ohella tärkeällä tavalla myös

siitä, että vastaajien sosiaalisiin suhteisiin kuuluu olennaisena osana vastuunkanto läheisistä. Hoiva ja huolenpito mielletään usein perinteiseksi naisten alueeksi, mutta omassa aineistossani ei läheisten terveydentilasta tunnetussa huolen määrässä tai toistuvuudessa ole sukupuolten välillä eroa.

Tutkimusaineistossa tilastollinen riippuvuus on kaikkein suurinta omasta terveydentilasta ja läheisten terveydentilasta tunnetun huolen välillä; mitä enemmän ollaan huolissaan omasta terveydestä, sitä enemmän tunnetaan huolta myös läheisten terveydestä ja päinvastoin. Jopa seitsemän kymmenestä omasta terveydestään usein tai paljon huolissaan olevasta onkin samassa määrin huolestunut myös läheisistään. Tämä osoittaaakin läheisten tärkeyttä paitsi avun tarvitsijoina, myös avun tarjoajina, kun sairaus kohtaa perhettä.

Oman ja läheisten terveydentilan ohella sekä myös niihin liittyen molempien kyläalueiden asukkaita huolettaa yleisesti terveyskeskuspalveluiden saatavuus, joka on määrämittarilla mitattuna eräs suurimmista huolista. Neljä kymmenestä vastaajasta ilmoittaa olevansa asiasta huolissaan paljon. Naisten huoli on miesten huolta jonkin verran voimakkaampaa ja toistuvampaa. Huoli terveyskeskuspalveluiden saatavuudesta ei kuitenkaan ole yleisesti päivittäiseen elämään vaikuttavaa, sillä vain joka viides nais- ja miesvastaaja on asiasta huolissaan usein. Meltauksen alueen vastaajat ovat hieman useammin huolissaan terveyskeskuspalveluiden saatavuudesta kuin Jaatilan suunnan vastaajat, joista yli puolet on asiasta huolissaan vain harvoin tai ei koskaan.

Terveydenhuoltopalveluiden osalta sivukylillä keskeistä on saatavuuden ohella palveluiden saavutettavuus (esim. Keränen 2003). Koska kyselylomakkeessa käytettiin muuttujien mittaamisessa käsitettä palveluiden saatavuus, ei analyysivaiheessa ole mielestäni mielekästä spekuloida käsitteen merkitystä vastaajille eli sitä, ovatko vastaajat mahdollisesti vastauksissaan ilmaisseet saatavuutta, saavutettavuutta vai ehkä molempia. Saavutettavuuden näkökulmasta analyysi perustuukin ryhmähaastatteluissa asiasta käytyihin keskusteluihin, joissa esiin tuli jossain määrin huolta siitä, että aiemmin helposti saavutettavissa olleet julkiset palvelut ovat siirtymässä sivukylistä kohti taajamia.

JM2: Perustelen ku täällä oli Jaatilassa ennen koululla palvelut - terveyspalvelut ja terveydenhoitaja pystyy niin ku tämän Marevan-kokeenkin – se pystyy kotona sen kyllä sen ottamassa, ei siinä ole mitään problemaa. Mutta nyt ku se on muuttunu Muurolaan, niin sinne pitää vaan – –.

Keskeisessä asemassa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottamisessa erityisesti harvaan asutuilla alueilla ovatkin kunnat. Väestön ikääntyminen ja eliniän kohoaminen kasvattavat hoidon tarvetta ja hoitokustannuksia tulevaisuudessa. Muutostarpeita syntyy myös terveydenhuollon teknologian kehityksestä sekä palvelujen käyttäjien tarpeiden ja vaatimusten kasvusta. Mahdollisena on lisäksi pidetty, että aiempaa terveystietoisemmat asiakkaat vaativat tulevaisuudessa myös laadukkaampia ja monipuolisempia palveluita. (Lapin liitto 2002, 7-8; Lapin liitto 2009, 30-31.)

Kylässä asumisen erityisyys

Maaseudun yhteistyöryhmä on maaseutupoliittisessa kokonaisuohjelmassaan 2005–2008 määritellyt maaseudun seuraavasti:

Maaseutu on kaupunkien kanssa vuorovaikutuksessa oleva, kansallisiin ja kansainvälisiin kehityskulkuihin kytkeytyvä, monimuotoinen, osaavien ja tahtovien ihmisten sekä luonnon muodostama haja-, kylä- ja pikkukaupunkiasumisen ja yhä useampien ammattien yhteisö.

Mielikuvien kylämaisema näyttäytyy tyypillisesti kaksijakoisena. Toisaalta se voidaan kokea idyllisenä rauhan tyysisijana ja toisaalta ankeana, autioituvana pakettipeltomaisemana. Myös tutkimushaastatteluun osallistuneet kyläläiset toivat esille sekä positiivisiin että negatiivisiin mielikuviiin liittyviä puolia omasta asuinympäristöstään. Erityisesti maisemien kauneus koettiin siinä määrin voimakkaana ja tärkeänä tekijänä, että se selitti asuinpaikan valintaa ja maaseudulla pysymistä syrjäisyydenkin kokemuksesta huolimatta.

H2: *Mikä se sitte pitää täällä kylällä?*

JM2: *No se tämä kaunis maisema ja Kemi-jokivarsi tuossa vieressä...*

Maaseudun ja kyläyhteisön vetovoimaisuutta ja turvallisuutta asuinpaikkana peilataankin haastatteluaineistoissa sen vastakohtaksi mieltävään kaupunkiasumiseen. Kaupunkimaiseen asumista paan liitetään yleisesti uhkakuvia, joista keskeisin on sen negatiivinen vastakohtaisuus kylien yhteisölliseksi kuvatulle

elämäntavalle. Kaupungista epäillään puuttuvan juuri huolenpitoa lähellään asuvista muista asukkaista.

JM1: *Pitkässä ajan juoksussa ku seuraatte, niin monestiko maalaiskylästä on löydetty joku kuolleena – monta kuukautta ollu talossa – ei koskaan. Noista kaupungeista löydetään vähän väliä, joku on saattanu olla kaks – ei kukaan välitä mitään siitä.*

JN2: *Mut täällä niin ku silleen, että jos tietää, että naapuri on jossain reissussa tai näin, niin vähän katotaan niin ku yleensä, että no onkos - liikkeuko siellä talon ympärillä jotain outoa väkiä - ja sitte jo vähintään, jos ei muuta, niin otetaan postit - niin ku otetaan postilaatikosta ja yleensä se pyytääkin se naapuri, mutta otetaan - ne otetaan niin ku että (-) ei niin ku silleen.*

Kyläläisten ajatukset yhteisöllisyydestä huolenpidon turvaajana ja takeena eivät kuitenkaan ole vaille tietoisuutta asiaan mahdollisesti liittyvistä nurjistakin puolista eli liiallisesta toisten elämän seuraamisesta.

JN2: *Maalla sentään välitetään (--).*

JM1: *Seurataan jatkuvasti tuota toisten menoja.*

Toisten elämän jatkuvan seuraamisen mahdolliset haittapuolet mielletään silti toimintatavan myötä lisääntyvän turvallisuuden rinnalla merkityksettömiksi. Seuraaminen ei näyttäydä haastateltaville uteliaisuutena vaan juuri toisista huolehtimisena. Huolehtimisen leimaa lisää se, että asiasta voidaan tarkoituksellisesti sopia eli seuraamisen kohteeksi ei jouduta vain ja ainoastaan vastentahtoisesti.

JN2: *No mut se on ollu sitä huolehtimista (--), se ei oo uteliaisuutta, vaan se on huolehtimista.*

JN1: *Ei – se oli nimenomaan ja se oli sovitettu asia.*

Lopuksi

Kylälaisten suurimmat huolet tutkimusalueilla ovat siis varsin konkreettisia ja arkipäiväisiä. Pitkät välimatkat ja siitä syntyvä tarve liikkua päivittäinkin saavat asukkaat kantamaan huolta teiden kunnosta vuodenaajoista riippumatta. Tie on konkreettinen yhteydenpidon väylä sekä kylästä kaupunkiin että päinvastoin.

Sivukylissä asuvan väestön ikään-tyminen aiheuttaa myös monenlaisia sairauksia ja riskejä arjen sujuvuuden näkökulmasta. Omaan terveyttä enemmän huolta kannetaan kuitenkin muista perheenjäsenistä. Sekä tämä seikka että yhteisöllisyyden korostaminen antavat kuvan maaseutukylistä, joissa sosiaaliset suhteet ja verkostot ovat edelleen siinä määrin vahvoja kuin harvenevan ja ikääntyvän väestön olosuhteissa on mahdollista.

Elämä sivukylällä on edellä esiin tulleista huolista ja haasteista huolimatta vielä turvallista. Turvallisuuden takaavat sekä sosiaaliset suhteet että asuinympäristö sinänsä. Kylien erityisyys ja taa- jamien ongelmista poikkeavat huolet on kuitenkin tärkeää tiedostaa ja tunnistaa. Tämä edellyttää aktiivista vuoropuhelua kylien ja kunnan viranomaisten sekä luottamusmiesten välillä.

Kirjallisuutta

Keränen, H. 2003. Palvelujen saavutettavuus maaseudulla. REDEC Kajaani, Working Papers 44. Kajaani 2003. http://www.kajaaninyliopistokeskus.oulu.fi/julkaisut/workingpapers/hkpalvelujen_WP_44.pdf

Koskela, H. 2009. Pelkokierre: pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta. Gaudeamus. Helsinki University Press.

Lapin liitto. 2009. Lapin hyvinvointiohjelma 2010-2015 “Lappi antaa elämänvoimaa”. <http://lapinliitto.tjhosting.com/kokous/200947-11-1937.PDF>

Lapin liitto. 2002. Lapin hyvinvointistrategia. http://www.lapinliitto.fi/c/document_library/get_file?folderId=53864&name=DLFE-3204.pdf

Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005-2008. Tiivistelmä. Elinvoimainen maaseutu – yhteinen asiamme. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Sarja 11/2004. Suomen Printman Oy. Hyvinkää. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/215/kokonaisuohjelman_tivistelma_suomi.pdf

Niemelä, P., Kainulainen, S., Laitinen, H., Pääkkönen, J., Rusanen, T., Ryyänen, U., Widgrén, E., Vornanen, R., Väisänen, R. & Ylinen, S. 1997. Suomalainen turvattomuus. Inhimillisen turvattomuuden yleisyys, perusolot- tuvuudet ja tyypittely – haastattelututkimus 1990-luvun Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki.

Pyy, I. 2009. Kuntarajan poistoja ja

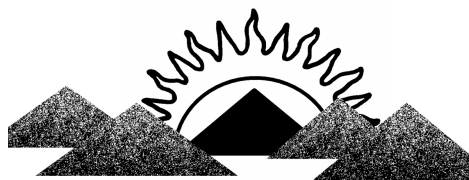

rajojen ylityksiä. Maaseudun uusi aika 1/2009; 49-60.

Ryynänen, U. 2000. Sairaanakin voi selviytyä. Teoksessa (toim.) Niemelä, P. & Lahikainen, A.R., Inhimillinen turvallisuus. Osuuskunta Vastapaino. Tam-

pere, 41-60.

Sisäasianministeriön julkaisuja 20/2009. Turvallisuus harvaan asutuilla alueilla. Tilanneraportti 2009. Helsinki. Lähde: <http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/>

Lapin tulevaisuutta rakentamassa – aluekehityksen suuntaviivat

Vertailussa vuosien 1977 ja 2008 aluepoliittiset ohjelmat
Lapin erityisongelmien ratkaisemiseksi

Johdanto

Vuonna 1977 ensimmäinen energiakriisi oli jäänyt taakse. Suomea ohjasi presidentti Urho Kekkonen, joka oli Lapin evakostapaluun 30-vuotisjuhlassa pari vuotta aiemmin tehnyt esityksen Lapin ongelmien ratkaisemiseksi: ”Kun Lapin ongelmiin näyttää olevan vaikea löytää ratkaisua eri aloilla tehtyjen ja muista yhteyksistä irrallisten suunnitelmien pohjalta, niin eikö olisi käynnistettävä julkisin voimin Projekti-Lappi, jossa tämän maakunnan ongelmia selvitettäisiin kokonaisuutena ja yritettäisiin hahmotella niihin ratkaisuja. Lapin väestöllä on oikeus odottaa, että suomalainen yhteiskunta tänä päivänäkin osallistuu sen taakkojen kantamiseen ja pyrkii löytämään sellaisen ratkaisun, joka antaisi Lapin väestölle mahdollisuuden elää turvattua elämää jokivarsillaan ja palkisillaan.” (Komiteanmietintö 1977, i-ii.) Tämän presidentti Kekkonen esittämän aloitteen seurauksena perustettiin Lappi-projekti ja tuloksena syntyi vuonna 1977 komiteanmietintö *Lappi-projektin neuvotelukunta: Lapin erityisoloista johtuvat ongelmat ja toimenpiteet niiden ratkaisemiseksi*.

Vuonna 2008 Suomi oli ajautumassa kansainväliseen lamaan. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti helmikuussa

2008 työryhmän, jonka tehtävänä oli miettiä, miten ”Lapin kehitykselle myönteisiä hankkeita voitaisiin vauhdittaa ja miten alueen kielteisimpiin kehitys-suuntiin saataisiin muutoksia. Työryhmän tehtäväksi annettiin selvittää, miten elinkeinopoliittisilla toimilla voitaisiin vähentää alueen työttömyyttä ja miten varmistetaan ammattitaitoisen työvoiman saanti alueen elinkeinoelämän tarpeisiin. Lisäksi työryhmän tehtävänä oli arvioida erityisiä toimintamalleja, joilla edistetään suomalaisten yritysten mahdollisuuksia osallistua Barentsin alueen kehittämiseen.” Työryhmä työskenteli runsaat puoli vuotta ja julkaisi lokakuussa 2008 Lappi-työryhmän loppuraportin. (Lappi-työryhmän loppuraportti 2008, 3.)

Tässä artikkelissa tarkastellaan ja vertaillaan kehittämisohjelmien ehdotuksia Lapin erityisongelmien poistamiseksi. Tarkastelussa kiinnitetään huomiota ensinnäkin siihen, miten Lapin alueellinen ja aluepoliittinen erityisyys teksteissä rakennetaan. Tähän liittyy kysymys siitä, miten Lappi asemoidaan suhteessa kansalliseen ja kansainväliseen toimintaympäristöön. Lisäksi tarkastellaan esitettyjä toimenpiteitä suotuisan aluekehityksen rakentamiseksi ja pohditaan, millainen aluepoliittinen kokonaisuus

¹Sosiologian lehtori (ma.), Lapin yliopisto, Rovaniemi

ohjelmista rakentuu. Artikkelit pitäytyvät ohjelmaston tarkastelussa, eikä tässä yhteydessä esitetä arvioita kehittämisohjelmien tuloksista ja vaikutuksista. Artikkelit on lyhennelmä aiemmasta esityksestä, joka on julkaistu ESPON Pohjoisessa -raportissa (Suopajarvi 2009).

Lappi-projektin mietintö vuonna 1977

Vuonna 1977 julkaistu Lappi-projektin mietintö oli kokonaisvaltainen kehittämisohjelma, jonka tavoitteena oli tuotantotoiminnan lisääminen, työttömyyden torjuminen ja palvelutason kehittäminen. Työryhmä koostui maakunnan ja kuntien virkamiehistä ja vaikuttajista, ja sen tukena toimi ministeriöiden johtavista virkamiehistä koostuva asiantuntijaryhmä. Lappi-projektia johti maaherra Asko Oinas ja hänen lisäkseen siihen kuului 18 jäsentä, joista kaksi oli naisia. Puolitoista vuotta kestäneen työskentelyn jälkeen Lappi-projekti jätti mietintönsä 31.5.1977.

Tavoitteena väestön elinolojen parantaminen

Lappi-projektin tehtävänä oli ratkoa Lapin erityisongelmia ja ”saattaa Lapin väestön toimeentulo maan keskimääräiselle tasolle” (Komiteamietintö 1977, 101). Lapin työttömyysaste oli vuoden 1977 alussa lähes 11 prosenttia, kun muun maan keskiarvo oli alle neljä prosenttia. Tilannetta luonnehdittiin ”erittäin vaikeaksi” ja sitä pahensi voimakas työllisyyden kausivaihtelu, joka osaltaan loi epävarmuutta ihmisten toimeentuloon ja alensi elintasoja. Lappilaisten tulotaso oli kymmenisen prosenttia muuta maata alhaisempi ja

erityisesti maanviljelijät kamppailivat talousvaikeuksissa. (Mts, 15–18.)

Lappi määrittyi mietinnössä syrjäiseksi kehitysalueeksi, jota korkean työttömyyden lisäksi leimasivat alhainen elintaso, puuttuvat palvelut ja kehnot asumisolot. Lapin erityisongelmana mainittiin pitkät etäisyydet. Raportin mukaan syrjäseutujen nuoret eivät hakeutuneet koulutukseen pitkien matkojen takia ja pinta-alaltaan laajaan ja harvaan asuttuun maakuntaan oli vaikea järjestää sosiaali- ja terveystalveta. Ainoa myönteinen asia Lapissa oli hyvä elinympäristö. Kielteiset ilmiöt todennettiin vertaamalla Lappia maan keskiarvoihin tai Lapin kuntien tilannetta muihin kuntiin.

Pohjoisimman Suomen ongelmat olivat olleet esillä jo ennen Lappi-projektin asettamista. Esimerkiksi Urho Kekkonen kirjoitti pamflettinsa *Onko maallamme malttia vaurastua?* jo vuonna 1952 ja esitti siinä tavoitteet Lapin kehittämiselle: valtiojohtoinen teollisuus ja luonnonvaroihin perustuva elinkeinorakenne varmistaisivat pohjoisen ”väestöaitan” tulevaisuuden (Kekkonen 1952). Vuonna 1958 säädettiin Pohjois-Suomen teollisuuden veronhuojennuslaki ja sittemmin 1960-luvun puolivälistä lähtien maan syrjäisimpiä maakuntia kehitettiin kehitysalue lakien keinoin, jotka pyrkivät teollistumisen edistämiseen avustusten ja veronhuojennusten avulla. Vuonna 1975 voimaan tulleet aluepoliittiset lait edellyttivät myös, että seutukaavaliitot ja valtion alueelliset viranomaiset tekevät kehittämissuunnitelmia läänin kehittämiseksi. (Komiteamietintö 1977, 30-34.) Vuonna 1977 valmistunut Lappi-projektin kehittämisohjelma asemoituu

Suomen aluepolitiikassa siis aluepoliittisen suunnittelun vaiheeseen, jolloin valtiojohtoista aluesuunnittelujärjestelmää rakennettiin hyvinvointiyhteiskunnan ideologialla (Stähle & Sotarauta 2003, 46; ks. myös Vartiainen 1998). Aluetasolla valtiojohtoinen kehittäminen näyttäytyi hajanaiselta: eri virastot toimivat keskusjohtoisesti omalla sektorillaan. Silti ”vielä suurempi ongelma on päätöksenteon keskittyminen liian suuressa määrin Helsinkiin myös maakunnan sisäisissä kysymyksissä. Päätöksenteossa syntyy viivästymistä ja tehottomuutta ja sitä paitsi päätökset tehdään useissa tapauksissa vähäisemmällä asiantuntemuksella kuin mitä olisi tarjolla läänitasolla”. (Komiteanmietintö 1977, 28.)

Vaikka valtio pyrki voimakkaasti ohjeistamaan ja tukemaan maakuntien elinkeinojen ja -olojen kehittämistä, Lappi-projekti piti vuonna 1977 tukitoimia riittämättöminä. Yritystoiminta ei siirtynyt etelästä pohjoiseen, eikä teollisuudesta ollut tullut Lapin kehityksen pelastajaa. (Komiteanmietintö 1977, 37-38.) Taustalla oli rakenteellisia syitä. Ensiksikin, lappilainen teollisuustoiminta oli varsin nuorta ja keskittynyt Kemi-Tornion alueelle, vuonna 1965 perustettua Kemijärven sellutehdasta lukuun ottamatta (ks. esim. Hänninen 2003, 140-141; Kerkelä 2003). Toiseksi, teollisuuden kehittäminen 1960-luvun puolivälistä eteenpäin suuntautui toiminnan rationalisointiin. Näin esimerkiksi Kemin puunjalostusteollisuudessa työntekijöiden määrä alkoi vähentyä 1970-luvun puolivälin jälkeen (Kerkelä 2003, 152). Myös maakunnan peruselinkeinot eli pienimuotoinen maatalous ja metsätalous olivat 1970-luvulla murroksessa:

pienet maitotilat lopettivat toimintansa ja savotat koneellistuivat, minkä seurauksena ne eivät enää tarjonneet elantoa maakunnan nuorille. (Suopajärvi 2009, 184–185; vrt. Rannikko esim. 2004.)

Lappi-projektin toimenpide-esitykset vuonna 1977

Ohjelman voimakkaana aluepoliittisena tavoitteena oli lappilaisen maaseudun, ”syrjäseutujen” pitäminen asuttuna. Tämä ilmenee maatalouden kehittämiseen kohdennettujen esitysten suuresta määrästä, mutta myös julkilausuttuna politiikkana: koko läänin kattavan asutuksen varmistamiseksi maatalouden kannattavuuden ja tehokkuuden kehittämistä pidettiin välttämättömänä. Vastaavasti myös metsätalouden kehittämisen tarvetta perusteltiin Lapin maaseudun asuttamisella: ”maatalouden lisäksi merkittävin työn ja tulojen lähde on metsä”. Tavoitteena oli ylläpitää metsätyömies-pienviljelijä -ammattiryhmä, vaikkakin metsätalouden koneellistumisesta johtuva työpaikkojen vähentyminen oli jo nähtävissä. Yhtenä keinona esitettiin, että autiot tilat välitettäisiin metsureiden asunnoiksi, jolloin ”saataisiin metsätyövoima sijoittumaan työn äärelle”. (Komiteanmietintö 1977, 57-59; Rannikko 2004.)

Perinteisten elinkeinojen rinnalla painotettiin teollisuuden kehittämistä. Eri-tyisesti korostettiin työvoimavaltaisen teollisuuden kehittämistä ja jalostusasteen nostoa. Lapin teollisuuden jalostusaste oli matala ja maakunta sijoittui teollisuuden tuotantoketjuissa alkupäähän. Kaivostoiminta nähtiin tärkeimpänä teollisen tuotannon mahdollisuutena ja

esityksissä vaadittiin esimerkiksi Lapin maaperän tutkimuksen vahvistamista sekä Soklin kaivosta Itä-Lappiin ja Pahtavuoman kaivosta läntiseen Lappiin. Lisäksi edellytettiin puunjalostusteollisuuden jalostusasteen nostamista ja vesivoiman rakentamisen jatkamista Lapin eri vesistöissä. Näin siitä huolimatta, että kansalaistoiminta Vuotoksen tekoaltaan ja Ounasjoen rakentamista vastaan oli juuri viriämässä jokivarsilla ja valtakunnallisestikin (Suopajarvi 2001). Suuri osa esityksistä kohdistui kuitenkin pienen ja keskisuuren yritystoiminnan kehittämiseen, jolloin keinoina nähtiin valtion avustus- ja tukipolitiikan kehittäminen sekä yritysneuvonnan vahvistaminen.

Vaikka jo 1977 todettiin, että matkailu ”varsinkin Lapin pohjoisosissa sekä maaseudulla on teollisuuteen verrattava elinkeino” (Komiteanmietintö 1977, 63), sen kehittämiseksi tehtiin vain kolme esitystä. Matkailun kehittämiseksi esitettiin maksimiavustuksia Lapin matkailun kehitysalue-etuksiin sekä rahoitusta ”ohjatun matkailun” markkinointiin ja Hetan ja Inarin matkailuhotellien korjaamiseen.

Kehittämissuunnitelmassa todettiin, että erityisesti nuorten ja naisten työllisyystilanne oli Lapissa vaikeampi kuin Suomessa keskimäärin. Lapin 15-64 -vuotiaista naisista töissä oli vain puolet eli 50 prosenttia, kun koko maan keskiarvo oli noin 57 prosenttia. Naisten työssäkäyntiaste oli Rovaniemellä korkea, mutta haja-asutusalueen kunnissa naisten työttömyys oli ongelma: maaseudun elinkeinot vaativat fyysistä voimaa eikä naisia työllistävää palvelurakennetta kylissä ollut, etenkin kun 1970-luku oli kyläkaup-

pojen lakkauttamisen aikaa. Erityisesti nais- ja nuorisotyöllisyyttä edistäviä esityksiä ohjelmassa ei kuitenkaan ollut.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoon Lappi-projekti vaati lisää virkoja kunnallisiin palveluihin ja investointeja terveyskeskuksiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon perustavoite oli palvelujen järjestäminen kunnissa, lähellä asukkaita, eli palvelutuotannon osalta linja oli aivan päinvastainen kuin 2000-luvun keskittämispolitiikassa. Lappi-projekti kantoikin huolta muuttotappiokuntien kyvystä huolehtia vanhenevan väestön palveluista ja edellytti valtion ja kuntien välisen kustannusjaon kehittämistä.

Lappi-projekti painotti vahvasti koulutuksen kehittämistä. Tähän vaikutti osaltaan se, että 1970-luvun lopussa valtakunnallista koulutusjärjestelmää rakennettiin aktiivisesti – esimerkiksi Lapin korkeakoulu perustettiin vuonna 1979, mikä oli myös Lappi-projektin esityslistalla. Toisaalta Lapissa koulutustaso oli muuta maata alhaisempi ja ratkaistavina olivat myös saamelaiden erityiskysymykset esiopetuksesta korkeakoulutukseen asti. Vastaavasti myös tutkimus oli merkittävässä roolissa: työryhmä esitti esimerkiksi pohjoisiin oloihin soveltuva ”taloudellis-biologista lypsykarjatutkimusta” ja kestävään metsätalouteen tähtäävää tutkimushanketta sekä luonnontuotteiden, turpeen ja hukkapuun teolliseen hyödyntämiseen tähtäävää tutkimushanketta. Tutkimuksen lisäksi ohjelmassa esitettiin useita virkoja perustettavaksi esimerkiksi metsä-, maa- ja yritystalouden neuvontaan ja asiantuntijatehtäviin.

Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksiin kytkettiin läänitason hallinnon

järjestäminen. Esityksenä oli malli, jossa valtion väliportaan hallinto koottaisiin yhteen ja ylimpänä päättävänä elimenä toimisi välittömällä vaaleilla valittava ”luottamusmieselin”, jossa olisi vähintään 43 jäsentä. Lappi-projekti oli tässä mielessä aikaansa edellä, sillä vasta vuoden 1994 alussa alueellista valtaa siirrettiin maakuntahallinnolle.

Näin jälkikäteen voi myös kysyä, mitä Lappi-projektin mietinnöstä puuttui tai mitä se ei ehkä osannut ennakoida. Lapin nousevan elinkeinon, matkailun, kehittämiseen esitettiin yllättävän vähän ehdotuksia. Toisaalta toiveet teollisuuden työllistävyyden merkittävästä kasvusta jäivät haaveeksi: teknologinen kehitys ja investoinnit johtivat tuotannon rationalisointiin ja siten sen työllistävä merkitys ei noussut niin tärkeäksi kuin toivottiin. Myös maa- ja metsätalouden työvoiman supistuminen toteutui tulevana vuosina jatkuvan vääjämättömästi. Sen sijaan julkinen sektori jatkoi Lapissa kasvuaan, mikä realisoitui kehittyvinä koulutus-, sosiaali- ja terveystalouksina. Väestön elinolot todellakin parantuivat 1980-luvulla.

Lappi-projektin mietintö valmistui aikana, jolloin uskottiin valtiojohtoiseen kehittämiseen ja ideaan siitä, että kaikilla kansalaisilla tulisi olla oikeus samantapaisiin palveluihin asuinpaikasta riippumatta. Tämä perusajatus alkoi kuitenkin väistyä 1980-luvun lopulla siirryttäessä ohjelmaperustaisen aluepolitiikan kauteen (Stähle & Sotarauta 2003, 44-47; Haveri & Suikkanen 2003, 183). Suomessa murrosta vauhditti 1990-luvun alun lama, jonka aikana valtio alkoi vetäytyä maakuntien kehittämisestä. Pahimman taantuman aikana Lapista

hävisi joka neljäs työpaikka eli yli 20 000 työpaikkaa kolmen vuoden aikana. (Haveri & Suikkanen 2003, 177.) Euroopan Unionin jäsenyys vuonna 1995 vauhditti aluepolitiikan murrosta. Kehittämishjelmat ja projektimuotoinen toiminta edellyttivät maakuntien omaa kehittämisvastuuta, alueellista kilpailukykyä, osaamista, kumppanuutta ja innovaatioita (Sulkunen 2006; Kantola 2006).

Lappi-työryhmän raportti 2008

Työ- ja elinkeinoministeri Mauri Pekkarinen nimesi helmikuussa 2008 työryhmän pohtimaan keinoja yksityisen sektorin investointien lisäämiseksi Lapissa. Kansanedustaja Hannes Mannisen johtama työryhmä luovutti loppuraporttinsa ministeri Pekkariselle noin seitsemän kuukauden työskentelyn jälkeen lokakuussa 2008.

Tavoitteena suuret investoinnit ja globaali kilpailukyky

Vuoden 2008 Lappi-työryhmän tehtävänä oli löytää ratkaisuja Lapin kaksijakoiseen talous- ja työllisyyskehitykseen: yhtäältä eri toimialat vähensivät työpaikkoja, toisaalta matkailu- ja kaivosala kasvoivat vahvasti. Siten kehittämissuunnitelma painottui elinkeinopoliittiseen kehittämiseen, jossa ”tavoitteena on lisätä erityisesti yksityisen sektorin investointeja”. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2008; Lappi-työryhmä 2008, 4.) Lapin kehittämisen nähtiin rakentuvan kahden sektorin varaan: Ensimmäiseksi kehittämisalueeksi nimettiin luonnonvaroihin perustuva suurteollisuus, jonka mahdollisuuksien parantamiseksi tulisi

kehittää liikennettä ja energiahuoltoa. Toiseksi painopisteeksi määriteltiin matkailuvetoinen elämäsklusteri.

Vuoden 1977 Lappi-projektin työstä erottuvin linjaus oli se, että Lapin mahdollisuuksia arvioitiin suhteessa globaaliin toimintaympäristöön. Tällä viitattiin yhtäältä alueen puunjalostus- ja metalliteollisuuden sekä kehittyvän kaivossektorin riippuvuuteen kansainvälisestä kysynnästä ja toisaalta Lappiin suuntautuvaan kansainväliseen matkailuun. Siten ”kysynnän kehitys ja alueen vetovoimaisuus määrittelevät ne kehittämisen reunaehdot, joissa lappilaista kehittämispolitiikkaa kansallisesti ja alueen omin toimenpitein toteutetaan” (Lappi-työryhmä 2008, 6). Lappi asemoitui myös suhteessa Barentsin alueeseen: maakunta nähtiin eräänlaiseksi sillanpääasemaksi, jonka kautta suomalaiset yritykset pääsevät mukaan etenkin Venäjän ja Norjan kaasu- ja öljyinvestointeihin pohjoisilla merialueilla.

Lapin aluekehityksen keskeiseksi ongelmaksi nähtiin alueen korkea työttömyys. Samaan aikaan työttömyyden kanssa maakunnassa oli kuitenkin ongelmia löytää työntekijöitä esimerkiksi kuljetuksen ja liikenteen alalle, sosiaali- ja terveydenhuoltoon, opetukseen, rakentamiseen ja ravitsemuksen ja kaupan aloille. Työvoimapulan ennakointiin jatkossa pahenevan, sillä työvoiman poistuma oli vuodesta 2005 lähtien ollut suurempi kuin työvoimaan tulevien joukko. Työvoimapula voi siten aiheuttaa pullonkaulan matkailun ja kaivostoiminnan kasvulle. Myös esimerkiksi saamelaisalueella oli pulaa saamenkielentaitoisista työntekijöistä, mikä vaikeutti lakisääteisten palvelujen järjestämistä.

Työvoiman saamiseksi ”vaikeimmille alueille” työryhmä esitti, että otetaan ”pitkistä etäisyyksistä sekä kylmästä ilmanalasta aiheutuvien kustannuksien osittaiseksi kompensoimiseksi verotuksessa käyttöön ns. syrjäisyysvähennys” (Lappi-työryhmä 2008, 20-21). Näin Lappi näyttäytyi raportissa edelleen periferiana: harvaan asuttuna alueena, missä ovat pitkät etäisyydet ja kylmät sääolot. Toisena erityisenä ongelmana nostettiin esiin kuntien heikko taloudellinen tilanne. Kunnat tuottivat peruspalveluja lainarahalla tai sitten ne päätyivät valtion ”kriisikuntien” listalle.

Lapin ongelmien rinnalla työryhmä korosti Lapin mahdollisuuksia. Vielä alkusyksystä 2008, ennen kuin kansainvälinen lama realisoitui kaikessa laajuudessaan, työryhmä näki, että Lapissa yleiset kehitysnäkymät olivat myönteiset ja odotukset paremmasta tulevaisuudesta olivat lisääntyneet koko maakunnassa. Yhtenä syynä tähän oli se, että työllisyys oli parantunut, matkailun kasvu näytti vakaalta ja kaivosteollisuuden kehitys lupaavalta.

Osaltaan Lapin mahdollisuuksien korostaminen heijastaa aluepolitiikan toimintatapojen ja politiikan puhetapojen muutosta. Aiemman valtiojohtoisen aluepolitiikan aikana Lapissa oli lyöty ”karvalakit päähän” ja lähdetty Helsingin herrojen puheille. Nyt edellytettiin alueen omien voimavarojen hyödyntämistä ja itseohjautuvuutta. Kuitenkin Lappia vaivasivat edelleen vakavat rakenteelliset ongelmat: väestömäärä oli laskenut, työttömyys korkea, väestö vanhempaa kuin maassa keskimäärin ja julkisen sektorin osuus työpaikoista varsin suuri. Yksityistä sektoria verotti ”Kiina-ilmio” eli

tuotannon siirtyminen halvempiin maihin: esimerkiksi Salcomp siirsi kännykkälatureiden valmistuksen Kemijärveltä Kiinaan 2003-2004.

Lappi-työryhmän toimenpide-esitykset vuonna 2008

Työryhmän esitykset painottuivat liikenneyhteyksien kehittämiseen ja energian tuotantoon. Ajatuksena oli, että näin luodaan Lappiin sijoittuville kaivoshankkeille toimintaedellytykset, edistetään teollisuuden kilpailukykyä halvan energian avulla ja avataan väylä Barentsin suurinvestointeihin. Esitysten kokoluokka oli suuri: yksittäistenkin esitysten kustannusvaikutus voi olla satoja miljoonia euroja. Työryhmän esityslistalta löytyivät muun muassa Simon ydinvoimala ja Kemihaaran soiden Natura-alueen käyttöönotto tulvasuojeluun ja voimatalouteen (aiemmin Vuotoksen tekoallashanke). Ounasjoen osalta todettiin, että ”suojelua koskevaa erillislakia ei avata tulvasuojelun vuoksi vaan se ratkaistaan voimassa olevan lain puitteissa” eli käytännössä esitys koski jokialtaiden rakentamista Ounasjoen yläjuoksulle. (Lappi-työryhmä 2008, 14.)

Vaikka matkailussa tavoitteena oli ”matkailuvetoinen elämisklusteri”, painotus oli massamatkailussa. Lapin suurimmille matkailukeskuksille annettiin ”selkeä veturin rooli” kuten Lapin matkailustrategiassa todetaan ja alan suurhanke oli Suomen lentomäki ja rinnekeskus, joiden kustannusarvio oli tuolloin 13,4 miljoonaa euroa. Raportissa mainittiin myös ”ekologisen elämismatkailun” ja kalastusmatkailun kehittäminen, joihin kytkettiin pienimuotoinen matkailu, saamelaiskulttuuri yhtä hyvin kuin kala-

teiden rakentaminen Kemijoen voimalaitoksiin.

Koska esityksissä oli kyse suurista hankkeista, niiden toteuttaminen edellytti valtion osallistumista. Esimerkiksi kaivoshankkeiden liikenneväylien rakentamisen arvioitiin maksavan vähintään 600 miljoonaa euroa. Myös Barentsin hankkeet nähtiin kansallisina, sillä ne edellyttivät osaamista toimialoilla, ”joilla Lapissa on omaa osaamista vain rajoitettusti. Lisäksi hankkeiden erittäin suuri koko ja niissä mukana olevat globaalit toimijat asettavat omat haasteensa, joiden ratkaiseminen edellyttää valtakunnallista päätöksentekoa ja tukea”. (Lappi-työryhmä 2008, 19.)

Myös koulutuksen tehtäväksi nähtiin suurten rakennus- ja kaivoshankkeiden ja matkailun työvoimatarpeeseen vastaaminen. Työryhmä ehdotti, että Lappi erikoistuu ”tietyille koulutusalueille”, joka käytännössä viittasi kaivosalan toisen asteen koulutukseen ja ammatillisen koulutuksen lisäämiseen sekä koulutusta matkailun palveluammatteihin. Liitetaulukon yhteenvedossa esitettiin tarpeet osaavan työvoiman saatavuudesta: esimerkiksi metsäsektori tarvitsi metsäkonekuljettajia ja autonkuljettajia, kaivosala vastaavasti kuljetus- ja kaivostyöntekijöitä, työnjohtajia ja insinöörejä ja matkailussa osaavan työvoiman osalta viitattiin kausityövoimaan ja työperäiseen maahanmuuttoon. Maakunnan korkeasteen koulutuksen vahvistaminen ei ollut työryhmän painopistealueissa.

Osaamis- ja innovaatiojärjestelmän kehittämiseen esityksiä jätettiin vähiten ja ne olivat kooltaan pieniä verrattuna liikenne- ja energia-alan investointeihin. Työryhmä kannatti suunnitellun kulttuu-

ri-instituutin perustamista Lapin yliopiston ja maakunnan ammattikorkeakoulujen yhteistyönä ja sitä, että Suomen valtio osallistuu kansainväliseen saamelaisyliopistohankkeeseen. Konkreettisenä esityksenä se ehdotti, että Itä-Lappiin perustetaan matkailun, markkinoinnin ja yrittäjyyden koulutusyksikkö. T&K-toiminta painottui kylmä- ja talviteknologiaan, sillä työryhmä esitti alan tutkimus- ja kehittämisskeskuksen perustamista sekä asiantuntijuuden vahvistamista Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen ja Tekesin avulla.

Kuntien palvelutuotannon ongelmien tai asukkaiden elinolojen parantamiseksi oli hyvin vähän esityksiä. Kuntasektorin osalta työryhmä totesi, että suunnittelussa kuntien valtionosuusuudistuksessa tulisi päästä eroon avustusten harkinnanvaraisuudesta ja ottaa huomioon Lapin erilaiset ”olosuhde- ja palvelutarvetekijät ja palvelujen saatavuuden yhdenvertaisuuden” (Lappi-työryhmä 2008, 21). Alueen asukkaiden palvelujen kehittäminen kytkettiin puolestaan tietoliikenneyhteyksien, erityisesti laajakaistan, rakentamiseen.

Vuoden 2008 ohjelma perustui siis luonnonvarojen tehokkaaseen hyödyntämiseen sekä massamatkailun kehittämiseen. Ilmo Massa (1994) on kuvannut tätä pohjoista luonnonvalloitusta ekologisen kolonialismin käsitteellä: luonnonvarojen hyödyntämisessä ei ole piitattu paikallisista elinkeinoista eikä luontoarvoista. Lapin vanhojen elinkeinojen kuten porotalouden, metsästyksen ja kalastuksen kehittäminen puuttui käytännössä kokonaan: kalastuksen kehittäminen kytkettiin sekin matkailuun. Myöskään maatalous ei

noussut kehittämiskohteeksi, vaikka ilmastonmuutos voi merkitä pohjoiselle maataloudelle myös uusia mahdollisuuksia. Luovat alat mainittiin ohjelmassa matkailun yhteydessä, mutta niiden kehittämiseksi ei tehty elinkeinopoliittisia esityksiä.

Yhteenveto

Vuoden 1977 Lappi-projektin mietintö ja vuoden 2008 Lappi-työryhmän loppuraportti edustivat kahta erilaista aikakautta ja tuloksena oli kaksi erilaista kehittämisohjelmaa. Yhteistä niissä oli se, että ohjelmien valmistelu tehtiin valtion erityisestä toimeksiannosta ja molempien tehtävä oli sama: Lapin ongelmien ratkaiseminen.

Vuoden 1977 Lappi-projektin kehittämisohjelma teki ensimmäisen kerran laajalti näkyväksi Lapin väestön ja elinkeinojen ongelmat. Huolimatta sotien jälkeisestä jälleenrakennuskaudesta Lappi oli maan kehitysalueita, missä työttömyys oli muuta maata korkeampi ja väkiluku oli kääntynyt laskuun 1960-luvun puolivälin jälkeen, kun nuoriso muutti Ruotsin autotehtaille tai Etelä-Suomeen töihin paremman elintason toivossa (ks. tarkemmin Lapin liitto 2009; Lapin seutukaavaliitto 1991). Lappi-projekti oli ensimmäinen kokonaisvaltainen ohjelma näiden ongelmien ratkaisemiseksi. Projektin käynnistäminen viesti aluesuunnittelun silloisesta ongelmasta: yhtenäistä maakunnallista kehittämisohjelmaa ei ollut käytössä. Eri näkemyksiä ja kehittämisaloja integroiva lähestymistapa on aluesuunnittelussa yleistynyt vasta parin viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana.

Vuoden 2008 Lappi-työryhmän loppuraportti oli suurhankkeita painottava teollisuuspoliittinen ohjelma, jonka kulmakiviä olivat Lapin luonnonvarojen hyödyntäminen ja massamatkailun kehittäminen. Ohjelman esityksissä ei tuotu esiin esitetyn teollistamispolitiikan sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia. Työryhmän tehtävän painotus elinkeinojen kehittämiseen kertoi siitä, että Lappi oli edelleen säilynyt työttömyysmaakuntana. Vuonna 2007 Lapin työttömyysaste oli keskimäärin viisi prosenttiyksikköä koko maata korkeampi. Maakunnan työttömyysaste oli 13,4 prosenttia. (Lapin liitto 2008.) Työvoimapulan rinnalle oli noussut myös huoli matkailun ja erityisesti maakuntaan suunniteltujen kaivoshankkeiden riittävästä työvoimasta: muuttoliike oli kiihtynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen ja väkiluku kääntynyt taas laskuun (ks. tarkemmin Lapin liitto 2009).

Vuoden 1977 mietinnössä Lappi asemoitui kansallisvaltio Suomen osaksi, eikä viitteitä kansainväliseen toimintaympäristöön ollut. Sen sijaan vuonna 2008 Lappi sijoitettiin globaaleihin verkostoihin: teollisuuden ja matkailun ulkomainen kysyntä, Euroopan Unionin rajoitukset ja kansainvälisen lähialueen eli Barentsin kehitys vaikuttivat ratkaisevasti Lapin tulevaisuuteen ja olivat sen kehityksen ehtoja. Voikin todeta, että aluepolitiikka on 2000-luvulla kansainvälistä politiikkaa. Tämä lisää edelleen ennakoimattomuutta ja epävarmuutta alueiden tulevaisuutta suunniteltaessa – etenkin kun tulevaisuuden reunaehdot säätää globaali markkinatalous.

Työryhmien kehittämisohjelmien perusteella Lapin ongelmat ovat säi-

lyneet pitkälti samoina kuluneiden kolmenkymmenen vuoden aikana. Työttömyys, lähtömuutto, ikääntyneen väestön määrän suhteellinen kasvu sekä alueelle tyypilliset olosuhdetekijät eli pitkät etäisyydet, harva asutus ja kylmä ilmanala ovat edelleen totta. Erottuva linjanveto työryhmäraporteissa koskee syrjäisimpien alueiden asemaa: vuoden 1977 ohjelmaa luonnehti voimakas tahto Lapin syrjäseutujen elinvoimaisuuden ylläpitämisestä. Vuoden 2008 ohjelmassa puolestaan todettiin alueen sisäinen eriytymiskehitys: kaupunkialueiden väestökehitys on myönteisempää kuin haja-asutusalueiden. Siten myös kauppa, rakentaminen ja palvelut keskittyvät kaupunkiin ja suuriin matkailukeskuksiin.

Kahden ohjelman vertailu kertoo siitä, miten aluepolitiikan ja perifeeristen alueiden kehittämisparadigma on muuttunut kolmessakymmenessä vuodessa. Kun aiemmin kansallisen aluepolitiikan tavoitteena oli luoda yhtäläiset mahdollisuudet myös perifeerisillä alueilla asumiseen, nyt painopisteenä on alueiden taloudellisen kilpailukyvyyn kehittäminen. Käytännössä tämä on johtanut politiikkaan, jossa Lapin tehtävä on tuottaa raaka-aineita keskusten teollisuudelle tai toimia matkailukohteena, jonne keskusten asukkaat voivat vetäytyä lomailemaan. Vuonna 2008 Lappi määriteltiin edelleen pohjoiseksi raaka-ainevarastoksi, jonka tiedossa olevat luonnonvarat valjastetaan suurteollisuuden käyttöön. Globaali kilpailu antoi suurhankkeille lisää perustelua. Valtiolta odotettiin tämän politiikan rahoittamista. Ongelmien ratkaisuyritykset olivat siten elinkeinoelämän osalta vuosina 1977 ja 2008 osin samanlaisia. Vaikka

esimerkiksi nykyisessä aluepolitiikassa korostetaan inhimillisen pääoman, esimerkiksi tutkimus- ja kehittämistyön, osaamisen ja innovaatioiden merkitystä, tämä lähtökohta ei ole juurtunut Euroopan pohjoisimman maakunnan ohjelmapolitiikkaan. Uusimmatkin kehittämissuunnitelmat heijastavat käsitystä, että Lapin tärkein voimavara on luonnonvarat – pohjoinen puu, vesi ja maaperä – eivätkä lappilaiset ihmiset ja heidän osaamisensa. Jää nähtäväksi, millaiseen aluekehitykseen tämänkaltainen painotus pitkällä tähtäimellä johtaa.

Kirjallisuutta

Haveri, A. & Suikkanen, A. 2003. Onko Lapilla alueena tulevaisuutta? Teoksessa: Linjakumpu, A. & Suopajarvi, L. (toim.) Sellainen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 44, 171-194.

Hänninen, N. 2003. Kemijärven tehdas. Teoksessa: Massa, I. & Snellman, E. (toim.) Lappi. Maa, kansat, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 140-141.

Kantola, A. 2006. Suomea trimmaamassa: suomalaisen kilpailuvaltion sanastot. Teoksessa: Heiskala, R. & Luhtakallio, E. (toim.) Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Gaudeamus, Helsinki, 156-178.

Kekkonen, U. 1952. Onko maallamme malttia vaurastua? Otava, Helsinki.

Kerkelä, H. 2003. Teollistuva Lappi osana maailmantaloutta. Teoksessa: Massa, I. & Snellman, E. (toim.) Lappi.

Maa, kansat, kulttuurit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 129-159.

Komiteanmietintö. 1977. Lappi-projektin neuvottelukunta: Lapin erityisoloista johtuvat ongelmat ja toimenpiteet niiden ratkaisemiseksi. Komiteanmietintö 1977: 35.

Lapin liitto. 2008. Lappi lukuina. Haettu 11.8.2009 osoitteesta <http://www.lapinliitto.fi/tilastokuvat/Lappi%20lukuina%202008.pdf>.

Lapin liitto. 2009. Väestömuutokset Lapin maakunnassa 1951-2009 (tammi-kesäkuu). Haettu 11.8.2009 osoitteesta <http://www.lapinliitto.fi/tilastokuvat/Lapin%20maakunta%201951-2009%20taulukko.pdf>.

Lapin seutukaavaliitto. 1988. Väestö ja työvoima Lapissa 1960-2030. Sarja A:88, Rovaniemi.

Lappi-työryhmä. 2008. Lappi-työryhmän loppuraportti. Haettu 15.6.2009 osoitteesta <http://www2.eduskunta.fi/fakta/edustaja/483/Lappityoryhman%20loppuraportti031008.pdf>.

Manner-Suomen ESR-ohjelma-asiakirja 2007–2013 2008. Edita Prima Oy, Helsinki.

Massa, I. 1994. Pohjoinen luonnonvalloitus. Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa. Gaudeamus, Helsinki.

Rannikko, P. 2004. Sosiaalinen kestävyys syrjäisen maaseudun metsätaloudessa. Teoksessa: Lehtinen, A. & Rannikko, P. (toim.) Leipäpuusta arvopapaaeria. Vastuun ja oikeudenmukaisuuden haasteet metsäpolitiikassa. Metsälehti Kustannus, Helsinki, 127-144.

Stähle, P. & Sotarauta, M. 2003. Alueellisen innovaatiotoiminnan tila, merkitys ja kehityshaasteet Suomessa.

Eduskunnan kanslian julkaisu 3/2003.

Sulkunen, P. 2006. Projektityhteiskunta ja uusi yhteiskuntasopimus. Teoksessa: Rantala, K. & Sulkunen, P. (toim.) Projektityhteiskunnan käänköpuolia. Gaudeamus, Helsinki, 17-38.

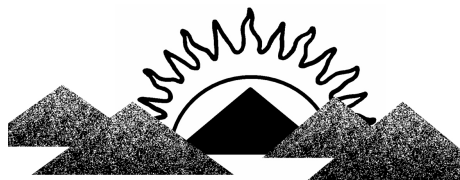
Suopajarvi, L. 2001. Vuotos- ja Ounasjoki-kamppailujen kentät ja merkitykset Lapissa. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 37.

Suopajarvi, L. 2009. Metsätalouden ja matkailun suhde Lapissa. Tapaustutkimus Ylläksen ja Levin alueilta. Teoksessa: Tuulentie, S. (toim.) Turisti tulee kylään. Matkailukeskukset ja Lappilainen arki. Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä, 183-203.

Suopajarvi, L. 2009. Valtiojohtoisesta hyvinvointipolitiikasta globaalin markkinatalouden kilpailuun. Teoksessa: Hirvonen, T. & Suikkanen, A. (toim.) ESPON Pohjoisessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 55. Helsinki, 73-88.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2008. Työ- ja elinkeinoministeriö asetti Lappityöryhmän. Tiedote. Haettu 11.8.2009 osoitteesta http://www.tem.fi/index.phtml?96107_m=90949&s=3407.

Vartiainen, P. 1998. Suomalaisen aluepolitiikan kehitysvaiheita. Sisäasiainministeriö, Helsinki.

Nukkuvaa turistia tutkimassa

Tausta

Yöpymistilastot ovat matkailualan kulkemakivi. Yöpymisissä tapahtuvia muutoksia seurataan tarkasti matkailualan toimijoiden keskuudessa ja niille annetaan keskeinen sija myös matkailustrategioissa. Tilastojen mukaan Lapissa on noin 2 milj. yöpymistä vuodessa (Tilastokeskus; www.lapinliitto.fi/matkailu). Tilastot kertovat myös – jollain tarkkuustasolla – tarjolla olevien petipaikkojen määrän ja niiden keskimääräisen hinnan. Mutta millaisia öitä on lukujen takana – sitä emme tiedä. Onko Lappi tarjonut mahdollisuuden makoisiin uniin vai valvottanut vieraitaan?

Tämän kysymyksen pohtiminen on tärkeää monestakin syystä. Kuten toteamme Soile Veijolan kanssa kirjoittamassamme artikkelissa 'Sleep in Tourism' (Valtonen & Veijola 2011), matkailu tutkimusalueena ja elinkeinona menettävät paljon, jos ne ummistavat silmät nukkuvalta turistilta. Perustuuhan suuri osa elinkeinosta vieraiden majoittamiseen, ja myös valveilla olevien turistien elämykset ja kokemukset ovat väistämättä unen ehdollistamia ja mahdollistamia. Väsynyt turisti kokee toisin kuin virkeä. Virkeä ja valveilla oleva turisti on kuitenkin ollut tähän asti ainoa matkailututkimuksen teoretisointia ohjaava, ja jokseenkin kyseenalaistamat-

tomana säilynyt, oletusarvo. Sekä käsittejärjestelmät että empiiriset tutkimukset ovat, vuodesta toiseen, perustuneet valveilla olevan turistin tutkimiseen. Näin ollen on nukkuvaan turistiin piileytyvä käsitteellinen ja elämyksellinen potentiaali jäänyt hyödyntämättä, kuten artikkelissamme väitämme.

Viime vuosikymmenten aikana uni ja nukkuminen ovat myös ongelmallistuneet länsimaisissa yhteiskunnissa. Media täyttyy unta ja nukkumista käsittelevistä artikkeleista, markkinat tarjoavat uudenlaisia nukkumiseen liittyviä tuotteita ja palveluinnovaatioita, tilastot kertovat kasvavista unihäiriöistä ja asiantuntijat pohtivat nukkumisen ottamista mukaan hyvinvointikeskusteluihin (Valtonen 2011a; Williams 2005). Ilmiö kutsuu kysymään: mitä on tapahtumassa unelle ja nukkumiselle? Matkailutoimialalle unen ongelmallistuminen on samanaikaisesti haaste ja mahdollisuus: miten ottaa huomioon unihäiriöistä ja jet-lageista kärsivät matkailijat ja miten tuottaa miellyttäviä, tämän päivän vaateisiin vastaavia tuote- ja palveluratkaisuja erikäisille ja eri kansallisuuksista tuleville nukkujille? Matkailututkijoille turistin unen tarkastelu osana käynnissä olevaa nukkumisen muuntuvaan ilmiökenttään on tärkeää.

Tämän artikkelin tavoitteena on kutsua matkailualaa ja matkailututkijoita

¹Markkinoinnin professori, Lapin yliopisto, Rovaniemi

ottamaan nukkuva turisti vakavasti teoreettisessa ja empiirisessä tutkimuksessa ja matkailuelinkeinon käytäntöjen kehittämiseksi. Artikkelit taustoittaa ensin lyhyesti unen ja nukkumisen ilmiökenttää aiempien tutkimusten valossa ja siirtyy sitten pohtimaan mahdollisia tutkimuksellisia avauksia matkailualalle. Artikkelit on osa kirjoittajan monivuotista tutkimushanketta, jossa tarkastellaan unta ja nukkumista sosio-kulttuurisesta näkökulmasta turismin, luovan talouden ja kulutus-kulttuurin konteksteissa (Valtonen 2004, 2011a,b,c; Veijola & Valtonen 2007; Valtonen & Veijola 2011; Rantala, Tuulentie & Valtonen 2011 tulossa).

Unen ja nukkumisen kulttuuri

Ihminen nukkuu noin kolmasosan elämästään. Vaikka unen ja nukkumisen tutkimus on perinteisesti lääketieteellisestä ja psyko-fysiologisesta orientoitunutta (ks. esim. Härmä & Sallinen 2004), on kulttuurintutkimuksellinen näkökulma voimistunut viime vuosikymmenien aikana. Niin antropologit, sosiologit, filosofit, sukupuolentutkijat kuin historioitsijatkin ovat ryhtyneet tarkastelemaan unta ja nukkumista omien tieteenalainressiensä näkökulmasta (ks. yhteenveto Valtonen & Veijola 2011). Tutkimuskenttä voidaan jakaa karkeasti kahteen suuntaukseen (Taylor 1993): siihen, joka tarkastelee *unessa olemista* (kokemusta, tietoisuutta, unen näköä, uneen heittäytymistä) ja *unessa olemista* ehdollistavien ja mahdollistavien sosiaalisten, semioottisten, materiaalisien ja ruumiillisten *nukkumisen käytäntöjä*. Toisin sanoen kulttuurintutkijalle sellaiset asiat

kuin sänky ja lakanat, huonejärjestelyt, nukkuvan ruumiin liikkeet, nukahtamisen vaikeus, valon ja äänen merkitykset, heräämisen kokemus, nukkumista sääntelevät normistot sekä historiallisesti kehittynyt ja muutuva ymmärrys unesta ja nukkumisesta näyttäytyvät tutkimuksellisesti tärkeinä asioina.

Kulttuurintutkimuksen kenttä on tuonut esiin, miten jokainen yhteiskunta ja talous luovat omia käytäntöjä siihen, miten organisoida, institutionalisoida ja järjestää nukkuvien kansalaisten elämää (Williams 2005). Nämä käytännöt sisäistyvät ja ruumiillistuvat osaksi normaalia elämäntapaa. Toisin sanoen: yhteiskunta nukkuu meissä. Se, miten yhteiskunta meitä nukuttaa, kiteytyy pitkälti ajatukseen 'unihygieniasta'; kulttuurisesta sääntöjoukosta, jonka kautta tuodaan julki miten, missä, milloin ja kenen kanssa meillä on lupa ja mahdollisuus nukkua 'oikein'. Länsimaisessa yhteiskunnassa on laajasti ottaen vallalla käsitys, että noin kahdeksan tunnin mittainen katkeamaton yöuni on 'se oikea' tapa nukkua. Ajallis-tilallisesti tämä nukkuminen tapahtuu pääsääntöisesti öisin, yksin tai läheisten kanssa erityisessä tilassa, joka on privatisoitu muiden katseilta (Williams & Crossley 2008). Tämä oletus rikkoutuu esimerkiksi lentokoneella matkustettaessa – tosin businessluokan matkustajille suunnitellut lepopenkit pyrkivät takamaan nukkumiseen liittyvän yksityisyyden (Veijola & Valtonen 2007).

Unihygienia pitää sisällään myös moraalisia ulottuvuuksia, jotka kytkeytyvät laajempiin talousjärjestelmien tuotamiin ymmärryksiin hyväksyttävästä ja toivottavasta toiminnasta ja toimi-

juuksista. Näyttäytykö uni hyvänä vai pahana, toivottavana vai vältettävänä? Länsimaisessa valtavirta-ajattelussa valvetila – ja valvova toimija – ymmärretään usein itsestään selvästi arvostettuna ja uni ja nukkuminen puolestaan mystifioituna ja paheksuttavanakin. Tämä käsitys tulee ilmi muun muassa sananlaskuissa. Esimerkiksi Minna Canth on todennut vuonna 1884, että ”Kaikkea muuta kunhan ei nukkuva, puolikuollutta elämää!”. Samoin vaalipuheeseen liittyvä ajatus ’nukkuvien puolueesta’ kiteyttää ajatuksen siitä, että nukkuminen merkityksellistyy passiiviseksi – ja sitä kautta pahaksi – toiminnaksi. Tällainen vallitsevan taloudellisen diskurssin mukainen ajatus tulee uusinnetuksi niissä tulevaisuuden skenaarioissa, joissa turistit voivat, sotateollisuudessa kehitettyjä tabletteja hyödyntäen, pysyä hereillä koko matkan ajan. Kuten eräs trendiennuste toteaa “Travellers hoping for an action-packed holiday will be able to take pills to override their need for sleep and allow them to fit more into their trip.” (Http://www.dailymail.co.uk/travel/article-1207053/Robot-prostitution-artificial-resorts-sleep-deprivation-tablets-future-travel.html). Nukkuminen näyttäytyy tällöin turhana, elämyksiä estävänä vaiheena, jota tulee ja jota voi välttää.

Toisaalta on paljon merkkejä siitä, että elämyksiä voi nimenomaisesti hakea nukkumisesta. Yhä useampi turisti etsii sellaisia yöpymispaikkoja, jotka tuottavat erityisen nukkumiselämyksen: nukkuminen iglossa, jäähotellissa, kammissa tai puuhotellissa voivat tarjota turistille ainutlaatuisen ja juuri erityisesti haetun kokemuksen (ks. Valtonen & Veijola 2011; Keinan & Kivetz, tulossa). Mark-

kinoilla ja myös Lapissa on olemassa yhä enemmän vaihtoehtoja, jotka pyrkivät tarjoamaan erityisen unielämyksen. Internetistä on myös löydettävissä paljon yöpyjien omakohtaisia kertomuksia esimerkiksi lumi-iglossa yöpymisestä (<http://www.slate.com/id/2220293>). Nukkumisturismi näyttäisi olevan nousemassa erityiseksi turismin muodoksi, siinä missä ekoturismi tai ruokaturismi. Esimerkkinä oheinen katkelma ”Sleep tourism” (<http://www.slate.com/id/2220293>).

It sounds like a joke, but one winter, in Canadian high school, we went up north and learned how to make igloos, or, more precisely, snow shelters. What I remember most about the experience was not the cold but the sleep. Our instructor had taught us to poke a small air hole in the roof, to wear a wool hat (a toque) to bed, and to climb into double sleeping bags. And then, he predicted, the “best sleep you’ll ever have.”

He was right. After snowshoeing to our snow homes and burrowing in, I remember falling into what must be the deepest state of dreamless sleep humans are capable of. It was the mythical supersleep, deeper than any other, the Atlantis of the unconscious. It was a heavy dose of what scientists call slow-wave sleep. I’ve been trying to find it again ever since - but the question is, where?

Markkinoille on myös tullut päivä-torkkuja mahdollistavia palveluita. Turkulainen Torkkutalo on sosiaalinen yritys, joka tarjoaa kaupungissa liikkuville mahdollisuuden levähtää päivän kiireiden keskellä. MetroNaps on taas kansainvälinen esimerkki yrityksestä, joka on tuotteistanut päivä-torkut luomalla erityi-

siä tiloja ja tarjoamalla koulutusta ja palveluita, jotka mahdollistavat päiväunien ottamista (www.metronaps.com). Siinä missä edellinen turkulainen esimerkki hakee nukkumiseen liittyvän merkitysmaailman mummolamaisuudesta – sisutuksessa on muun muassa nallekarhuja ja rentoja säkkituoleja – MetroNaps nojautuu lääketieteen ja talouden kenttään oikeuttaessaan ja myydessään tuotteita ja palveluitaan.

Uni ja nukkuminen ovat myös nousseet uudella tavalla julkisen keskustelun kohteeksi alkaneella vuosituhannella. Unesta uutisoidaan laajasti sekä kansainvälisissä, kansallisissa että paikallisissa medioissa – etenkin unen, terveyden ja talouden yhteydet ovat keskustelun ytimessä. Tällainen vahvistunut ”uusi unidiskurssi” antaa yhtäältä arvoa unelle ja levolle, mutta tekee sen pitkälti talouden ehdoilla ja terveystieteellistä argumentaatiota käyttäen. Sen mukaisesti oikeaoppinen unen ja valveen rytmi ja lepo, vaikkapa päivätorkkujen muodossa, on oikeutettua, koska se vähentää huonosta unesta koituvia kustannuksia tai mahdollistaa parempia päätöksiä ja innovatiivisia ideoita talouden tarpeisiin. Unesta on tullut jotain, josta on pidettävä huolta, koska siitä on hyötyä. Niinpä talousalan mediatkin tarjoavat ”Näin huollat untasi” tyyppisiä listoja, joissa ohjeistetaan ihmisiä nukkumaan oikein ”välttämällä kiirettä” ja ”järjestämällä rauhaista tila nukkumiselle” (Talouselämä 42/2010).

Tällaisten listojen ongelmana kuitenkin on, että niiden kuvaamassa maailmassa on ihminen itsensä kanssa yksin. Siinä maailmassa ei ole kuorsaavaa puolisoa, ei itkeviä lapsia, sänkyyn hyppäviä koiria,

riiteleviä naapureita, turisteja kuljettavia lentokoneita, kirskuvia raitiovaunukiskoja, huonosti suunniteltuja taloja, joissa ei toimi ilmanvaihto eikä äänieristys. Ne tulevat nojautuneeksi vallitsevaan, mutta ongelmalliseen oletukseen, että sellaisten asioiden ratkaisu, niin kuin unen huolto, on yksilön vastuulla ja yksilön vallassa. Tällöin on kovin helppo jättää huomioimatta ne laajemmat kulttuuriset ja yhteiskunnalliset rakenteet, jotka mahdollistavat, määrittävät ja ohjaavat untamme. Yksilökeskeisen ajattelutavan ongelmat tulevat hyvin esiin Soile Veijolan kanssa analysoimassamme hotelliteollisuudessa (Valtonen & Veijola 2011), jossa huoneesta maksavien hotelliasiakkaiden ainoa mahdollisuus on kiinnittää oveen kyltti ja anoa: Ethän häiritse, täällä nukutaan. Anomus ei auta, jos nuoriso ajaa yöllistä ralliaan hotellin edessä ja naapurihuoneessa pidetään jatkoja. Lepo ja nukkuminen ovat väistämättä kollektiivisia toimintoja. Ne vaativat yhtensovittamista muiden kanssa, muiden rytmien kanssa. Siinä mielessä uni ja nukkuminen on arjen koreografiaa par excellence, ja vieläpä vaativaa sellaista: ei ole yksinkertaista, että minun unirytmini menee yksin puolisoon ja perheen ja naapureiden ja talon ja kaupungin ja globaalien talouden mukanaan tuomien aikaerojen kanssa.

Toisaalta uni ei ole vain huolta ja unettomuuden uhkaa, vaan parhaimmillaan suuri pieni nautinto. Tuoreessa brittiläisessä tutkimuksessa (2009), jossa selvitettiin arkisia nautinnon lähteitä, hyvä yöuni nousi tärkeimmäksi ja kymmenen listalle pääsi kolme uneen ja nukkumiseen liittyvää asiaa (<http://www.telegraph.co.uk/news>). Toinen

kansainvälinen säännöllisille hotelli- matkailijoille suunnattu kysely kertoo, että vastaajat pitivät tärkeämpänä hyvää unta kuin hyvää seksiä (<http://www.aol-health.com/2009/11/05>). Myös laadulliset tutkimukset tukevat nukkumisen nautinnollisuutta: suomalaisille kuluttajille hyvä, rento uni on tärkeä vapaa-ajan elementti (Valtonen 2004). Unto Matinlompolo, psykiatrian sosiaalityöntekijä, toteaa puolestaan Lapin Kansassa (9.1.2010), että ”Ihmiset olisivat paljon onnellisempia, jos he malttaisivat joskus ottaa kunnon tirsat”. Nukkumisen nautinnon potentiaali tosin näyttää julkisessa keskustelussa jäävän unettomuuden terveysuhkien ja tuottavuuspuheen varjoon. Tirsoista tulee ’tehotirsoja’.

Uni ja nukkuminen matkailussa: avauksia tutkimusagendan rakentamiseksi

Yksi sangen yksinkertainen tapa jäsentää nukkumisen tutkimusta on ajatella niitä tiloja, joissa nukkuminen tapahtuu. Tapahtuuko se ’liikkeellä’ eli lentokoneissa, junissa, busseissa, auton takapenkillä tai matkailuautossa (Veijola & Valtonen 2007; Perttula 2009) vai niin sanotusti paikoillaan olevissa tiloissa eli institutionalisoiduissa majoitustiloissa kuten hotelleissa, mökeissä, retkeilyalueilla tai leirintäalueilla vai mahdollisesti niin sanotuissa välitiloissa kuten lentokentillä tai odotustiloissa? Ne kukin tarjoavat erilaisen ja erityisen kulttuurisen ja materiaalisen tilan nukkumiselle (ks. myös Kratft & Horton 2008). Yksi mielenkiintoinen nukkumisjärjestely on ’couch surfing’ – eli käytäntö, jossa paikallinen asuja tarjoaa kotinsa sohvan yövieraille.

Luonnossa tapahtuva yöpyminen on oma tematiikkansa, jota uudessa monitieteisessä Yöpuulla-tutkimushankkeessamme tarkastelemme (Rantala, Tuulentie & Valtonen 2011). Projektimme lähtökohtana on, että juuri luonnossa yöpyminen ja siihen nivoutuvat erilaiset tilat ja tavat – luonnon kokeminen eri vuorokauden aikoina, luonnon ääniin nukahtaminen ja niihin herääminen, vieraiden kanssa nukkuminen autiotuvissa ja laavuissa tai auringonporotukseen herääminen teltassa – muodostavat keskeisen osan luonnossa olemisen erityisyyttä ja luontosuhteen muodostumista. Siksi tutkimus ei voi ohittaa sitä. Projektissamme pyrimme myös herättämään keskustelua siitä, mitä juuri Lapin erämaisessä luonnossa olemisen ja yöpymisen tavoilla on annettavana nykypäivän yhteiskunnalle, jossa voimistuvat yhtäältä hitaistamisen, leppoistamisen ja downshiftaamisen teemat (Gilbert 2007; Fournier 2008) ja toisaalta jatkuva elämyshakuisuus (Lüthje 2010; Keinan & Kivetz, tulossa). Pohdimme myös, mitä nykyinen mukavuudenhaluisuus ja esimerkiksi turvallisuus tarkoittavat erilaisille luonnossa yöpyjille (mm. retkeilyharrastajille, perheille, ikääntyville, kansainvälisille turisteille) ja sitä kautta yöpymisen tilojen ja reittien suunnittelulle. Yhtenä erityiskysymyksenä nostamme esiin sukupuolen tematiikan ja pohdimme naisten yöpuulla olemista ja siihen liittyviä historiallisia ja nykyisiä käytänteitä (Tuulentie 2003; Rantala, Tuulentie & Valtonen tulossa).

Oma kiintoisa tematiikkansa avautuu, jos nukkumista tarkastellaan sosiaalisuuden ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Miten nukkuminen jäsentyy ja

millaiseksi se koetaan erilaisten matkailijaryhmien kannalta? Mitä on matkalla nukkuminen liikematkustajille, reppureissaajille, lapsiperheille, yksin matkustaville, tai pariskunnille? Miten valvetta ja unta rytmitetään ja millaiset unen hallinnan asiat nousevat esiin? Esimerkiksi globalisoituvassa maailmassa aikaeroihin sopeutuminen ja valvomisen merkkien peittäminen on osa tämän päivän toimijoiden arkea. Väsyneet kasvot peitetään kosmetiikkateollisuuden avulla ja tehdään esitys hyvästä levosta (Veijola & Valtonen 2007).

Uni ja nukkuminen myös avaavat uuden näkökulman erilaisiin matkailukentän tieteellisiin keskusteluihin. Esimerkiksi viime aikoina paljon keskustelua ja tutkimusta herättänyt turvallisuuden tematiikka (Rantala & Valkonen 2011) rikastuu, kun mukaan otetaan myös nukkuva toimija – onhan ihminen silloin haavoittuvimmillaan. Tai mitä avautuu voimistuvalla ’tekemättömyyden’ ja ’pysähdyksen’ tutkimukselle, jos se lukee mukaansa myös unen ja nukkumisen (Elf & Löfgren 2010). Myös viimeaikoina voimistunut aistiympäristöjen tutkimus (Valtonen, Markuksela & Moisaner 2010) on keskeinen juuri unen ja nukkumisen kannalta: äännet, valot, lämpötila, kehon tuntemukset, jne. (Valtonen & Veijola 2011). Marcel Mauss nosti esiin klassisessa artikkelissaan ”Techniques of body” (1974) nukkumisen tekniikat eli ne ruumiilliset tekniikat ja materiaaliset varusteet, joita nukkuva ruumis tarvitsee. Mielenkiintoinen kysymys on, millaiset ovat tämän päivän matkailijoiden nukkumisen tekniikat ja vaadittu varustus eri tilanteissa. Samaten turismin tutkimus saa uuden ulottuvuuden,

kun mukaan otetaan yhtäältä työntekijän unen ja levon kysymykset, työvuorot ja tarjolla olevat yöpymistilat (Valtonen & Haanpää 2008) ja toisaalta se, miten työntekijät osaavat ottaa huomioon asiakkaiden olemisen ja kokemisen unen ja lepäämisen näkökulmasta. Millaiseksi muodostuu esimerkiksi oppaan rooli luonnossa yöpymiselämysten tuottamisessa? Tuleeko hänestä opas hyvän unen saloihin ’sleep connoisseur’, joka mahdollistaa ’supersleep’ kokemuksen (<http://www.slate.com/id/2220293>)?

Lopuksi

Kysymys siitä, mitä on ’hyvä uni’ turistille ja miten se mahdollistuu, on tärkeä sekä matkailututkijoille että elinkeinolle. Olen esittänyt tässä artikkelissa, että vastausta täytyy lähteä hakemaan kulttuurintutkimuksellisesta teoriaperinteestä käsin. Silloin kiinnostuksen kohteeksi nousee yhtäältä se, millaiseksi ’hyvä uni’ merkityksellistyy eri tilanteissa ja eri turismiryhmille. Toisaalta kiinnostuksen kohteena on myös se, millaisia sosiaalisia, kulttuurisia, materiaalisia ja semioottisia mahdollisuuksia nukkuvalle – tai nukkumista välttävälle – turistille tarjotaan. Yhtä kaikki tämä näkökulma auttaa antamaan arvon nukkuvalle turistille, ymmärtämään unen tärkeyden, ja sitä kautta kiinnittämään huomion asioihin, jotka saattavat muuten näyttäytyä ’turhina’ ja ’mahdottomina järjestää’ – kuten äännetön ilmanvaihto hotellihuoneissa.

Tällainen näkökulma avaa mahdollisuuksia hallituille ’sleep management’ toiminnoille. Hyvän unen tarjoaminen ja sen johtaminen kun on paljon muutakin kuin tyynymenut, joita jotkin ho-

telliketjut tarjoavat. Crown plaza -hotelliketju on osaltaan tarttunut haasteeseen ja tehnyt avauksen unen johtamisen suuntaan (www.crownplaza.com/sleepadvantage). Se tarjoaa 'sleep advantage' paketin yöpyjille, jotka haluavat nukkua hyvin. Tosin jotain olennaista nykyisestä hotellikulttuurista kertoo se, että hyvin nukkuminen on erityispalvelu eikä sisäänrakennettu osa majoitusliikkeiden toimintaa. Sleep management -toimintojen kehitys voisi minimissään lähteä siitä, että nuo kuuluisat asiakastytyväis-lomakkeet muistaisivat myös kysyä, että nukuitteko hyvin vai hyvin huonosti. Ehkä se auttaa toimijoita ottamaan tosissaan sen tosiasian, että turismin toimijat – sekä asiakkaat että työntekijät että tutkijat – ovat toimijoita, jotka valvovat ja nukkuvat.

Kirjallisuus

Anat K. & Kivetz, R. (forthcoming) Productivity Orientation and the Consumption of Collectable Experiences. *Journal of Consumer Research*.

Ehn, B. & Löfgren, O. 2010. *The Secret World of Doing Nothing*. University of California Press, Berkley.

Fournier, V. 2008. Escaping from the Economy: The Politics of Degrowth. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 28(11/12), 528-545.

Gilbert, K. W. 2007. Slowness: Notes toward an Economy of Differential Rates of Being. Teoksessa *The Affective Turn. Theorizing the Social*, P. T. Clough & J. Halley (toim.). 77-105. Duke University Press, Durham and London.

Haila, Y. 2004. Retkeilyn rikkaus. Luonto ympäristöhuolen aikakaudella.

Kustannus Oy Taide, Helsinki.

Härmä, M. & Sallinen, M. 2004. Hyvä uni – hyvä työ. Työterveyslaitos, Helsinki. Hierarchies with Sustainable Ways. Ministry for Foreign Affairs, Finland.

Kivi, J. 2004. Kaunotaiteellinen eräretkeilyopas. Kustannus Oy Taide/Kuvataideakatemia, Helsinki.

Kratft, P. & Horton, J. 2008. Spaces of Every-Night Life: For Geographies of Sleep, Sleeping and Sleepiness. *Progress in Human Geography*, 32 (4), 509-524.

Lüthje, M. 2010. Miten matkailijat hankkivat elämyksiä? Havainnot matkailijoiden toimintaperiaatteista internetin keskusteluryhmissä. *Matkailututkimus* 6(1-2): 30-49.

Mauss, M. 1974. Techniques of the Body. *Economy and Society*, 2 (1), 70-85.

Perttula, J. 2009. Soputeltasta CaravanCenteriin. Johdatus kestävään leirintämatkailuun. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi.

Rantala, O. & Valkonen, J. 2011. The complexity of safety in wilderness guiding in Finnish Lapland. *Current Issues in Tourism*.

Rantala, O., Tuulentie, S. & Valtonen, A. 2011 (tulossa). Naiset yöpuulla. Lapin retkeilijöiden luontosuhteista. Teoksessa *Arjen luontosuhteet, toim.* J. Valkonen & T. Salonen. LUP. Rovaniemi.

Rantala, O., Valtonen, A. & Markkula, V. 2011/2012 (tulossa). Materializing tourist weather: Ethnography on weather-wise wilderness guiding practices. *Journal of Material Culture*.

Taylor, B. 1993. Unconsciousness and society: The Sociology of Sleep. *International journal of Politics, Culture and*

Society, 6(3), 463–471.

Tuulentie, S. 2003. Naiset synnyttivät erävaelluksen traditiota. Vallan ja vastarinnan narratiivit Kaarina Karin kertomuksessa 1930-luvun Lapin matkoista. *Naistutkimus* 16(3): 4-18.

Valtonen, A. & Veijola, S. 2011. Sleep in Tourism. *Annals of Tourism* 38 (1): 175-192.

Valtonen, A., Markuksela, V. & Moisander, J. 2010. Doing Sensory Ethnography in Consumer Research. *International Journal of Consumer Studies* 34 (4).

Valtonen, A. & Haanpää, M. 2008. Työntekijät palvelumaisemassa. Teoksessa Valkonen, J. & S. Veijola (toim.) *Töissä tunturissa. Ajatuksia ja kirjoituksia matkailutyöstä*. Lapland University Press, Rovaniemi.

Valtonen, A. 2004. Rethinking Free Time. A Study on Boundaries, Disorders, and Symbolic Goods, HSE, Acta Universitatis Oeconomicae, A-236, Helsinki.

Valtonen, A. 2011a. Levon liike. Esitelmä Tieteen päivillä 15.1.2011. Helsinki.

Valtonen, A. 2011b. Sleep as Pleasure in Consumer Culture. Paper in Workshop in Interpretive Consumer Research, Odense, Denmark, May 5-7, 2011.

Valtonen, A. 2011c. Porvari ei saa nukkua huonosti? Esitys Sosiologia-päivillä, työryhmässä Sattumuksia työssä, Tampere 24.-25.3.2011.

Veijola, S. & Valtonen, A. 2007. The Body in Tourism Industry. In Annette Pritchard, Nigel Morgan, Irena Ateljevic and Candice Harris, eds. *Tourism and Gender: Embodiment, Sensuality and Experience*. CABI publishing. 13-31.

Williams, S. 2005. *Sleep and Society: Sociological Ventures into the (Un)Known*. Routledge, London.

Williams, S. J. & Crossley, N. 2008. Introduction: Sleeping Bodies. *Body & Society*, 14 (4), 1-13.

Uraanikaivosten säteilyyn liittyvät ympäristövaikutukset

Yleistä säteilystä ja uraanista

Kaikkialla ympäristössä on säteilyä ja radioaktiivisia aineita. Joka paikassa säteilee siis jonkin verran. Suomalaisten suurin säteilyannos aiheutuu huoneilman radonista. Säteilyannosta saadaan myös mm. maa- ja kallioperästä, joka Suomen oloissa sisältää runsaasti uraanipitoista graniittia, sekä avaruudesta tulevasta kosmisesta säteilystä. Toisaalta myös ihminen itsessään sisältää radioaktiivisia aineita kuten radioaktiivista kaliumia (K-40). Luonnon radioaktiivisten aineiden lisäksi on olemassa keinotekoisia, ihmisten toiminnasta syntyneitä radioaktiivisia aineita, joita on päässyt ympäristöön. Ihmisen saaman säteilyannoksen kannalta merkittävimmät keinotekoisien radioaktiivisten aineiden lähteet ovat 1950-60 -luvuilla tehdyt ilmakehän ydinasekokeet ja vuonna 1986 tapahtunut Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuus. Keinotekoisia radioaktiivisia aineita ovat mm. cesium (Cs-137), plutonium (Pu-239) ja strontium (Sr-90). Kaivostoiminnan yhteydessä puhutaan kuitenkin maaperän ja kallion sisältämisestä luonnon radioaktiivista uraani- (U) ja toriumsarjan (Th) radionuklideista.

Uraani on tullut maankamaraan jo maapallon syntyessä. Uraani on yleinen alkuaine ja sitä on lähes kaikkialla kalliolla, maaperässä ja vedessä. Uraani on maankuoressa yhtä yleinen kuin tina. Yleisesti suomalaisessa kivessä uraania on muutama miljoonasosa paino-osuudesta ja graniitissa on uraania noin 4 ppm (0,0004 %) eli noin 10 grammaa kuutiometrissä. Kun uraanin painosuus ylittää tuhannesosan (yli 1000 ppm), sitä kutsutaan uraanimalmiksi ja se alkaa kiinnostaa uraanin louhijoita (kuva 1).

Uraanin puoliintumisaika, eli se aika milloin uraanin radioaktiivisuus on vähentynyt puoleen, on noin 4,5 miljardia vuotta. Kun uraani hajoaa (kuva 2), syntyy toriumia (Th-230), jonka puoliintumisaika puolestaan on 75 000 v. Uraanin edelleen hajotessa toriumista syntyy radiumia ja radiumista radonkaasua, kaasumainen radon hajoaa poloniumiksi (Po-210) ja lyijyksi (Pb-210) ja lopulta syntyy pysyvää lyijyä. Näitä kaikkia radionuklideja löytyy luonnosta.

Uraanikaivosten huono maine

Uraanin saama huono maine liittyy sen valmistukseen sotilaallista käyttöä varten

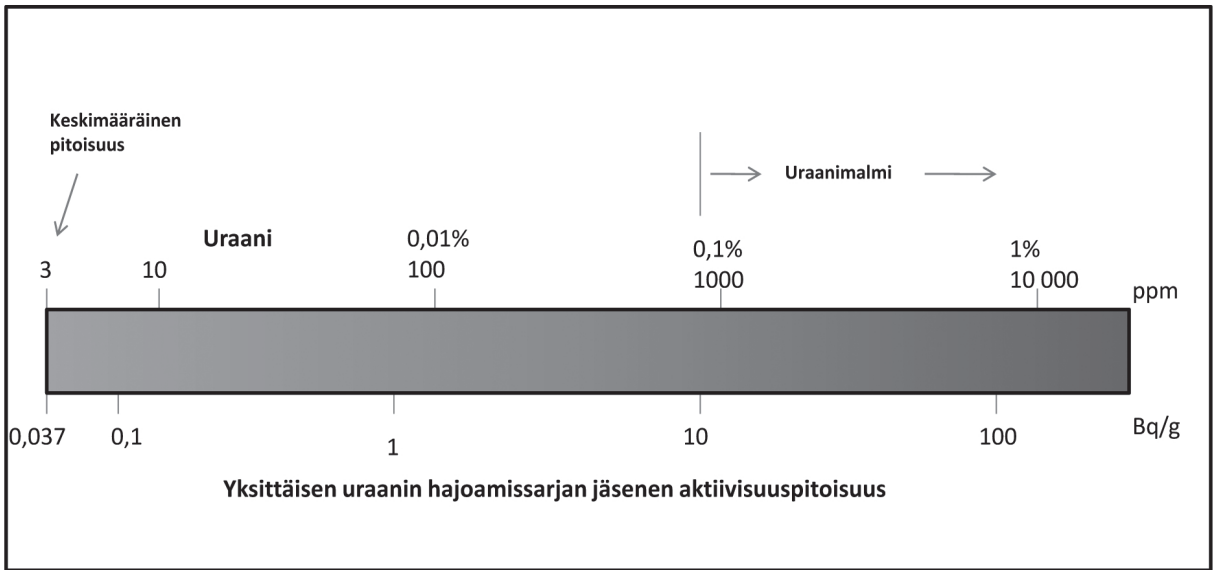
¹Laboratorion johtaja, STUK, Rovaniemi

²Tutkija, STUK, Rovaniemi

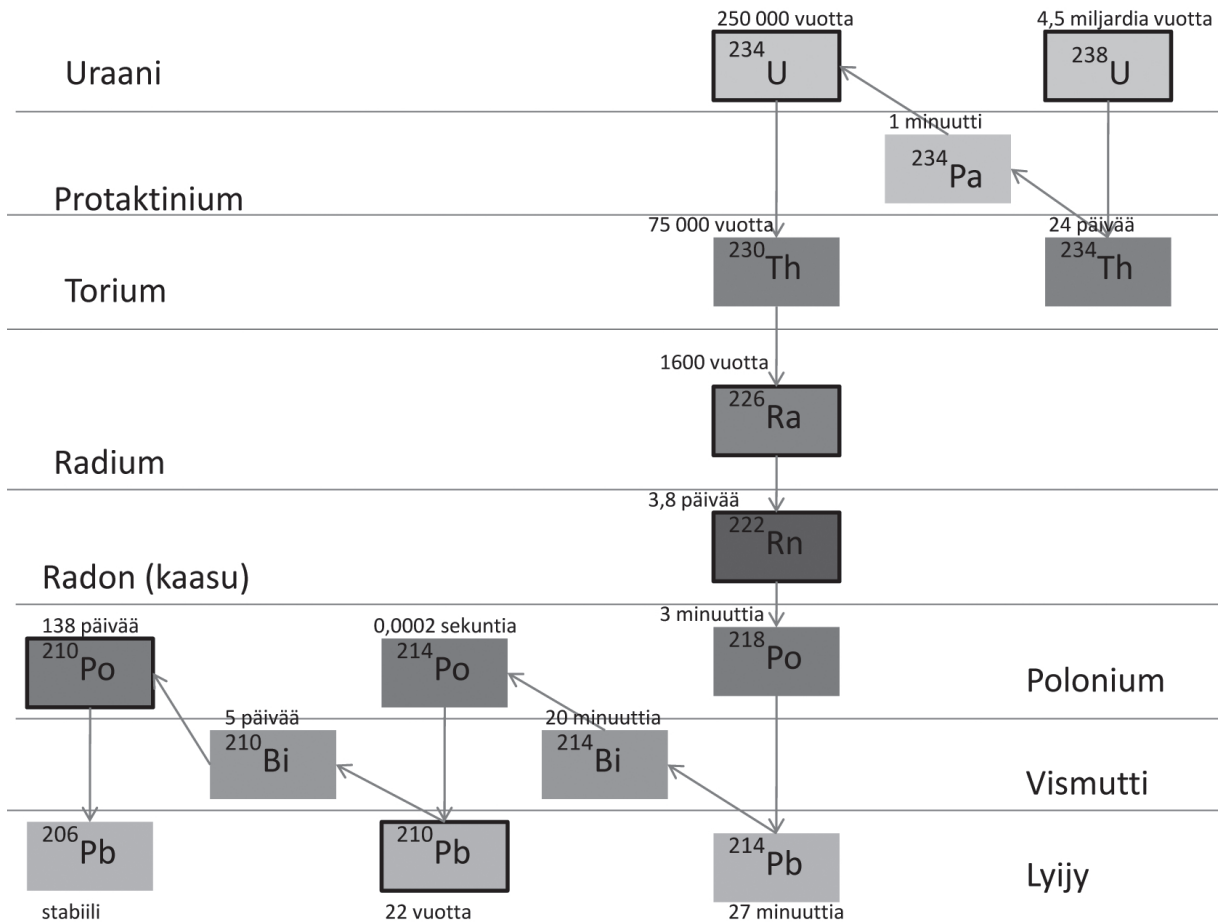
³Apulaisjohtaja, STUK, Helsinki

⁴Johtava asiantuntija, STUK, Helsinki

Uraanikaivosten säteilyyn liittyvät ympäristövaikutukset

Kuva 1. Kiviainesten uraanipitoisuuksia.

Kuva 2. Uraanin hajoamissarja ja nuklidien puoliintumisajat.

(ydinaseet) ja siihen, että säteilysuojelu ja ympäristönsuojelu olivat entisaikaan toisarvoisia sivuseikkoja. Esimerkiksi Coloradossa louhittiin paljon uraania radiumin tuotantoon ja jätekasoja on jäljellä vieläkin. Kanadassa ensimmäinen uraani-kaivos oli pohjoisen tundran Port Radium 1930-luvulla ja seuraava kaivos Uranium Cityssä, joka tuotti uraania USA:lle sodan aikana. Myöhemmin Kanadan vanhojenkin uraani-kaivosten jätteet on asiallisesti stabiloitu, kuopattu ja peitelty ja paikat maisemoitu. Neuvostoliitto hankki uraania Itä-Euroopan maista (Itä-Saksa, Romania, Tšekkoslovakia, Viro, jne.) ja rikastusjätteet jätettiin hoitamatta ympäristöön. Yhdistynyt Saksa on puhdistanut entisen Itä-Saksan jätealueita miljardeilla euroilla.

Uraanikaivos ja säteilyturvallisuus

Kaivostoiminnassa lähtökohtana on, ettei kaivostoiminnan aikana tai sen jälkeen ympäristöä saastuteta. Ympäröivän alueen kasveihin tai eläimiin ei saa päästä kertymään poikkeavia määriä radioaktiivisia aineita, jolloin kaivosalueen ympäristössä voidaan myös kaivostoiminnan aikana ja sen jälkeen edelleen mm. marjastaa, sienestää, metsästää ja harjoittaa poronhoitoa normaaliin tapaan. Suomessa säteily- ja ydinenergialaki antavat Säteilyturvakeskukselle (STUK) hyvät edellytykset valvoa toimintaa.

Uraanikaivostoiminnassa ilmaan vapautuu kaasumaista radonia. Sen lisäksi työntekijöiden uhkana on gammasäteily sekä hengitysilman radioaktiivinen pöly. Työntekijöiden säteilyannoksia seurataan toiminnan aikana ja säteilytyöntekijöitä koskevat annosrajat, jotka on tarkoin

säädely säteilylaissa ja -asetuksessa. Säteilyn aiheuttamia haittoja voidaan minimoida hyvällä toiminnan suunnittelulla mm. hyvällä ilmanvaihdolla, automatisoinnilla ja työkoneiden kauko-ohjauksella.

Uraanin hajoamistuotteet voivat päästä ympäristöön vain vesistöjen ja pölyämisen kautta. Hajoamistuotteena syntyvä radium voidaan saostaa pois prosessivesistä. Kuivilla alueilla pölyäminen voidaan estää esimerkiksi peittämällä rikastushiekka-alueet, kun taas sateisilla alueilla voidaan tehdä kerroskattamista. Ulkoilmassa radon puolestaan laimenee nopeasti. On varsin todennäköistä, että ennen kaivostoiminnan aloittamista toiminnasta aiheutuville päästöille ympäristöön asetetaan säteilyannoksen yläraja, jolla suojellaan alueen väestöä ja ympäristöä.

Uraanin etsinnän ympäristövaikutukset

Uraanin etsintävaiheessa tehtävillä toimenpiteillä ei ole merkittäviä säteilystä aiheutuvia ympäristövaikutuksia. Esimerkiksi porauksen tai kairauksen säteilyvaikutukset eivät poikkea olennaisesti porakaivon tekemisestä tai muun malmin tai mineraalin etsintään liittyvistä kairauksista. Poraus ei itsessään nosta taustasäteilyn tasoa. Jos poraus- tai kairausjäänteissä on merkittäviä määriä uraania, niitä ei saa jättää maastoon. Kairauksen mahdollinen vaikutus pohjaveden radioaktiivisuuteen jää hyvin pieneksi. Jotta kairaustoiminnan vaikutus voitaisiin havaita läheisissä vesistöissä, täytyisi niihin virrata kairausreikien tai niiden poikki kulkevien halkeamien kautta merkit-

täviä määriä kalliopohjavettä. Lisäksi veden tulisi liuottaa huomattavan suuria uraanimääriä kairausreistä. Koska virtaamat ovat heikkoja ja uraani liukee hyvin huonosti veteen, tämä ei ole todennäköistä. Jos etsinnässä löydetään rikasta malmia, on otettava huomioon radioaktiivisuus siten, että työsuojelutoimet näytteiden käsittelyn, kuljetuksen ja varastoinnin osalta noudattavat säteilylakia. Mahdollisesti myös syväkairausreiät tulee sulkea.

STUK ja Geologian tutkimuskeskus ovat tehneet raportin ympäristöministeriölle nimeltä *Uraanimalmin koelouhinnan ja rikastuksen ympäristövaikutukset (URAKKA)*. Raportissa selvitetään uraanikaivostoimintaa edeltävän koelouhinnan ympäristövaikutuksia. Urakka-raportissa todetaan, että uraanin etsinnällä ei voida katsoa olevan sellaisia haitallisia ympäristövaikutuksia, joita voitaisiin pitää YVA-lain tarkoittamassa mielessä todennäköisesti merkittävinä. Tällöin etsinnällä tarkoitetaan kaikkia toimenpiteitä ennen koelouhintaa, mukaan lukien syväkairaus. Uraanin etsimiseksi tehtävä näytteidenotto on säteilyturvallisuuden ja ympäristön kannalta vastaavaa kuin minkä muun tahansa kaivoskivennäisesiintymän näytteenotto-toiminta. Näin ollen kyseisten tutkimusten tekemiselle ei tarvitse asettaa erityisiä säteilyturvallisuutta koskevia vaatimuksia. Jos tutkimukset johtavat uraanin koelouhintaan tai muuhun vastaavaan toimintaan tutkimusalueella, toiminnan harjoittajan on tehtävä hyvissä ajoin ennen toiminnan suunniteltua aloitusta Säteilyturvakeskukselle säteilyasetuksen (1512/1991) 29§:n mukainen ilmoitus.

Uraanin louhinta ja rikastus

Uraanin koelouhinta ja koerikastus ovat säteilytoimintaa, jolloin toiminnan harjoittajan on ennen toiminnan aloittamista tehtävä selvitys mahdollisista säteilyvaikutuksista ja STUK asettaa toiminnalle säteilysuojelun kannalta tarvittavat rajoitukset.

Maailmalla tunnetut taloudellisesti hyödynnettävät uraanivarat ovat noin 5,4 Mt, nämä riittävät nykykäytöllä noin 100 vuodeksi. Tämän lisäksi arvioidaan olevan vielä löytämättömiä uraanivaroja yli 10 Mt. Suurimmat uraanin tuottajat ovat Kanada, Australia, Kazakstan, Venäjä, Niger, ja Namibia. Uraanikaivokset ovat joko maanalaisia tai avolouhoksia. Joissakin maissa uraania uutetaan myös suoraan hiekkakivestä hapolla poranreistä. Uraania voidaan ottaa talteen myös sivutuotteena muiden aineiden ohessa. Louhinnan jälkeen uraanimalmi murskataan ja jauhetaan, tehdään erilaisia uuttoja sekä saostuksia. Lopuksi uraani rikastetaan ja syntynyt uraanioksidiksi eli yellow cake (U_3O_8) pakataan ilmatiiviisiin teräsastioihin ja viedään ulkomaille väkevoitäväksi. Väkevöintilaitoksia on mm. Hollannissa, Saksassa, Englannissa ja Venäjällä (sentrifugitekniikka) sekä USA:ssa ja Ranskassa (kaasudiffuusioteknikka).

Uraanikaivosjätteet

Kaivosyhtiötä sitoo ydinenergialain mukainen jätehuoltovelvollisuus. Uraanimalmin louhinnassa ja rikastuksessa syntyy kahden tyyppisiä jätteitä: sivukiveä eli raakkua ja rikastusjätettä. Raakku on

louhittua kiveä, jossa uraanipitoisuus on niin pieni, ettei sitä kannata rikastaa. Raakku voidaan loppusijoittaa sellaisenaan, mutta kasat täytyy eristää niin, ettei kivi pääse rapautumaan.

Rikastusjäte on hienoksi murskattua malmia, josta uraani on erotettu. Siinä on jäljellä radiumia ja muita uraanin hajoamistuotteita. Jos malmissa on prosentin verran uraania, on rikastushiekan kokonaisaktiivisuus suuruusluokkaa tuhat becquereliä grammassa. Jätteen aktiivisuuden eliniän määräävän emonuklidin puoliintumisaika on 75 000 vuotta, joten jätteen aktiivisuus vähenee ratkaisevasti vasta muutaman sadan tuhan vuoden aikana. Rikastushiekassa voi olla myös kemiallisesti myrkyllisiä raskasmetalleja, kuten arseenia. Rikastusjätettä kertyy suunnilleen louhitun malmimäärän verran. Rikastusjäte varastoidaan lietemäisenä padottuihin altaisiin, joista se neutraloidaan, saostetaan ja kiinteytetään loppusijoitusta varten.

Menneinä vuosikymmeninä, ja eräissä maissa viime aikoihin asti, on uraani-kaivosjätteistä huolehdittu huonosti ja ympäristövahingoista on runsaasti kertomuksia. Lietealtaiden vallit ovat murtuneet rankkasateissa ja jäteaineet ovat valuneet ympäristöön. Tuulet ovat kuljettaneet rikastushiekkaa kuivuneista lietealtaista ympäristöön. Lietealtaista on vuotanut radioaktiivisia aineita pohjavesiin. Jäteaineita on käytetty maantäyttöaineina asutusalueilla. Kertomukset ovat yleensä todenperäisiä, joskin säteilyvaikutuksia usein liioitellaan, esim. radonkaasun pitoisuus laimenee hyvin nopeasti ulkoilmassa. Radioaktiivisuuden lisäksi jätteissä olevista kemiallisesti vaarallisista aineista voi aiheutua

terveys- tai ympäristöhaittoja.

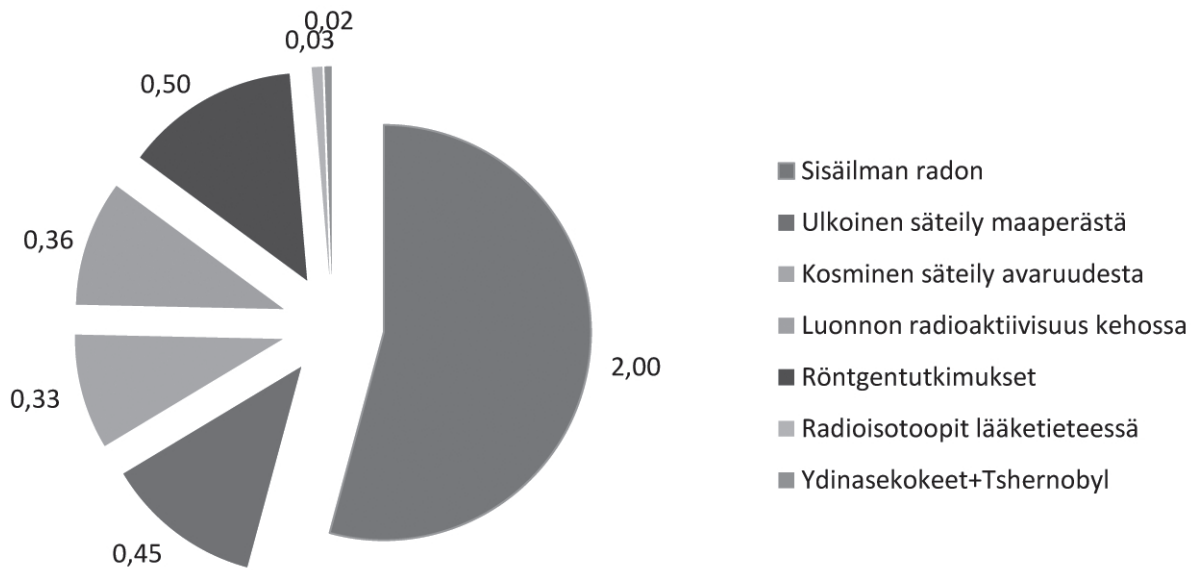
Rikastusjäte varastoidaan yleensä maanpäällisissä, padotuissa altaissa. Paras ratkaisu loppusijoitukselle olisi kallio-perä, jolloin jäte sijoitetaan esimerkiksi loppuun louhittuihin kaivosonkaloihin tai varta vasten siihen tarkoitukseen rakennettuihin tiloihin. Toinen mahdollisuus on loppusijoitus avolouhoksiin tai varta vasten tehtyihin kaivantoihin; tällöin on varmistettava järjestelmän hydrokemiallinen pitkäaikaisvakaus.

Ympäristön väestön suojeleminen

Säteilyannos kuvaa sitä terveysriskiä (lähinnä syöpäriskiä), jonka ihmiseen kohdistuva säteily aiheuttaa ja sen yksikkö on Sievert. On todennäköistä, että kaivostoiminnan päästöille ympäristöön asetetaan säteilyannoksen yläraja, jolla suojellaan alueen väestöä, eläimiä ja ympäristöä (esim. 0,1 mSv vuodessa). Suomalainen saa vuodessa keskimäärin 3,7 mSv säteilyannoksen, josta suurin osa aiheutuu sisäilman radonista (noin 2mSv). Lisäksi säteilyannosta aiheuttavat mm. ulkoinen säteily maaperästä, avaruuden kosminen säteily ja röntgenkuvaukset. Esimerkiksi ihminen saa 0,1 mSv säteilyannoksen keuhkoröntgenkuvauksesta tai kymmenestä hammasröntgenkuvauksesta. Ympäristössä olevista keinotekoisista radioaktiivisista aineista aiheutuu alle 1 % kokonaisannoksesta. Kuvassa 3 on esitetty, mistä muodostuu suomalaisen kokonaissäteilyannos vuoden aikana.

Aiemmat kokemukset Suomessa

Nummi-Pusulän Palmottu-järven etelä-

Kuva 3. Suomalaisten saama kokonaissäteilyannos vuodessa.

päässä on 1980-luvun alussa tehty kymmeniä uraaninetsintäkairauksia. STUK ja GTK ovat tehneet alueella tutkimuksia (mm. radon- ja pohjavesimittauksia), eikä mitään havaintoja pohjavesien laajamittaisesta sekoittumisesta tai uraanin liikkumisesta ole saatu.

Enon Paukkajanvaarassa oli koeluonteista (40 t U) uraanikaivos- ja rikastustoimintaa vuosina 1958-1961. STUK selvitti Paukkajanvaaran alueen säteilyturvallisuuden 1980-luvulla. Rikastamon jätteet saastuttivat lähiympäristöä

vuosikymmenien ajan, koska jätteille ei tehty mitään aikanaan. Alue kunnostettiin 1990-luvulla ja nykyään on täysin turvallista esim. retkeillä, marjastaa ja kalastaa alueella. Ainoastaan maan käytön suhteen on rajoituksia. Kuvassa 4 on kuva uraanirikastamosta sekä rikastusjätealueesta ja viereisessä kuvassa on sama alue kunnostuksen jälkeen.

Askolan Lakeakalliolla oli pienimittaista uraanin rikastustoimintaa (0,5 t U) 1950-luvun lopulla ja alue osin kunnostettiin 1980-luvun lopulla.

Kuva 4. Enon Paukkajanvaaran uraanirikastamo louhinnan ja rikastuksen aikana vasemmalla ja kaivostoiminnan jälkeen sama alue kunnostettuna oikeanpuoleisessa kuvassa. Kuvat Raimo Mustonen.

Säteilyturvakeskuksen rooli uraani-kaivoshankkeissa

STUK:n rooli uraanin etsintävaiheessa on tiedonjako. Koelouhinta- ja rikastusvaiheessa STUK antaa ympäristövaikutusten arviointia ja ympäristölupaa koskevat lausunnot. STUK valmistelee turvallisuussäännösten ja toiminnan turvallisuutta valvotaan säteilylain nojalla. STUK valvoo työntekijöiden säteilyturvallisuutta, ympäristön säteilyturvallisuutta sekä jätehuoltoa että alueen jälkihoitoa. Kaivostoimintavaiheessa STUK antaa lausunnon valtioneuvostolle ydinenergi laki-lupahakemuksesta työsuojelun, väestön turvallisuuden ja ympäristönsuojelun kannalta. Toimin-

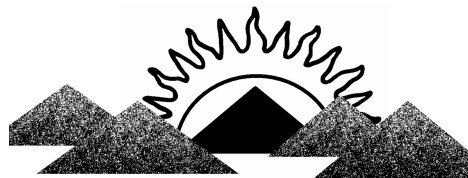
nan turvallisuutta valvotaan ydinenergi lain nojalla (työntekijöiden ja ympäristön säteilyturvallisuuden valvonta, ydinmateriaalivalvonta ja vientivalvonta sekä ydinjätehuolto ja alueen jälkihoito).

Kirjallisuus

Uraanimalmin koelouhinnan ja -rikastuksen ympäristövaikutukset (URAKKA), STUK:n ja GTK:n projektiryhmän loppuraportti ympäristöministeriölle, 2007.

Säteilyturvakeskus. 2009. Uraanin etsintä Suomessa. Esite, syyskuu 2009.

Säteilyturvakeskus. 2010. Uraanikaivosjätteet. Esite, syyskuu 2010.

Poroelinkeinon oikeutus ja kaivostoiminta

Maankäyttäjien lukumäärän ja maankäytön lisääntyessä Lapin ja koko poronhoitoalueen maankäyttö kiinnostaa yhä enemmän muita elinkeinoja, yrityksiä ja yksityisiä tahoja. Alueidenkäytön ratkaisuilla on keskeinen asema ja merkitys alueella toimiville. Muun muassa matkailun, perinteisen maaseutuelinkeinojen ja yritystoiminnan lisäksi alueelle on sijoittunut merkittävässä määrin kaivostoimintaa, joka hyödyntää alueella esiintyviä luonnonvaroja. Poronhoitoalueelle sijoittuu leveä potentiaalinen malmi- ja mineraaliväyhyke. Kiinnostus luonnonvarojen hyödyntämiseen näkyy tutkimuksen ja valtauksien määrän kasvuna.

Toimijoiden määrä poronhoitoalueella on kasvanut tasaisesti ja näyttää jatkavan kasvuaan kiihtyvällä vauhdilla. Lienee paikallaan avata kaivostoiminnan ja porotalouden suhdetta ja toiminnan perusteita, etenkin poronhoidon oikeutusta poronhoitoalueella. Moniarvoistuvassa yhteiskunnassa on useita toimijoita, joiden erilaiset tarpeet, intressit, näkemykset ja vaatimukset vaikuttavat alueiden käyttöön. Yhteiskunnan tavoitteena on yhtäältä antaa suojaa, mahdollistaa ja ohjata alueella toimivia elinkeinoja ja yrityksiä sekä sovittaa erilaisia alueidenkäytön intressejä toisiinsa. Muutokset alueella eivät ole olleet kokonaisvaltaisesti hallittuja prosesseja. Osa

ympäristönkäyttöön ja hyödyntämiseen liittyvistä uusista hankkeista aiheuttaa merkittäviä vaikutuksia alueella jo toimiville elinkeinoille tai yrityksille. Muun maankäytön lisääntyessä poroelinkeino on joutunut sopeuttamaan omaa toimintaansa muutoksen myllerryksessä, vaikka erityislainsäädäntönä poronhoitolaki vahvistaa poroelinkeinolle pysyvyyttä ja asemaa pohjoisella alueella.

Yleensä maan käyttäminen tai hyödyntäminen perustuu vahvoihin perusoikeuksiin, omistus- tai hallintaoikeuteen, erityiseen oikeuteen, rasitteeseen tai muuhun käyttöoikeuteen, joka on perustettu lainsäädännön kautta. Suomen säädöksen mukaan maan omistus on horisontaalista. Omistamisen ulottuvuus ei yllä maan alla tai omistamamme maan yläpuolella oleviin varoihin lainsäädännössämme määritellyn perinteisen omistamisen kautta. Kaivosoikeuden piirissä säädetään keinoista maan sisällä olevien varojen hyödyntämisestä.

Poronhoito-oikeus on aivan oman tyyppinen oikeus, joka perustuu historiallisen ulottuvuutensa kautta poronhoitolailla (484/1990) vahvistettuun oikeuteen. Poroelinkeinon merkitys on todettu lainsäädännön tasolla, sitä suojaavat ja sille antavat oikeuksia erinäiset poronhoitolakiin kirjatut säädökset, joilla on vahvistettu poronhoidon olemassaolon oikeutus poronhoitoalueella.

¹Lehtori, Rovaniemen ammattikorkeakoulu, Rovaniemi

Poronhoitolain esitöissä todetaan, että poronomistajilla on jo vanhastaan ollut vapaa laidunnusoikeus ja se on tarkoitettu säilyttää jatkossakin. Nykyisessä poronhoitolaissa on neljä pykälää, jotka vahvistavat elinkeinon oikeutusta alueellisesti rajatulla alueella. Sen lisäksi perustuslain vahvat omaisuuden ja elinkeinon suojat tukevat sen asemaa. Sen lisäksi muussa lainsäädännössä huomioidaan poronhoitolaki, muun muassa laissa Metsähallituksesta turvataan poronhoitolaissa kuvatut oikeudet.

Poronhoitoalue

Ensinnäkin poronhoitolaissa on määritelty poroelinkeinoon harjoittamiseen tarkoitettu alue, jossa poronhoitoa voidaan harjoittaa poronhoitolaissa kuvatulla tavalla. Se käsittää entisen Lapin läänin alueen lukuun ottamatta Kemian ja Tornion kaupunkia ja Kemian kuntaa. Pohjois-Pohjanmaalta ja Koillismaalta poronhoitoalueeseen kuuluvat Hyrynsalmen, Kuusamon, Pudasjärven, Suomussalmen, Taivalkosken ja Yli-Iin kuntien alueet sekä entisen Kuivaniemen kunnan alue. Sen lisäksi siihen kuuluvat Kiiminkijoen ja Puolanka-Hyrynsalmi maantien pohjoispuolella olevat alueet Puolangan, Utajärven ja Ylikiimingin kunnista. Poronhoitoalueen pinta-ala (122 936 km²) on noin kolmanneksen Suomen pinta-alasta. Poronhoidon harjoittamiseen liitetyt oikeudet ja velvollisuudet kohdistuvat poronhoitoon yllä mainitulla alueella.

Pohjois-Sallan, Kemian-Sompion, Oraniemen, Sattasniemen, Kuivasalmen, Kyrön ja Muonion paliskunnat sekä niiden pohjoispuolella sijaitsevat

paliskunnat kuuluvat *erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen*. Siellä valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Maan luovuttaminen ja vuokraaminen erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista. Huomattavan haitan käsite on usein liitetty ympäristöoikeudellisiin kysymyksiin sekä yritystoiminnalle aiheutettuihin seurauksiin tai vahinkoihin. Poroelinkeinoissa käsite voidaan liittää molempiin; ympäristölle aiheutetuista vahingoista välillisenä seurauksena elinkeinolle kuin myös elinkeinolle suoraan aiheutuvista menetyksistä. Poronhoidolle aiheutuvaa huomattavan haitan mittaamista ei ole vielä käsitelty oikeudellisella tasolla.

Saamelaiden kotiseutualue kuuluu oikeuksiltaan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen, mutta sen lisäksi poronhoito on saamelaisen kulttuurin välttämätön edellytys. Poronhoitolaissa tämä näkyy vahinkojen ehkäisemisen ja estämisen rajoittamiseen vain maataloudelle ja metsänuudistusaloille aiheutuneisiin vahinkoihin, kun muualla poronhoitoalueella mukaan luetaan edellisen lisäksi puutarhat, vakituisesti asutut pihapiirit ja muut erityiseen käyttöön otetut alueet. Korvaamisvelvollisuus ei koske valtiolle, kunnalle tai seurakunnalle aiheutuneita vahinkoja poronhoitoalueella. Saamelaiden kotiseutualueella kaivostoimintaa ja maankäyttöä tulee tarkastella huomioiden poroelinkeinoon merkitys saamelaiselle kulttuurille.

Vapaa laidunnusoikeus

Kannattavan poronhoidon perusta on vapaa laidunnusoikeus poroille koko poronhoitoalueella. Hallituksen esityksestä eduskunnalle poronhoitolaiksi, HE no 244, tulee useita kertoja esille tavoite suojata poroelinkeinoa, taata ja parantaa sen toimintaedellytyksiä ja samalla antaa suojaa muillekin alueella toimiville elinkeinoille. Poronhoito on riippumaton maan omistus- ja hallinta-oikeudesta.

Vapaa laidunnusoikeus antaa poroille vapaan liikkumisoikeuden ja ravinnonotto-oikeuden vapaasti luonnosta. Se on poronhoitoalueella poronhoidolle kuuluva etuus, jota voidaan verrata luonnossa elävän eläimen alueen käytön oikeuteen. Se voi kohdistua sekä valtion omistamiin että yksityisomistuksessa oleviin maihin. Poronhoitolaki takaa lain tasoisella säädöksellä aiemmin olemassa olleen oikeuden pysyvälouenteiseksi oikeudeksi. Se tarkoittaa poronhoitoalueella muille tahoille sietämisvelvoitetta porojen aiheuttamiin haittoihin ja poronhoitajille velvollisuutta estää ja korvata porojen aiheuttamia vahinkoja. Poronhoitolain 6 luvussa luetellaan kattavasti poronhoidon rajoitukset ja suojaamisvelvoitteet (käytännössä aitaaminen).

Neuvotteluvollisuus

Suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa.

Mitä on hyvä neuvottelukäytäntö?

Kuuleminen ja kuulemisen menettely on saanut sisältöä ja merkitystä monien YVA-menettelyiden ja viranomaisten kuulemisvelvollisuuden piiriin kuuluvien lupa- ym. menettelyjen kautta. Viranomaisen neuvotteluvollisuus paliskunnan kanssa on vasta muotoutumassa käsitteeksi. Se on valtion viranomaisten velvoite, kun tehdään päätöksiä poronhoitoon olennaisesti vaikuttavista asioista. Maankäytön kysymykset ovat kannattavan poroelinkeinon kulmakivi. Poronhoidon kannalta neuvotteluvollisuus lisää muutoksen hallintaa, sopeuttamista ja mahdollisuutta suunnitelmalliseen elinkeinon kehittämiseen. Kyse ei ole uusien hankkeiden estämisestä, vaan pienimmän haitan periaatteiden mukaisien ratkaisuvaihtoehtojen löytämisestä. Kun kyse on mittavista ympäristöön ja poronhoitoon vaikuttavista toimista, näkisin, että neuvotteluvollisuus tulee ulottaa koskemaan kaikkea lain kautta valtuutuksensaavaa viranomaistoimintaa (viittaus Århusin sopimukseen).

Kaavoitusta ohjaavat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet kuin myös maakuntasuunnitelma ja maakuntakaava. Alueidenkäyttöä ohjaavat valtakunnalliset tavoitteet, jotka tulee huomioida myös kaikessa kaavoituksessa. Kaavoitusta säädellään maankäyttö- ja rakennuslailla (yleislaki). Kaavoitusratkaisuille ei voida syrjäyttää olemassa olevaa lainsäädäntöä. Poronhoitolaki erityislakina turvaa elinkeinon maankäyttöä poronhoitoalueella. Sen antamaa suojaa ei voida poistaa kaavamääräyksillä. Hyvän neuvottelukäytännön ulottaminen kaavoituksen suunnitteluun vähentää rishtiä ja tuo poronhoidon oikeutuksen ja aseman poronhoitoalueen käyttäjänä

paremmin esille kaikissa maankäyttöä koskevissa kysymyksissä.

Neuvottelu on kahden tai useamman välinen vuorovaikutteinen kommunikaatio, jossa kaikilla osapuolilla on mahdollisuus vaikuttaa lopputulokseen. Poronhoitolaki velvoittaa viranomaisen neuvottelemaan paliskunnan kanssa niissä kysymyksissä, joilla on vaikutusta poronhoitoon ja sen maankäyttöön poronhoitoalueella.

Porojen pelottelu

Neljäntenä poronhoidon oikeutuksena on poronhoitolaissa porojen pelottelun kieltäminen. Porot elävät luonnossa ja poronhoitotyöt tapahtuvat siellä, missä porot palkivat. Porot niin kuin muutkin luonnon eläimet tarvitsevat rauhallista lisääntymis- ja elinympäristöä. Mitävien toimintojen sijoittuminen alueelle aiheuttaa monenlaisia vaikutuksia ympäristöön. Pääsääntöisesti kaivostoiminta lisää poronhoitotyön määrää ja muuttaa poronhoitotapaa. Siitä aiheutuu uusia kustannuksia paliskunnalle poronelinkeinoon kohdistuvana menetyksenä, työmäärän lisääntymisenä ja elinkeinon kannattavuuden laskemisenä.

Vaikutukset

Vaikutukset uudesta poronhoitoalueelle tulevasta toiminnasta ilmenevät paitsi varsinaisella toiminta-alueella niin myös sen ympäristössä. Vaikutusten merkittävyys riippuu laidunalueen painoarvosta paliskunnan poronhoidolle kuin myös alueelle tulevan toiminnan ja ilmenevien vahinkojen laadusta sekä laajuudesta.

Vaikutukset ovat haittaavia, uusia ja toistuvia kustannuksia aiheuttavia, jopa poronhoitotyötä estäviä. Sillä voi olla vaikutusta myös paliskunnan rakentamaan poronhoidon infrastruktuuriin. Toimiva neuvottelumenettely voi ratkaista tai pienentää osaa haittavaikutuksista.

Vaikutusten arvioimiseen ei ole yhtä laskentamallia, joka toimisi kaikissa paliskunnissa. Tarkastelun lähtökohtana voidaan pitää toimivaa laidunkiertoa alueella. Poro tarvitsee erilaisia laitumia eri vuodenaikoina. Menetyksien painoarvo määrittyy osin sillä, löytyykö paliskunnan alueelta korvaavaa vastaavaa aluetta korvaamaan menetystä. Kaivoksen sijoittuminen paliskuntaan ja luonnonmuodostelmat voivat yhdessä aiheuttaa esteitä porojen kulkemiselle ja kuljettamiselle. Paliskunnan alueelle voi muodostua ns. kuolleita kulmia, alueita, joiden käyttö estyy tai muuttuu vaikeaksi poroille tai poronhoitotöille. Samoin seurauksena voi olla laidunalueen ylikuormitusta ja laidunten liiallista kulumista. Paliskuntien rakentama infrastruktuuri, kämpät, erotus- ja väliaidat voivat menettää merkitystään ja ne on siirrettävä uudelle paikalle.

Pohjoinen luonto on herkkää, siellä tehdyt muutokset näkyvät pitkään. Kaivostoiminta kestää rajallisen ajan, ja on erittäin tärkeää kiinnittää huomiota kaivosalueen ennalleen palauttamiseen toiminnan jälkeen. Kaivostoiminnasta aiheutuva jäte jää alueelle. Porot käyttävät ravintonaan jäkälää, sienii, loppoa ja noin 350 eri kasvia. Vaikka kaivostoiminnassa pyritään järjestämään varsinaisen toiminta, veden ja kaivosjätteen käsittely sekä varastointi mahdollisim-

man turvalliseksi, niin muun muassa inhimillisten erehdyksien seuraukset tulevat näkyviin vaikutusalueen poronhoidossa. Luonnon omat ilmiöt, kuten paksulumiset talvet, pakkaset ja tulvat voivat aktivoida yllätyksellisiä katastrofeja rakennetuille järjestelmille. Poronhoitoalueella kannetaan erityistä huolta jätteistä, joihin sisältyy korkea riski. Riskitöntä uraanikaivosta ei ole. Poronlihan imago puhtaana luonnontuotteena tulee kärsimään merkittäviä menetyksiä, jos epäonnistutaan kaivokseen toiminnan järjestämisessä, siihen liittyvissä oheistoiminnoissa, kuten liikenteen järjestelyssä tai jätteiden käsittelyssä. Uhkana on, että poronlihan imagoon kohdistuvat vaikutukset ilmenevät koko poronhoitoalueen poronlihamarkkinoilla. Uraanin tai raskasmetallien kaivostoiminta muodostaa merkittävän uhkan poroelinkeinolle.

Yhteenveto

Poronhoidolla on lain suoma oikeutus toimia poronhoitoalueella. Yhteiskunnan rattaiden pyörimistä ei voida, eikä ole tarpeenkaan estää, mutta poroelinkeinon systemaattinen kehittäminen ja edellytykset toimia alueella tulee ottaa huomioon alueiden käytön suunnittelun varhaisesta vaiheesta lähtien. Monet ristiriidat ovat ehkäistävissä ennakolta, kun tiedostetaan maankäyttöön liittyviä ongelmia. Usein niihin on löydettävissä poronhoidon kannalta vaihtoehtoisia, pienemmän haitan periaatteen mukaisia ratkaisuja. Toisaalta kaikkia vaikutuksia ei ole mahdollista arvioida ennalta, vaan vaikutusten määrä ja merkitys poroelinkeinolle ilmenee alueella vasta toiminnan myötä. Alueidenkäytön suunnitteluun tarvitaan asiantuntijuutta, avoimuutta, rakentavia hyvän neuvottelutavan mukaisia neuvotteluja ja paliskunnalle aktiivisempaa ja vaikuttavampaa roolia.

Petsamon Vaarlamasaari – historia ja nykyaika

Johdanto

Kesällä 2010 järjestettiin Svanhovdin luontokeskuksessa (Svanvikin kylässä, Etelä-Varangin kunnassa) norjalais-venäläis-suomalainen seminaari. Seminaarin tarkoituksena oli kartoittaa mahdollisuuksia perustaa ulkoilmamuseo Paatsjoen Vaarlamasaareen. Tapahtuman englanninkielinen nimi oli ”Expert meeting on the development of an open air museum in Varlam Island in Pasvik Nature Reserve”. Mainittu saari sijaitsee Höyhenjärven ylä- eli eteläpuolella (kuva 1), Hevoskosken voimalaitoksen ala- eli pohjoispuolella. Vastapäätä Norjan rannalla sijaitsee Nyrud -niminen tila.

Minua pyydettiin kertomaan yleisesti Paatsjokilaakson historiasta ja sen luonnon käytöstä. En oikein tiedä syytä miksi minut oli kutsuttu, mutta oletan, että paikalliset minua pätevämmät asiantuntijat ovat jo niin monesti esiintyneet vastaavanlaisissa tilaisuuksissa, että haluttiin uusia kasvoja esille. Minähän olen pääasiassa tutkinut Kuolan niemimaan saamelaisia sekä suomalaisten tiedemiesten käyntejä Kuolassa ennen vallankumousta. Seminaarin ohjelmaan kuului myös käynti Venäjän puolella Vaarlamasaareissa. Aikaisempina vuosina on voitu tehdä rajanylitys Vaarlamasaareen suoraan Norjanpuolen rannalta ja ylitys on kestänyt parikymmentä minuuttia. Nyt

oli Murmanskiin nimitetty rajajoukkojen uusi komentaja, joka vaati, että kaikilla ulkomaalaisilla piti olla Venäjän viisumi ja että ryhmän täytyi kulkea Venäjän tulin kautta Borisoglebskissa. Saari on raja-alueita ja sinne pääsy vaatii erikoisluvan. Lupiemme saanti oli epävarmaa viime hetkeen saakka, mutta onneksi saimme ne ja pääsimme perille Vaarlamasaareen noin neljän tunnin matkan jälkeen.

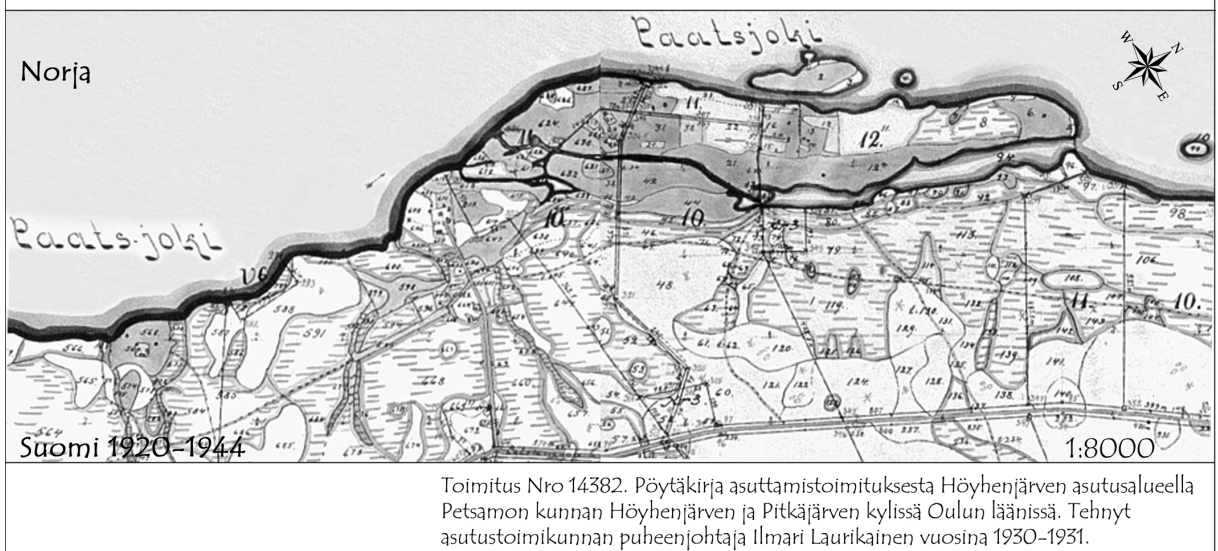
Ajoimme siis vanhaa Jäämeren tietä, joka on valmistunut 1930-luvulla. Tie oli kohtalaisessa kunnossa. Saaren itäpuolella eli mantereen puolella on jäljellä piikkilanka-aita, mutta siihen on tehty portti, jotta kävijät pääsevät saareen polkua pitkin. Portin vieressä meille näytettiin aitauksessa aukko, jonka karhu oli tehnyt ja sitten mennyt läpi (kuva 2), mutta siihen oli jäänyt karvatusu. Saareissa olikin runsaasti karhun jätöksiä. Meitä seurasi rajavartija, joka kielsi meitä kuvaamasta rajan ylitystä Norjaan, eikä hänestä itsestään saanut ottaa kuvia. Rajamies ei pahemmin häirinnyt vierailuamme, vaikka seurasi meitä koko ajan.

Koska luonnonpuiston työntekijät sanoivat tuntevansa saaren historiaa aika vähän, he pyysivät minua selvittämään Petsamon aikaisia asukkaita: ketkä olivat asuneet saareissa, mihin nämä olivat joutuneet jne. Saari-nimitys alkaa pian olla entinen, sillä se vesistö, joka erottaa

¹ Saamen kielen ja kulttuurin lehtori, Lapin yliopisto, Rovaniemi (nyk. eläkkeellä)

Vaarlamasaaren asutustilat vuonna 1930

Kuva 1. Vaarlamasaaren kartta. Liittyy Petsamon asuttamistoimitukseen no 14382. Lähde: Maanmittauslaitos, Kansallisarkisto, Helsinki. Alkuperäisen kartan kuvannut Mikko Piirainen; modifioinut Pertti Sarala.

Kuva 2. Karhu ei ollut käyttänyt porttia päästäkseen rautaesiripun toiselle puolelle, vaan oli tehnyt oman reikänsä, jota retken osantajat tässä ihmettelevät. Kuva Leif Rantala, 2010.

Vaarlamasaaren Venäjän ”mantereesta” on aika lailla kuivunut ja on enemmänkin puron kaltainen. Puroa on kyllä joskus ruopattukin.

Aiemmin olin vain kerran kuullut tästä saaresta vuonna 1975, kun Steinar Wikanin kirja Noatunista oli ilmestynyt. Kirja kertoo paljolti Elsa Rautiolan elämästä. Kirjoitin siitä kirjasta arvostelun, joka julkaistiin Hufvudstadsbladissa. En voinut aavistaa, että 35 vuotta myöhemmin astuisin Elsan kotikonnuille. Wikan on syntynyt ja kasvanut Paatsjokilaaksossa ja kirjoittanut paljon kotiseudustaan ja Kuolan niemimaasta yleensä. On selvää, että hänellä paikan päällä syntyneenä ja kasvaneena on suuri alueen tuntemus ja hänen Noatun -kirjansa on tämän alueen perusopas.

Saaren sijainti ja saaresta kertova kirjallisuus

”Vaarlamasaari/Varlamo, saari. Paatsjossa, Hevoskosken alapuolella, valtakunnan rajalinjan ja oikean puoleisen rannan välissä, ei kaukana Höyhenjärvestä. Saaren pituus 2-2,5 km, leveys enintään 500 metriä leveimmässä kohdassa. Karttoissa olevia nimivariantteja 1946.: Varlaam, Varlamsaari, Niilansaari. Vuoden 1887 karttaluonnoksessa saarta on kutsuttu Majavasaareksi. Nykyisin saari kuuluu Pasvikin luonnonpuistoon eli Pasvik Zapovednikiin” (Matsak 2005, 80, suomennos)¹. Luonnonpuistosta on seuraavat tiedot: Pasvik Zapovednik (kuva 3) on perustettu vuonna 1992, pinta-ala 147 km², työntekijöitä noin 30. Puisto on 40 km pitkä. Norjan puolella on Pasvik naturreservat -luonnonpuisto,

jonka pinta-ala on 19 km² ja joka on 12 km pitkä ja 5 km leveä. (Alm T. ym. 1998, 122.)

Norjan-Venäjän raja-asemalta on Vaarlamasaareen maantietä pitkin noin 70 km ja kolmen valtakunnan rajapyykille on luonnonpuistosta matkaa noin 30 km. Pasvik Zapovednik julkaisee pientä tiedotuslehteä nimeltä Pasvik Times. Artikkelit ovat venäjäksi ja englanniksi. Tästä alueesta on julkaistu ensinnäkin Steinar Wikanin laaja teos Noatun tilasta. Sen lisäksi on ilmestynyt ainakin kaksi suurelle yleisölle tarkoitettua kirjaa: kaksikielinen (norja, venäjä) *Pasvik. Norsk-russisk naturreservat*, v. 1994 (95 s.) ja kolmikielinen (suomi, norja, venäjä) *Inarijärvi – Paatsjoki. Yhteinen elävä erämaa*, v. 1996 (99 s.). Alueen linnuista on tehty peli, jossa opitaan tuntemaan alueen eri lintujen nimet kolmella kielellä (muistipeli Paatsjoen linnuista). Viime vuonna ilmestyi kaksikielinen (venäjä, englanti) esite luonnonpuistosta. Tieteellistä kirjallisuutta käsitellään erikseen.

Saaren nimen alkuperä

Saaren vanha jo unohtunut saamenkielinen nimi on ollut Ruoššasuolu (pohjoissaameksi kirjoitettuna) ja se merkitsee ”venäläisen saarta”. Nimen taltioinut saamen kielen ja kulttuurin tutkija Just Qvigstad huomauttaa, että tavallisesti saarta nykyisin (tarkoittaa 1930-lukua) sanotaan Trasti-Nilasin saareksi ensimmäisen uudisasukkaan mukaan. (Qvigstad 1938, 8.) Trasti-osa on peräisin Kittilässä olevasta Rastinvaarasta ja siten Nilsin nimeksi tuli Rastin-Niila, jonka norjalaiset väänsivät Trasti Nils’iksi (Wi-

¹ Venäjällä on seuraavanlaisia rauhoitettuja tai suojeltuja alueita lueteltuina ankarimmin suojelluista alkaen: luonnonpuisto, kansallispuisto, luonnonmuistomerkki, luontopuisto ja rauhoitusalue.

Kuva 3. Pasvik Zapovednik – vierailijat tutkimassa Paatsjoen luonnonsuojelualan opastaulua. Kuva Leif Rantala, 2010.

kan 1995, 155).

Saaren nykyinen nimi, Vaarlamasaari, on peräisin venäjänkielisestä miehen nimestä, Varlam. Kuka tämä Varlam on ollut, voidaan vain arvailla. Varsin suuri on mahdollisuus, että hän olisi ollut joku Petsamon luostarin munkeista. Koltaksi saaren nimi on Varlamsuela. Venäläiset sanovat saarta Ostrov Varlama'ksi (ostrov ”saari”). Samanniminen saari on myös Kuolanvuonossa. (Itkonen 1958, 1033.)

Saaren nimen eri variantit ovat: Varlam Island, Vaarlamasaari, Varlamsaari, Varlamsuolo, Varlamsual, Varlammasari, Niilansaari, Trastiholmen, Majavasaari.

Vanhin historia

Paatsjokilaakson vanhimmasta historiasta löytyy perusteellinen tutkimus, mm. maantieteilijä-geologi Väinö Tan-

nerin laajasta kolttsaamelaisista kertovasta teoksesta ”Skolttlapparna” vuodelta 1929 (ruotsiksi). Siitä on vuonna 2000 ilmestynyt suppeampi suomenkielinen versio, nimeltään ”*Ihmismaantieteellisiä tutkimuksia Petsamon seudulta. I. Kolttalappalaiset*”. Ruotsinkielinen teos on laajimpia, joka koskaan on julkaistu yhdestä ainoasta saamelaisryhmästä (416 sivua). Pelkästään lähdeluettelo käsittää 38 sivua. Tanner toteaa, että vanhimmat jäljet ihmisestä Pohjoisen Jäämeren rannalla ovat noin 9000 vuotta vanhoja. Vanhimmat löydöt, jotka sopivat saamelaisten esivanhempien selvittelyyn, ovat 3700 vuoden ikäisiä ja peräisin Kalastajasaarennosta. Kirkkoniemeläinen lääkäri A.B. Wessel teki vuonna 1901 tämän seudun ensimmäiset kivikauden löydöt: muutama liuskekirves. Hän kaivoi esille myös kivikautisen asumuksen jäännökset ornitologi Schaanningin ta-

lon läheisyydessä. Norjan puolen Noatunin tilalta on kerätty 17 000 esinettä, joista 600 työkalua ja 5 300 keramiikkapalasta. Vanhimmat tunnetut asukkaat ovat kolttsaamelaiset, jotka tällä alueella muodostivat Paatsjoen siidan eli saamelaiskylän. Paatsjoen siidan länsi- ja luoteisraja oli Paatsjoki, pohjoisessa Venäjän-Norjan valtakunnanraja Vuoremijoella ja idässä oli Petsamo-siidan raja vastassa.

Ei ole epäilystä siitä, etteikö alueen alkuperäisväestö olisi saamelaiset ja, etteikö alue kuulu kolttsaamelaisten eli kolttien perinteiseen alueeseen. Koltat olivat pitkään eksoottinen ja erillään muista saamelaisryhmistä asuva ryhmä. Heidän omat hallintoelimensä, mm. kolttien kyläkokous ja kolttien luottamusmies, ovat säilyneet meidän päiviimme asti. Tiedemiesten mielenkiinto kohdistui ennen sotaa ensi sijassa Suonikylän kolttiin kun taas turistien kamerat helpoimmin löysivät Kolttakönkään lähetyvillä asuvat koltat. Suomalaisten kirjailijoiden suhtautuminen kolttiin oli hyvin alentavaa ja 1920-1940 välisenä aikana Veli-Pekka Lehtolan mukaan suomeksi ei ilmestynyt yhtään kaunokirjallista tuotetta, jossa koltat olisi esitetty myönteisessä hengessä.

Kolttien myöhemmästä historiasta tällä alueella voidaan mainita, että vuoden 1930 tienoilla tehdyissä maanmittaustoimituksissa mainitaan useita kolttia niiden joukossa, joille lohkottiin tiluksia. Täten koltta-asutus ei suinkaan hävinnyt Paatsjokilaaksosta, vaikka kirjallisuudesta jää sellainen kuva, että kaikki koltat tältä alueelta olivat siirtyneet Kolttakönkään kylään turistien ihmeteltäviksi. Paatsjoel-

la on ollut seuraavat kolttasuvut: Afanasjeff, Titoff, Gerasimoff, Feodotoff, Ljätöff (Lietoff). Jotkut näistä nimistä on sittemmin suomalaistettu (Titoff > Titola, Ljätöff > Lumisalmi). Suomalaisia sukunimiä Höyhenjärven alueella oli mm. Rautiola, Seurujärvi, Sääreä, Posio, Turunen, Mustonen, Tarsa, Tuikkanen, Nätti, Kallatsa, Salminen, Sipola, Tienvieri, Tervaniemi, Elomaa jne. Inarinsaamelaisia olivat Sarre ja pohjoissaamelaisia Laiti. Kuusikko luettelee myös tyypillisiä karjalaisia, komilaisia ja venäläisiä sukunimiä Petsamossa. (Kuusikko 1996, 199, alaviite 385.)

Matti Sverloff mainitsee, että seuraavat kolttaperheet ovat asuneet Höyhenjärvellä vuonna 1926: Kauril Ljetoff ”Meedd Kaurrel”, 7 hengen perhe; Pjotr Fedotoff ”Mäšš-Peätt”, 3 henkeä; Artjeimi Ljetoff ”Peätt-Arttmen”, 3 henkeä ja Pjotr Ljetoff ”Vääsk-Peätt”, 2 hengen perhe; yhteensä 15 henkeä (Sverloff 2003, 191; Erkki Lumisalmi korjannut koltankielisen kieliasun 15.3.2011).

Tutkimusmatkailijat 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella

Ensimmäinen suomalainen tutkimusmatkailija, joka vuonna 1820 kulki Paatsjokea pitkin Jäämereltä Inarijärvelle¹, oli Utsjoen kirkkoherra, luonnontieteilijä, kasvien keräilijä Jacob Fellman. Näin Fellman kirjoittaa Turun Wiikko-Sanomissa huhtikuussa 1821: ”Viimeisenä kesänä vaelsin minä Jäämeren rannalta pitkin Paatsjoen vartta Enarejärvelle /Inarijärvelle/, joka löytyy Suomen Lapista, länsipuolelta Kolan eli Kuolan kaupungin. Mainittu Paatsjoki on viljaisin ran-

¹ Paatsjoki virtaa Inarijärvestä, joka on 119 metriä merenpinnan yläpuolella. Paatsjoen pituus Inarijärvestä Jäämerelle on noin 130 km.

noiltansa koko Lapinmaassa, mutta niin virtava ja koskinen ettei miesmuistoon yhtään ihminen ole kulkenut sitä myöten Jäämereen, eli sieltä Enarejärveen.” (Turun Wiikko-Sanomien, no. 14-15, 7.-14.4.1821.)

Ensimmäinen norjalainen kasvitutkija J.M. Norman kävi Paatsjoen Venäjän puoleisella rannalla vuonna 1864 (Alm ym., 1998, 122). Suomalainen jäkälätutkija Edvard Vainio kulki vuonna 1878 Paatsjokea yläjuoksusta merelle eli Jokiniemeen asti ja takaisin samaa reittiä. Menomatalla hän ylitti Venäjän rajan 13. tai 14. heinäkuuta. Hän kävi Laitin veljesten talossa (ei enää tiedetä tarkoin missä se sijaitsi). Kolttakönkälle hän tuli 17.7. ja kävi sitten kääntymässä Jokiniemessä ja lähti kotimatalle samaa reittiä pitkin. Vainio tuli uudestaan Laitin taloon 21.7. Vainio ei mainitse Vaarlamasaarta, ainoastaan Menikkakosken, Maitokosken ja Rämäkosken, jotka ovat noin 30 km alempana Vaarlamasaarta. Tämän matkan tieteellinen tulos oli 270 uutta jäkälälajia. (Alava ym. 2004, 56.)

Norjalainen entomologi H.J.S. Schneider vieraili jollakin tilalla Höyhenjärvellä vuonna 1882, ehkä Vaarlamasaarella ja huomauttaa talonkorkuisista lantakasoista navettojen ympärillä. Siihen aikaan lantaa pidettiin jätteenä. (Alm & Piirainen 1997, 37-38.)

Venäläinen diplomaatti Buharov kulki näillä seuduilla syksyllä 1883 tarkoituksena tutkia rajaoloja ja tiedustella asukkaiden mielialoja. Tämän jälkeen hän jatkoi matkaansa Utsjoelle, Kaarasjoelle ja Koutokeinoon. Hänen laaja matkakirjansa on ilmestynyt vuonna 2010 suomeksi. Buharov mainitsee uudis-

asukkaan Nils Johan Rautiolan, mutta väittää että tämä oli laittomasti asettunut asumaan Venäjän puolelle. Buharov kertoo, että Rautiolalla on tupa, navetta ja aitta. Perheeseen kuuluu vaimo ja viisi lasta. Rautiolaa hän kuvaa pitkäksi ja vantteraksi. (Buharov 2010, 70.)

Suomalainen metsänhoitaja A.W. Granit kävi vuosina 1897 ja 1898 arvioimassa Paatsjokilaakson metsävaroja. Eräässä artikkelissa hän on painattanut valokuvan ”maailman pohjoisimmasta kuusesta”, jonka hän on löytänyt Töllevijärveltä. Yhdessä Bertil Poppiuksen kanssa hän on julkaissut artikkelin Etelä-Varangin linnuista vuonna 1897. (Granit 1921.)

Aiemmin mainittu piirilääkäri A.B. Wessel kulki syyskuussa 1901 Paatsjoen yläjuoksulle ja hän yöpyi Rautiolan talossa 19.-20.9.1901. Hän kertoo, että vaikka Rautiolan taloa pidettiin isona, niin siinä oli vain kaksi huonetta. Wessel julkaisi seuraavana vuonna selostuksen rajaseutujen tilasta otsikolla *Fra vor grändse mod Rusland* (Venäjän vastaiselta rajaltamme). (Wessel 1979.)

Vaarlamasaaren asuttaminen

Ensimmäinen uudisasukas Vaarlamasaarella oli siis Nils Rautiola eli Rastin Niila. Hän oli syntynyt Kittilässä, josta siirtyi 1872 Norjaan (ehkä Salmijärvelle) ja sieltä kaksi vuotta myöhemmin Vaarlamasaareen. Siihen aikaan hänen perheeseensä (tai tarkemmin sanoen muutaneiden joukkoon) kuului 15 henkeä, joista 4 miestä ja 11 naista ja joista vain 4 henkeä oli työkykyisessä iässä. Perheellä oli 10 lypsylehmää, 5 poroa ja 9

¹Yksi neliösyli vastaa 3,16 m²

²Yksi tynnyri = 126 - 174 litraa

lammasta. Vanhojen tietojen mukaan Rautiolan tilaan kuului 15 000 neliösyltä¹ (47 400 m²), heinäpelto oli talon luona ja perunamaita vielä kolmessa palstassa, yhteensä 1 575 neliösyltä (4 977 m²). Peruna kasvoi täällä hyvin. Ohraa varten oli varattu 2 500 neliösyltä (7 900 m²) ja se kasvoi täällä pohjoisrajoillaan, eikä sitä ole juurikaan viljelty Rautiolan jälkeen. Rautiola viljeli myös naurista. (Piirainen 1997, 19.) Wessel kertoo, että Rautiola saa vuosittain 6-7 tynnyrillistä ohraa, 35 tynnyrillistä perunaa ja 20 tynnyrillistä² nauriita. Karjanhoito perustui luonnonniittyihin. Heinäviljely yleistyi vasta 1920-luvulta lähtien. (Piirainen 1997, 18-19, Alm & Piirainen 1997, 38.)

Wikan mainitsee, että myöhemmin tuli myös Nilsin vaimon kaksi veljeä, Mikko Seurujärvi (tai talon nimen mukaan Jakolan Mikko), joka asettui asumaan Höyhenjärvelle ja Juhani (Johan) Seurujärvi (tai Jakolan Juhani tai Jakolan Juntti kansan suussa), joka asettui asumaan Pitkäjärvelle. Ei mainita milloin nämä kaksi veljeä tulivat, mutta ehkä he sisältyvät tähän lukuun 15 saapunutta henkilöä. (Kälkäjä 1991, 108-109.)

Ensimmäisen maailmansodan aikoihin oli suomalaisia taloja seuraavasti: väli Pitkäjärvi – Höyhenjärvi, kolme suomalaistaloa, n. 15 asukasta; Höyhenjärvellä 7 taloa, joista 3 suomalaisia ja 4 saamelasta, yhteensä n. 25 asukasta, joista n. 15 suomalaista, loput saamelaisia. Tiedot ovat vuodelta 1918. (Rosberg 1919, 107.) Vuonna 1924 otettu kuva Jakolan Mikon talosta Höyhenjärvellä löytyy ylitirehtööri Östen Elfvingin selvityksestä Petsamon taloudellisesta elämästä (Elfving 1924, 94). Kuvan alle on liitetty maininta ”Sääskiverkot

ikkunoissa”. Sama kuva on myös Väinö Tannerin artikkelissa *Voideaanko Petsamon aluetta käyttää maan hyödyksi?* (Tanner 1927, 29). Saman talon perunamaa on kuvattu ja julkaistu (Elfving 1924, 97, Tanner 1927, 30). Näiden kuvien lisäksi Elfving näyttää Mikon komean navetan. (Elfving 1924, 95). Mikko ja Kaisa Seurujärven kuva on julkaistu kirjassa *Pasvik. Norske-russisk naturreservat*.

T.I. Itkonen, suomalainen saamen kielen ja kulttuurin tutkija kulki 1913 ”alas Paatsjokea” kuten hän kirjoitti. Hän tapasi myös Nils Rautiolan ja kirjoitti hänestä seuraavaa: ”Höyhenjärven yläpuolella oli saarella asunut jo vuodesta 1872 asti Rastin Niila, sukunimeltään Rautiola, syntyisin Kittilästä; lapsia, jo aikuisia, oli hänelläkin kuusi ja pirtti hirsistä salvottu. Niila tunnettiin kel-po maanviljelijänä, joka korjasi hyvänä vuonna ohria 6-7 tynnyriä, perunoita 35 ja nauriita 20 tynnyriä. Viljaa jauhettiin käsikivillä...” Raivaustöissä oli samasta saaresta löytynyt kivikauden esineitä, ns. arktiseen kulttuuriin kuuluva kourutaltoa ja kirves. (Itkonen 1991, 204-205.)

Petsamon hallinnosta Venäjän vallan aikana löytyy lyhyt yhteenveto Kirsi Kuusikon kirjasta *Rikollisuus ja järjestysvalta Petsamossa* (Kuusikko 1996, 121).

Elsan tarina

Tapahtumasarja, josta saari on kuuluisa, alkoi vuonna 1900, kun norjalainen ornitologi Hans Schaanning saapui näille seuduille. Vaarlamasaarella hän tapasi myös Nils Rautiolan 14-vuotiaan tyttären Elsan. Vuonna 1902 he menivät naimisiin, vaikka eivät juuri ymmärtäneet toistensa kieltä. Nopeassa tahdissa

nuori pariskunta sai kolme lasta, mutta sitten Elsa kuoli vuonna 1907, 21-vuotiaana, ja Hans jäi yksin kolmen pienen lapsen kanssa. Surussaan hän hakkasi isoon kiveen Vaarlamasaarella nimen ELSA. Vuonna 1973 Steinar Wikan onnistui saamaan luvan kuljettaa tämä kivi Norjan puolelle, missä se on tänä päivänä (kuva 4). Nyttemmin venäläiset ovat katuneet siirtoluvan myöntämistä ja haluavat kiven takaisin Vaarlamasaareen. Elsan kuolema on osoitus siitä miten hankalaa oli hoitaa akuutteja sairastapauksia siihen aikaan. Suomalaisista kirjailijoista Sakari Pälsi on kirjoittanut Elsasta kirjassaan Petsamoon kuin ulkomaille. Kirjassa on myös kuva Vaarlamasaaresta. Erno Paasilinna (1992, 73-74) on myös kirjoittanut saaren asutusto-

imesta sekä Nilsistä ja Elsasta. Kuva Elsan kivistä on julkaistu kirjassa *Pasvik. Norsk-russisk naturreservat*.

Hans Schaanning julkaisi vuonna 1916 kirjan, joka on lähinnä tieteellinen tutkimus. Sen otsikko on suomennettuna ”Metsästäjän elämää pohjoisessa. Metsästys-eläintieteellisiä matkoja Ruijaan ja Novaja Zemljaan”. Hans kertoo enemmän Noatunista kuin Vaarlamasaaresta. Saaresta hän kirjoittaa vain näin: ”...Varlamma-sari – suuri, litteä saari Hevoskosken alla, missä vanha metsästysmajani aiemmin sijaitsi”. Siitä ojasta tai purosta, joka erottaa saaren mantereesta Hans kirjoittaa: ”*kapea, ruopattu väylä saaren ja Venäjän mantereiden välillä oli hyvä paikka hanhille*”. (suomenos, Schaanning 1916, 111.)

Kuva 4. Elsa-kiven kuljetus Paatsjoen yli Vaarlamasaaresta Noatuniin 4.10.1973. Lähde: Etelä-Varangin varuskuntalehti Grenseposten, lokakuu 1973.

Rakennukset

Tiedetään, että Hans jo vuonna 1901 on joko rakentanut tai kunnostanut metsästysmajan (kuva 5), joka sijaitsi Vaarlamasaaren eteläkärjessä. Siitä on kuvia teoksissa Schaanning (1916, 21 ja 46) ja Wikan (1975, 64-65). Talon pohjan koko oli 6 x 6 metriä, mutta kahdessa kerroksessa. (Wikan 1975, 32.) Muutaman vuoden kuluttua Hans päättää rakentaa talon Norjan puolelle. Hän aloittaa rakennustyöt 1907 ja talo valmistuu lopullisesti 1910. Vuonna 1916 ilmestyneessä teoksessaan Hans puhuu ”vanhasta metsästysmajasta” Vaarlamasaassa erotukseksi uudesta majastaan Noatunissa Norjan puolella rajaa. Vuonna 1909 Hans muuttaa perheineen Noatuniin, missä hän asuu toisen vaimonsa kanssa vuoteen 1911 saakka, jolloin hän muuttaa perheineen Etelä-Norjaan (Stavangeriin). Tuolloin Judith ja Essaias Sotkajärvi muuttavat Noatuniin. Hans tulee takaisin Noatuniin vuonna 1915, mutta hän ei viihdy vaan lähtee etelään lopullisesti samana vuonna.

Vuonna 1922 Hansin poika palaa Torolv Noatuniin ja jää sinne perheineen asumaan kuolemaansa saakka vuoteen 1939.

Alm ja Piirainen ovat laatineet saaren kasvillisuuskartan, joka kuvaa tilannetta vuosina 1930 ja 1996-1997. Vuoden 1930 karttaan on myös merkitty rakennusten sijainti. Rakennuksia on ollut vain kahdessa paikassa – keskellä saarta noin 10 rakennusta ja saaren eteläosassa 7 rakennusta. Näiden kahden taloryhmän välillä on ollut noin 400 metrin pituinen tie tai polku. Vuoden 1930 toimituskartta on sen verran epätarkka, että on vai-

keaa varmuudella sanoa, kuka on asunut missäkin paikassa. Tonttien rajat ovat nähtävästi kulkeneet hyvin lähellä taloja. Suomessa on kautta aikojen laitettu nk. pyykkikiviä tonttien kulmiin. Todennäköisesti niitä voi löytää myös täältä. Niiden löytäminen vaatisi paljon aikaa. (Alm & Piirainen 1997, 40.)

Noatun on aina ollut Schaanningin perheen omistuksessa ja rakennukset on vuonna 1989 rauhoitettu. Rauhoitus käsittää kulttuurimaisemaa, kuutta rakennusta ja Elsa-kiveä. Etelä-Varangin museo on 1970-luvulla kunnostanut Peisestuan (”takkahuoneen”) ja navetan sekä järjestänyt näyttelyn ”Hans Th. L. Schaanningin tutkijakoti” 1970- ja 1980-luvuilla. (Sähköpostiviesti Gunnar Sch. Kollströmiltä 2.3.2011). Nykyisin noin 800 ihmistä asuu Paatsjokilaaksossa Norjan puolella. Venäjän puolen nykyisestä asukasluvusta ei ole tarkkaa tietoa. Jäniskosken kylä on vuonna 2001 virallisesti poistettu asuttujen kylien luettelosta. Vuonna 1994 valtion metsänhakkuuyritys lopetti toimintansa Jäniskoskella. Rajakoskella oli vuonna 1995 noin 250 asukasta. Koulussa oli 65 oppilasta luokissa 1-11. Rajakoski sijaitsee noin 25 km Vaarlamasaaresta. Rajakoskella on myös luonnonpuiston hallintorakennus. (Matsak 2005, 685, 860.)

Itse Vaarlamasaassa on tänä päivänä vain rakennus, joka on Hansin metsästysmajan kopio. Maja on luonnonpuiston jonkinlainen taukotupa. Lisäksi on lintutorni, joka on rajavartijoiden entinen tähystystorni. Lintutorniksi sen vihki käyttöön Englannin prinssi, Edinburghin herttua Philip vuonna 1995. Kivijalkoja on saassa runsaasti, kapearaiteisen rautatien jäännöksiä, saksalais-

Kuva 5. Vaarlamasaari, Petsamo. Ornitologi Hans Schaanningin metsästysmajan kopio. Kuva Leif Rantala, 2010.

ten rakentaman sillan jäännökset, sahalaitoksen sahausjätteitä. Maassa lojuvat jokin ehkä sepän varusteisiin kuulunut kapistus ja ruostunut aura, jossa näkyy vielä tehtaan nimi: Fiskars. Rautatietä käytettiin sotien jälkeen siirtämään tukkeja joesta saaren toiselle puolelle jossa oli saha. Puut olivat saksalaisten jättämiä, kai sotavankien hakkaamat. Luultavasti vaunuja työnnettiin tai vedettiin, tuskinpa veturia on käytetty.

Uudisasukkaiden olot

Minkälaiset olivat ulkonaiset olot suomalaisilla uudisasukkailla Venäjällä? Ylempänä oli jo maininta siitä, että Buharovin mielestä he olivat laittomasti maassa. Itkosen mukaan ”suomalaisten uudisasukkaiden mielestä venäläiset virkamiehet asettivat heille kaikenlaisia esteitä,

toisin kuin koltille. ”Kolonista” (uudisasukas) ei saanut ostaa maata omakseen, hänelle annettiin vain mitattu palsta käyttöön elinajaksi...” (Itkonen 1991, 203.)

Vaarlamasaari Suomen alaisuuteen

Vallankumouksen jälkeen Leninin johtama Venäjän Federaatio (nimi Neuvostoliitto otettiin käyttöön vasta joulukuussa 1922) oli heikko ja sisällissodan jälkeen monet valtiot Suomi mukaan luettuna yrittivät lohkaista osia imperiumista. Siten Murmanskissa ja Arkangelissa oli vuonna 1920 englantilaisia ja ranskalaisia sotavoimia ja alue oli näiden valtioiden hallinnassa. Samoihin aikoihin suomalaiset tekivät kaksi yritystä valloittaa Petsamon aluetta. Ensimmäinen yritys oli vuonna 1918 tehty ns. Renvallin retki. Silloin vanha raja ylitettiin 27.4.1918

Virtaniemi – Nautsin välillä ja reitti oli Höyhenjärvi – Salmijärvi. Höyhenjärvelä Seurujärven talossa kohdattiin 27-vuotias Matti Sivonen (kirkonkirjoissa Simonen) työmies. Hän oli nukkumassa, pelästyä suuren aseistetun miesjoukon tuloa ja yritti paeta. Hänet ammuttiin. Ruumis vedettiin Höyhenjärven jäälle ja työnnettiin juomavesiavantoon. Talon emäntä Hilma Seurujärvi ja muutamat naapurit uskalsivat mennä retkikunnan lähdettyä hakemaan ruumiin ja kuljettaa sen haudattavaksi. (Paasilinna 1992, 185.) Retkikunnan suuruus oli 115 miestä. Retki päättyi sisäisiin riitoihin ja tappioihin ja Suomen puolelle palattiin 16.5.1918.

Toinen valloitusretki Petsamoon tehtiin vuonna 1920 ja sen johtajana oli jääkärimajuri K. M. Wallenius. Rovaniemeltä lähdettiin 5.-7.1.1920, raja ylitettiin 28.1.1920 ja Salmijärvelle saavuttiin 31.1.1920. Erinäisten tapahtumien ja epäonnistuneiden sotilasoperaatioiden jälkeen palattiin Suomen alueelle 4.4.1920. Petsamon toinen retki oli tavallaan ”kirjallinen” retki, sillä siihen osallistui kuusi kirjailijaa (O.V. Itkonen, Arvi Järventaus, Eero Lampio, E.N. Manninen, Sulo-Veikko Pekkola ja K.M. Wallenius). (Paasilinna 1992, 249.) Retkien osanottajat käyttäytyivät erittäin törkeästi paikallista väestöä kohtaan ja turhan takia hankkivat paikallisen väestön vihat niskoilleen tarpeettomalla väkivallalla. Monet petsamolaiset pakenivat Norjan puolelle suomalaisten ilmestyttyä, mutta palasivat taas Petsamoon suomalaisten seikkailijoiden lähdettyä.

Virallinen Norja ei mitenkään halunnut uutta naapuria pohjoiseen, vaan luotti siihen, että vanha ja turvallinen (tsaari) Venäjä jatkaa naapurina kuten

vuoteen 1917 asti. Suomen ja Norjan suhteista 1918-1940 on tehty laaja selvitys (Kaukiainen 1997). Siinä ei mainita erikseen Vaarlamasaarta, vain että Norjan ja Suomen välillä oli vaikeuksia määrittellä Paatsjoen eräiden saarten omistussuhteita. Olisikohan se syynä siihen, että jossakin vaiheessa on ruopattu saaren ja mantereen välinen puro, jotta olisi saatu pääväylä kulkemaan saaren itäpuolella?

Tarton rauhan jälkeen vuonna 1921 Petsamon alue sai uuden omistajan, Suomen Tasavallan. Kenttävartiostojen majoituspaikkoja oli Kögäs (Boris Gleb), Salmijärvi, Höyhenjärvi ja Nautsi. Vuonna 1926 Petsamon rajavartijoita oli 50 miestä. (Rajavartijalaitos 1969, 86 ja 92.)

Asukasluku

Venäjällä suoritettiin vuonna 1905 väestölaskenta ja Vaarlamasaaresta on seuraavia tietoja: Asukkaiden määrä: 5 miestä, 4 naista, etäisyys kuvernementin keskusta 300 virstaa, etäisyys kunnan keskusta kesällä 250 virstaa, talvella 290 virstaa, etäisyys poliisiasemalle kesällä 250 virstaa, talvella 290 virstaa, kirkolle 58 virstaa, etäisyys väliskärin vastaanotolle 250 ja 290 virstaa, mihin seurakuntaan asukkaat kuuluvat: luterilaiseen, lähimmän asutuskeskuksen nimi: Paatsjoen luterilainen seurakunta. (Spisok 1905, 214-215.)

Petsamon alueen väestömäärää ja kansallisuuksia koskeva tilasto (TMM 125, Partanen 2010, 75):

- Petsamo 1921 – 1 423 koko väestö, 577 suomalaista, 387 karjalaista, 221 saamelasta, 474 koltansaamelasta,

- lopun venäläisiä, norjalaisia, komeja
- Petsamo 1929 – 2 339 koko väestö, 1250 suomalaista, 298 karjalaista, 71 saamelaista, 397 koltansaamelaista, 310 venäläistä, 11 komia, 2 norjalaista
  - Höyhenjärvi (ml. Vaarlamasaari, Nautsi) 1929 – 86 luterilaista, 11 ortodoksia, yht. 97 henkeä
  - Kolttaköngäs vuonna 1929 - 3 luterilasta, 49 ortodoksia, yhteensä 52 henkeä.

Petsamon alueen kolttien asukasluvut olivat 1926 seuraavasti: Kolttaköngäs 57 henkeä, Salmijärvi 39, Menikka 17, Vouvatusjärvi 11, Höyhenjärvi 15, Petsamonkylä 97 ja Suonikylä 165 (Sverloff 2003, 194).

Vuonna 1921 alkoi Petsamon suomalainen kausi, joka kesti vuoteen 1944 asti. Höyhenjärven asukasluku nousi

vuodesta 1921 48 asukkaasta vuoteen 1939 130 asukkaaseen. Vaarlamasaaren asukkaat lasketaan näihin lukuihin (kuva 6). Sodan aikana Pitkäjärvellä oli kolme taloa (Seurujärvi, Viskari ja Vuorisen talo), järven toisella puolella oli Veijo Seurujärven isän veljen kotitalot, yhteensä 5-6 taloa. Koko Paatsjokilaakson Suomen puolen asukasmäärä oli 1929 noin 950 henkeä, joista valtaosa suomalaisia. (Tromura 1997, 12.)

Asutustoiminta Petsamon aikana

Petsamon asutuslaki annettiin 1925 ja sen perusteella muodostettiin Petsamoon 158 viljelytilaa, 417 asuntotilaa ja 68 kruununluonteista tilaa. Vuoden 1930 maanmittaustietojen mukaan Vaarlamasaassa oli 1,3 ha viljeltyä maata; valtaosa saaren vajaan 20 hehtaarin pinta-alasta

Kuva 6. Vaarlamasaari, Petsamo. Tässä sijaitsi vuoteen 1944 saakka vilkas suomalainen kylä. Kuva Leif Rantala, 2010.

oli heinäniittyjä. (Piirainen 1997, 19.)

Suomen Kansallisarkistossa on seuraava asiakirja ”Toimitus No. 14382. Pöytäkirja asuttamistoimituksesta Höyhenjärven asutusalueelta Petsamon kunnan Höyhenjärven ja Pitkäjärven kylissä Oulun läänissä. Tehnyt asutustoimikunnan puheenjohtaja Ilmari Laurikainen vuosina 1930-1931” (kuva 1). Asiakirjaan kuuluu luettelo alueen tiloista (numero, nimi, tilan luonne, omistajan nimi ja monessako palstassa tila sijaitsee ja kartta). Numeron ja kartan perusteella voidaan saada selville että Vaarlamasaassa 1930-1931 on ollut kolme tilaa. Otamme tähän ne tiedot, jotka koskevat pelkästään Vaarlamasaarta ja sen lähimpänä olevaa naapurua (Taulukko 1; Kuva 1).

hin, mm. ”Jäljennös asutushallituksessa joulukuun 9. päivänä 1932 tehdystä kauppa- ja luovutuskirjasta, jolla maatalousministeriö oli myynyt ja luovuttanut asutustilallisen Martti Sarren perikunnalle.... Petsamon kunnan Höyhenjärven kylässä olevan S a a r i nimisen asutustilan, joka sittemmin joulukuun 20. päivänä 1933 oli merkitty maarekisteriin No:lla 13.” Tämä asiakirja vahvistaa Wikanin sanat. Ainoa ero on että rekisterinnumero 10 on jossakin välissä muuttunut 13:ksi. Tila sijaitsi saaren eteläosassa. Wikan on merkinnyt karttaansa sen kohdalle sanan ”Rautiola” (Wikan 1975, 148).

Tila no 11 ”Posio”: Nils Rautiolan pojan perikunta, Oskar, joka kuoli jo

Taulukko 1. Luettelo Vaarlamasaaren tiloista 1930-1931 Höyhenjärven asutusalueen asuttamis-
pöytäkirjan mukaan. Tilojen sijainti Vaarlamasaassa on nähtävissä kartalla kuvassa 1.

Numero	Tilan nimi ja luonto	Omistaja 1930	Sijainti
10.	Saari, vanha viljelytila	Martti Sarre (Nilsin vävy)	saaren eteläosa
11.	Posio, vanha viljelytila	Oskari Rautiolan perikunta (Oskarin leski Valpuri Sarre); Hannu Posio (Valpuriin 2. mies)	keskiosa
12.	Niemelä, vanha viljelytila	Maria Säarelä (Nilsin tytär)*	pohjoispää

* Marian poika, Benjamin Säarelä rakensi ilmeisesti äitinsä tontille talon, josta sitten tuli koulu. Benjamin rakensi sen jälkeen oman talonsa ”mantereelle”.

Tila no 10 ”Saari”: Nils Rautiolan entisen tilan omistajaksi on 1930 merkitty vävy Martti Sarre, joka kuitenkin kuoli samana vuonna. Käytännössä tilaa hoiti hänen vaimonsa, eli Nilsin tytär Anna Kaisa. Anna Kaisa kuoli 1945 ja silloin tila jo sijaitti Neuvostoliitossa. Hänen perinnönjakonsa tehtiin vasta neljän vuoden kuluttua ja löytyy asiakirjoja hänen perinnönjaostaan ja pesänosituksistaan, päivämäärä on Kemi 12.10.1949. Siinä viitataan useisiin muihin asiakirjoi-

ensimmäisessä maailmansodassa on merkitty tämän tilan omistajaksi 1930. Oskarin vaimo, Valborg Sarre, kai käytännössä hoiti tilaa. Valborgin toinen aviomies oli Hannu Posio ja tilan nimi viittaa häneen. Hannu Posio oli tullut Rovaniemeltä 3.5.1921. Tila oli saaren eteläosassa. Wikan kirjoittaa: Rastin Niilan talon (10) ja Seilosten (12) väliin Posio-niminen suomalainen asettuu asumaan sotien välisenä aikana ja menee naimisiin Oskar Rautiolan lesken kans-

sa. Wikan merkitsi tilan (”Posio”) noin 300 metriä Niemelän talosta luoteeseen. (Wikan 1975, 148-149.)

Tila no 12 ”Niemelä”: Nils Rautiolan tytär, Maria Säarelä, oli saanut tilan, joka sijaitsi saaren keskiosassa. Sinne tuli myöhemmin Marian poika Benjamin Säarelä ja rakensi talon, josta tuli myöhemmin koulu. Talvisodassa talo tuhoutui. Marian meni uudelleen avioon (tai ehkä nykykielessä avoliittoon) Reinhold Seilosen kanssa ja he saivat kaksi lasta, Reinon ja Ainon. Reinhold rakensi vielä uuden talon ilmeisesti puolisonsa tontille. Ja siksi esim. Olav Beddari muistaa nämä Seilokset Vaarlamasaaresta. Wikanin kartassa Niemelän kohdalla on kirjoitettu ”Seilonen” ja aivan viereen ”Skole” (koulu).

Nils Rautiolan suku

Jotta voisimme saada selville, ketkä ovat asuneet Vaarlamasaarella, on tarpeellista selvittää Nils Rautiolan jälkeläisiä ja heidän kohtaloitaan^{1, 2, 3}.

Nils Rautiola (Rastin Niila, Trasti Nils), s. 12.5.1839 tai 1837 Kittilä, k. 1918 Vaarlamasaari, jonne hän muutti v. 1874. Tarkkaa kuolinpäivää ei ole löytynyt ehkäpä sen levottoman vuoden 1918 takia. Hänestä on tiettävästi julkaistu vain yksi ja sama kuva monessa kirjassa (mm. Matsak 2005, 81; Wikan 1975, s. 16 ja 17 välissä; Paasilinna 1992, 73). Kuva on sellainen, jossa Nils seisoo kirves kädessä

jonkin rakennuksen edustalla. Wikan julkaisi 2008 suuren kirjan valokuvaaja Elisif Wesselistä, ja siinä on myös sama kuva Nilsistä kirves kädessä, mutta siitä näkee, että kuva on alunperin ollut osa suuremmasta kuvasta. Nilsin vieressä seisoo ilmeisesti hänen perheensä jäseniä, mutta heitä ei ole identifioitu itse tekstissä.

Nils ja Sofia Karoliina Seurujärvi vihittiin avioliittoon 1867 Kittilässä. Karoliina syntyi 1.1.1848 Kittilässä ja kuoli 16.10.1933 Petsamossa. Kuva hänestä on Wikanin kirjassa vuodelta 1975, s. 16-17 välissä. He asuivat Vaarlamasaarella, Höyhenjärven lähellä, Paatsjoen Venäjän puoleisella osuudella. Nilsiiä kuvataan erittäin ahkeraksi suomalaiseksi, mutta Buharov toteaa, että hän asuu laittomasti Venäjällä. Wikanin mukaan: *”kun Nils Rautiola kuoli noin 1918, tytär Kaisa, joka oli naimisissa Martti Sarren kanssa, otti haltuunsa Nilsin hyväkuntoisen tilan. Hän hoiti tilaa kovalla ja taitavalla kädellä, ikään kuin olisi ollut miespuolinen hoitaja ja hän jatkoi tilan hoitoa puolisonsa kuoleman jälkeenkin. Hän osasi käyttää viikatetta ja hän teurasti karjaa.”* (Wikan 1975, 147.)

Nilsin ja Sofia Karoliinan lapset:

1. Maria Eveliina Rautiola (s. 28.7.1869 Petsamon Salmijärvi, kastettu Kirkkonieni, k. 25.2.1952 Inari) omisti tilan no. 12 ”Niemelä” Vaarlamasaarella, vihittiin 1893 avioliittoon Elias Säarelän (s. 14.9.1848 Sodankylä, k. 1912 Pe) kanssa, jonka kanssa asuivat useassa paikassa

¹Tekstissä käytettyjä lyhenteitä: s. = syntynyt, k. = kuollut, Hki = Helsinki, Pe = Petsamo, Roi = Rovaniemi, Uts = Utsjoki.

²Tämän sukuselvityksen lähteinä on käytetty: Steinar Wikanin kirjan sukutaulukko, Maija Kuvannon tutkimukset, Paavo Riihitammelan ”Hanhivaara, Puljujärvi ja Patovaara. Monien sukujen suvut”, Ilmari Mattuksen ”Sarren suku”, Elsa Kuusisen ”Johan Olof Mikonpoika Seurujärvi ja Anna Mikontr. Hanhivaara, jälkeläisiä”. Näiden lisäksi monet ovat lähettäneet tai antaneet puhe-
limessa lisätietoja.

³Rautiola-nimisiä suomalaisia on vuonna 2011 210 henkilöä.

Venäjän/Suomen puolella Paatsjokea. Tästä avioliitosta ovat lapset:

I. Emma Säarelä, s. 12.12.1886 Pe, k. 18.2.1968 Ivalo, vihitty 1926 Otto Viljami Elomaan, e. Enckell, kanssa, s. 3.8.1883 Vanaja, k. 16.11.1949 Uts, asuinpaikka Vouvatus, Suomen puolella. Otto omisti Koutoniemi-nimisen tilan (uusi vilj. tila Pitkäjärven kylässä).

Lapset:

A. Sipri Erling Elomaa, s. 28.8.1913 Pe, k. 14.11.1993 Haaparanta, vihitty 1940 Laina Vilhelmiina Vaaralan kanssa, s. 23.8.1918 Roi, k. 16.3.1993 Haaparanta (Sipri Otonpoika Elomaa, Vouvatusjärvi, v. 1934 armeijaan) (TMM, 99)

B. Dagny Helena Elomaa, s. 7.5.1920, Pe, vihitty 1939 Benjamin Seurujärven kanssa, s. 4.1.1909 Pe, kaatui Luttojoella 26.7.1941, asuinpaikka Vouvatus, Suomen puoli. Vihitty 2. avioliittoon Petteri Juhani Palton kanssa, s. 29.6.1922 Uts. Lapsia: Eero Sulevi, s. 26.12.1938, k. 31.3.1977 Uts, Eino Viljo, s. 6.5.1941 Pe, k. 31.7.1982 Gävle, Lea Vuokko Anneli, s. 30.3.1944 Pe, Leo Olavi, s. 2.10.1948 Uts, Elsa Anja Marita, s. 26.12.1949 Uts, Armi Emma Unelma, s. 14.2.1960 Uts, Ansa Lempi Valpuri, s. 8.2.1962 Ivalo.

C. Lempi Kristiina Elomaa, s. 24.11.1922 Pe, k. 20.3.2003 Ivalo, vihitty 1945 Vilho Jaakko (Vilhelm) Leppäkankaan kanssa Ivalosta, s. 25.2.1927 Ylistaro. *”Höyhenjärven Elomaalla oli kaksi kaunista tyttöä, Lempi ja Dagny. Eräänä päivänä lähti Nils Vesmajärvi heille kyläreissulle, koska hän oli ihastunut Dagnyy. Samaan aikaan pihamaalle ilmestyi kulkukauppias Lei-*

nonen. Hän oli iskenyt sllmänsä Lempiin. Emma-äiti ajoi kuitenkin kosijat tiehensä haukkumasanojen ja luudan kanssa. Kotimatalla Nils lauloi jokijäällä: Lempi on Leinosen, Dagny on minun, mutta itte emäntä Emma, se olkhot vaikka pirun.” (Beddari 2004, 80-81.)

II. Marie Säarelä, s. 15.9.1888 Pe, k. 1975 Norja (kuva hänestä Beddari 2004, 44), vihitty Ingvald Eriksenin kanssa, s. 1885, k. 1958, vuodesta 1918 asettui asumaan Norjan puolelle Nyrudiin, asuinpaikka Brattli (Ingvald Eriksen tuomittiin 1953 neuvostovakoojien kyytien järjestämisestä (Jentoft 2008, 147)). Lapsi:

A. Johan Berner Eriksen, s. 11.2.1912, vihitty Grethe Johanne Hildosen kanssa, s. 4.12.1918, asuinpaikka Brattli.

III. Olga Säarelä, s. 12.1.1890 Pe, k. 30.3.1938 Pe, Höyhenjärvi, vihitty 1910 Herman Aleksanteri (Santeri) Kumpulän kanssa, s. 28.8.1888 Pe, asuinpaikka Saarikoski, Suomen puoli. Lapset:

A. Frits Sanfred, s. 16.5.1910 Pe

B. Alarik Anselm, s. 15.5.1912 Pe

C. Fabian, s. 18.1.1914 Pe (Fabian Santerinpoika Kumpula, Valasjärvi, sotaväkeen 1935), k. 27.2.1940 kaatui sodassa

D. Helena, s. 14.2.1916 Pe

E. Petteri, s. 1.2.1918 Pe

F. Maria Elina, s. 4.2. 1920 Pe

G. Siiri (Sigrid), s. 16.7.1922 Pe, k. 2009 Ivalo

H. Elsa, s. 9.5. 1924 Pe, k. 11.5.1924

I. Elsa, s. 12.7. 1925 Pe, k. 17.10.2003 Ivalo

J. Egil Petsamo, s. 22.11.1927 Pe, k. 24.5.2004 Sandvik

K. Hilma, s. 5.3.1929 Pe

L. Heimo, s. 16.12.1930 Pe

IV. Judith Lyngmo (o.s. Säarelä), s. 29.7.1893, k. 11.10. 1985, vihitty 1911 Essaias Sotkajärvi Lyngmon (”Sotkan Essa”) kanssa, s. 26.9.1880 Pe, k. 22.10.1961 Nyrud, (Judithin kuva (Beddari 2005, 55); Essaiaksen kuva (Beddari 2005, 116)) asuinpaikka v. 1911 Lyngmo, Jordankosken yläpuolella, Höyhenjärvellä. Schaanning (1916, 106-108) kertoo laajasti ”Saatka Essan” metsästyksistä. Lapset (13):

A. Hedvig Marie, s. 6.11.1911, k. 10.4.1968, vihitty 1. kerran Helge Dahlin kanssa, asuinpaikka Vuoremijoki, vihitty 2. kerran Kiril Kemoffin kanssa, s. 4.6.1913, k. 24.8.1987 Tornio, asuinpaikka Vouvatus. (Kemoff Kiril Grigorinpoika, Porovaara, sotaväkeen 1935; Kemoff on Vienen karjalainen sukunimi)

B. Gulli Evida, s. 6.11.1911, k. 30.11.1986, vihitty Nils Eugen Nilsein kanssa, s. 26.5.1904, k. 1986, asuinpaikka Vuoremijoki. (Huom. A ja B olivat kaksosia, kuva heistä ja äidistä, Wikan 1975, 64-65)

C. Helge Hemming Sotkajärvi, poromies, tilallinen, s. 7.7.1913, k. 22.3.1998 Nyrud, vihitty 1941 Anna Maria Sarren kanssa, s. 20.2.1919 Inari, k. 20.5.2006, Etä-Varanki, asuinpaikka Höyhenjärvi, Vouvatus (kuva Hemmingistä (Beddari 2005, 125); kuva avioparista (Beddari 2004, 187); kuva Anna Maria Sotkajärvestä (Pasvik. Norsk-russisk naturreservat, s. 57))

D. Astrid Ovidia, s. 17.11.1915, k. 11.6.2010, vihitty 1. kerran Anton Jakobsenin kanssa, asuinpaikka Kirkkoniemi, vihitty 2. kerran Einar Aronsenin kanssa, s. 1.10.1917, asuinpaikka

ka Kotajoen tienrasteys, Kirkkoniemi E. Ida Minerva, s. 4.4.1917, k. 10.9.2006, vihitty Einar Bordin kanssa, s. 24.2.1912, asuinpaikka Maitokoski, Paatsjoki (Minerva, ks. Beddari 2004, 62 vapaa-ajasta)

F. Olga Hilja, s. 8.10.1918, k. 25.12.2010, vihitty Åge Selmer Johansenin kanssa, s. 13.4.1915, asuinpaikka Vuoremijoki.

G. Harry Benjamin Sotkajärvi, s. 9.8.1920, k. 27.5.1994, vihitty Aili Elina Kuuvan kanssa, s. 10.2.1921 Inari, k. 29.9.2004 Ivalo, asuinpaikka Vouvatus.

H. Arvo Nestor Sotkajärvi, s. 19.5.1922, k. 20.1.2003, asuinpaikka Vouvatus (veljekset Arvo ja Hemming taitavia laulamaan suomenkielisiä lauluja (Beddari 2005, 113)).

I. Vilhelm Ilmar Högre (eli Sotkan Vilho), s. 3.11.1923, k. 30.9.2000, asuinpaikka Lyngmo, huuliharpunsoittaja (Beddari 2004, 85).

J. Kåre Arthur Grengård, s. 3.3.1925, k. 1.1.2011, asuinpaikka Kirkkoniemi.

K. Eila Lyngmo, s. 3.1.1927, vihitty Villy Brandseggin kanssa, s. 4.7.1928, asuinpaikka Trondheim.

L. Arne Fridtjof Lyngmo, s. 27.11.1931, k. 20.11. 2001, asuinpaikka Oslo.

M. Rakel Vernen, s. 12.2.1936, vihitty Erik Jacobsenin kanssa, s. 21.2.1936, asuinpaikka Kotajoen tienrasteys, Kirkkoniemi.

V. Benjamin (Benjam) Säarelä, s. 28.7.1897 Paatsjoen Venäjän puolella, k. 29.7.1946, muutti 1920 Noatunista Suomen puolelle, Petsamon käräjäkunnan kihlakunnanoikeuden lautamies

1920-luvulla, 1944-1946, herastuomari (TMM, 173), k. 29.7.1946, vihitty 1925 Eliina Myllärin kanssa, s. 26.6.1908 Kittilä, asuinpaikka useassa paikassa Paatsjoen Suomen puolella, Salmijärvi, Tangenfoss) ja Vaarlamasaaren lähellä. Lapset: Lauri Leo, s. 1926, Hilikka Annikki, s. 1929, Eero Kalevi, s. 1935, Heikki Juhani, s. 1938, Marja Terttu, s. 1939, Timo Antero, s. 1940, Seija Tellervo, s. 1942, Kerttu Elina, s. 1944.

Maria Eveliinan toinen puoliso oli Reinhold Seilonen, s. 20.9.1873 Kuhmoniemi, k. 12.5.1935 Pe, asuinpaikka Vaarlamasaari. Pienviljelijä Reinhold Seilanen oli 1928 Suomen Puuteollisuustyöväenliiton Höyhenjärven osaston 210 puheenjohtaja. (TMM, 416.) Renne Seilanen osallistui 10.7.1925 pidettyyn tiekokoukseen (Petsamolaista 1986, 30). Lapset:

VI. Reino Seilonen, s. 11.10.1915 Vaarlamasaari, k. 2.7.2002 Ivalo, asuinpaikka Karigasniemi, vihitty Maila Pikku-Peuran kanssa, s. 4.3.1913 Marraskoski, Roi, k. 11.8.2003 (Reino Eveliinanpoika Seilonen, sotaväkeen 1936, huom. äidinnimi (TMM, 100)). Lapset: Aimo Veikko, s. 1941, Jaakko Kalevi, s. 1943, Ritva Meeri Marjatta, s. 1947, Veli Pentti, s. 1951, Terho Tauno, s. 1953.

VII. Aino Seilonen, s. 19.11.1917, Pe, k. 1984 Gävle, vihitty 1935 Toivo Matias Mäenpään kanssa, s. 7.4.1908 Jalasjärvi, k. 19.8.1973, Ivalo, asuinpaikka Ruotsi. Lapset: Hellin Sinikka, s. 1935, Terttu Tellervo, s. 1937, k. 1997, Hilikka Marjatta, s. 1938, Aune Onerva, s. 1940, Esko Johannes, s. 1941, Anja Hellevi, s. 1951.

2. Anna Kaisa Rautiola, s. 26.6.1873 Salmijärvi, kastettu Norjassa, k. 14.10.1945 evakossa, vihitty 1899 Salmijärvellä Martti (Mårten Andersson) Sarren kanssa, s. 9.1.1862 (tai 8.2.), k. 17.10.1930, saaneet uudisasukasoikeuden Vienan eli Arkanangelin kuvernementin Aleksandrovskin kihlakunnan Kolsko-Loparskin kunnan Tshalmozeron (Salmijärven) kylään. Kaisa Sarre osallistui 10.7.1925 pidettyyn tiekokoukseen. ...”Kaisa Sarre ilmoitti lisäksi, että Höyhenjärven majatalo on rakennettu hänen viljelemälleen perunamaalle, josta venäläiset viranomaiset olivat luvanneet korvauksen, jota olikin v. 1917 maksettu 60 markkaa...” (Petsamolaista 1986, 30). Anna Kaisa on saanut varsin paljon huomiota osakseen kirjallisuudessa. Näin kirjoittaa esim. Ernst Lampén teoksessa Jäämeren hengessä:

”...*Läbitalon emäntä, pitkä laihahko nainen, saapui majataloon sopimaan soutupalkasta. Se oli mielestämme hieman Lapin hintojakin korkeampi, niin että halusimme tavata isäntää.*

- *Minä talossa sekä isäntä että emäntä olen. Minä talossa määrään, ei isännällä ole mitään sanomista. Eikä se paitsi kuulekaan juuri mitään.*

Siis ilmetty Louhi Pohjolan emäntä, tuo Anna Kaisa Sarre! Hän seisoi edessäni pitkänä ja solakkana kuin tukinuittaja ja hymyili itsetietoisesti varmasti. Tuommoiselle lupaa kernaasti suuremmankin soutupalkan. Hän vie varmasti perille. Mutta uteliaisuuteni paloi nähdä isäntää:

- *Eikö sentään saisi tavata teidän heraanne ja miestänne?*

- *Miksei!*

Anna Kaisa avasi porstuan oven ja viittasi

etusormellaan jollekin siellä porstuan nurkassa. Sisään astui hitain askelin pienen pienokainen ukko, niin kuin joulutonttu, harmaatukka, mustasilmä. Se oli Anna Kaisan nöyryyteen ja tottelevaisuuteen kasvatettu, itseään paljon vanhempi mies. Heti ensi silmäyksellä huomasi, että ukko oli lappalainen. Sen nimestäkin kuuli. Yksi niitä monia satoja avioliittoja, jotka lopettavat Lapin kansan. Anna Kaisan vanhemmat olivat muuttaneet Kittilästä, hän tosin syntynyt Patsjoella, mutta yhtä hyvä suomalainen kuin kuka tahansa Suomen rintamaitten emäntä. Ukko Sarre oli pienuudestaan huolimatta kaunis ukko, silmät kauniit, kasvot säännölliset. Eleiltään oikea filosofi, niin kuin maailman kaikki tohvelisankarit Sokrateksesta lähtien ovat olleet. Naisvalta neuvoo miehelle resignation suurta kykyä, alistumista nurkumatta aina kuolemaan saakka. (Lampén 1921, 89).

He jäivät asumaan Vaarlamasaareen.
Lapset:

- I. Sofia Amanda Rautiola, s. 16.12.1896, k. 15.1.1974 Ylitornio, vihitty 1919 Matti Henrik (Heikki) Mustosen kanssa, s. 2.3.1895, k. 1978 Ylitornio, metsänvartija, asuinpaikka Höyhenjärvi, omisti uuden viljelystilan ”Jänkälä”, kihlakunnan oikeuden lautamies 1944-46. Henrik Mustonen osallistui 10.7.1925 Höyhenjärven majatalossa pidettyyn tiekokoukseen (Petsamolasta 1986, 30). Lapset (adoptiotyttäriä): Unelma Orvokki, s. 1930, Ritva Tuulikki, s. 1940
- II. Juho Niilo (Nils Johan) Sarre, s. 19.9.1899 Pe, k. 12.7.1924 Pe, hukkuu.
- III. Oskar Bernhard Sarre, s. 8.5.1901 Vaarlamasaari, k. 18.9.1937 Höyhenjärvi, otti nimen Kuvanto, vihitty 1929 Siiri Korhosen kanssa, s. 9.11.1905 Roi, k. 7.10.1970 Tervola, asuinpaikka

Vaarlamasaaren mantereeseen puolella¹. Bernhard oli v. 1928 Suomen Puuteollisuustyöväenliiton Höyhenjärven osaston no 210 sihteeri. Lapset:

- A. Kirsti Kuvanto, s. 26.3.1929 Pe, k. 2.9.1997 Kemi, vihitty Reino Vuokilan kanssa, s. 1.1.1928 Sodankylä, k. 22.1.1989 Oulu.
  - B. Ismo Olavi Kuvanto, s. 24.9.1930 Pe, k. 12.10.1960 Roi, vihitty Helvi Enojärven, s. 18.5.1927 Pe kanssa.
  - C. Pentti Kalevi Kuvanto, s. 15.9.1933 Pe, k. 20.10.1978 Veteli, vihitty 1969 Maija Liisa o.s. Isohannin kanssa, s. 10.11.1940 Kannus.
  - D. Viljo Antero, s. 20.2.1935 Pe, k. 20.6.1958 Tervola
- IV. Karl Ludvig Sarre, s. 21.10.1903 Salmijärvi, k. 26.3.1931 Vaarlamasaari.
- V. Maria Evida Sarre, s. 9.1.1907, hukkuu Paatsjokeen 11.9.1933, vihitty 1926 Hans Kärnän kanssa, kuoli noin 1980, asuinpaikka Kontiosalmi (Svanvikin pohjoispuolella), Paatsjoella.
- VI. Emil Kristian Sarre, s. 6.7.1910 Pe, k. 7.10.1944 Karihaara, Kemi, jossa Petsamon ER. OS. P, eli Luton miehet oli määrätty suojelemaan Kemin tehtaita, vihitty 1936 Tilda Ulrika Mikosen kanssa, s. 3.3. 1918 Kuusamo, k. 5.1.1992 Inari. (*”Naimisiin menin höyhenjärveläisen Eemeli Sarren kanssa ennen talvisotaa. Talossa oli Eemelin lisäksi hänen tomera äitinsä.”* (Pystynen 1995, 69.))
- Lapset:
- A. Anja Marjatta Sarre, s. 1.5.1937 Pe, puoliso Grigorij Sutskov, s. 20.3.1939. Eronneet.
  - B. Liisa Tuulikki Sarre, s. 9.2.1939, k. 1952 Siperia, Neuvostoliitto.
  - C. Laila Sigrid Sarre, s. 20.2.1940, k.

¹ Käydessäni kesällä 2010 Vaarlamasaareissa näkyi myös mantereeseen puolella runsaasti talojen kivi-jalkoja (Leif Rantala).

1947 Murmansk (syntynyt Norjassa talvisodan aikana, elänyt Suomessa, kuollut Neuvostoliitossa).

Tilda, hänen äitinsä Ulla (Mikkonen), tyttäret Anja, Liisa ja Laila jäivät viranomaisten laiminlyöntien johdosta Neuvostoliiton puolelle, kun rauhansopimuksen mukaan Suomi luopui Petsamosta. Anja Sarre on julkaissut omakustanteen hänen ja hänen perheensä kohtalosta Neuvostoliitossa. Tilda palasi Suomeen 1972 ja Anja 1989. (Sarre 2000) Monet mukana olleet korostavat kuinka huonosti Petsamon väestön evakuoiminen oli järjestetty syksyllä 1944. Useat henkilöt pääsivät aivan viime hetkessä Petsamosta pois saksalaisten autoilla ennen kuin venäläiset ottivat alueen haltuunsa.

VII. Aleksanteri Sarre, s. 24.12.1915, k. 11.2.1945, (Sarre Aleksanteri Martinpoika, Höyhenjärvi, sotaväkeen 1936), vihitty 1938 Eila Vaaran kanssa s. 19.12.1921 (myöhemmin Kultti), k. 19.11.2004 Ivalo, lapsi: Soili Anneli, s. 22.8.1939.

3. Josefiina Rautiola, s. noin 1875 Vaarlamasaari, k. pienenä Vaarlamasaari.

4. Johan Mattias Rautiola, s. 17.9.1878 Vaarlamasaari, kuoli nuorena vahingonlaukauksen seurauksena.

5. Serafiina Rautiola, s. Pe, kuoli nuorena Vaarlamasaarella.

6. Nils Oskar Rautiola, s. 10.5. 1884, Pe, kuoli Venäjän armeijan palveluksessa 1. maailmansodan aikana 1917, vihitty Aila Valpuri (Valborg) Uulantytär Sarren

kanssa, s. 27.4.1880 Muddusjärvellä, asuinpaikka Vaarlamasaari, tietävästi Oskarin vanhempien luona. Valborg meni myöhemmin naimisiin Hannu Posion kanssa ja he asettuivat asumaan Vaarlamasaareen. Tila oli vielä 1930 Oskarin perikunnan nimissä, mutta tilan nimeksi oli pantu ”Posio” ilmeisesti Hannu Posion mukaan. Lapset:

I. Teodor (Teuvo) Rautiola, s. 8.11.1915, k. 3.4.1929 (hukkui Paatsjokeen).

II. Sigvard, myöh. Oiva Sigvard Rautiola, s. 28.10.1916, Pe, k. 17.3.1973, Alatornio, vihitty Laina Maria Pekkan kanssa, s. 3.8.1918, Kemijärvi, k. 8.1.2000, Tornio, asuinpaikka Tornio (Rautiola Sigvard Oskarinpoika, Salmijärvi, sotaväkeen 1936), tyttäret: Rauha Terttu, s. 24.4.1940 Pe, Taina Tuulikki, s. 3.1.1942 Pe.

7. Elsa Fiina Rautiola, s. 15.7.1886 Vaarlamasaari, kuoli samassa paikassa 13.8.1907, vihitty norjalaisen tutkijan, Hans Thomas Lange Schaanningin (sukunimi lausutaan: Skonning) kanssa 3.4.1902 (jos päivämäärä on oikea Elsa ei ollut vielä täyttänyt 16 vuotta!), s. 2.3.1878 Kristiania, k. 15.3.1956 Kragerö, asuinpaikka Vaarlamasaari. Lapset:

I. Torolv Schaanning, s. 16.2.1902 Kirkkonieniemi, k. 20.6.1939 Vesisaari, vihitty Ivara Sofie Sundin kanssa, s. 8.2.1888 Namdalen, k. 4.5.1985, asuinpaikka Noatun. Torolvin kuva kirjassa Pasvik, Norsk-russisk naturreservat, s. 31. Lapset:

A. Hans Lyder Schaanning, s. 18.10.1926, asuinpaikka Noatun, k. 15.12.2001.

B. Eva Karen (Schaanning) Kollström, s. 26.7.1929, k. 16.2.1999

- Kirkkoniemi, vihitty Johs. (Johan) Kollströmin kanssa, s. 14.5.1918, asuinpaikka Kirkkoniemi. Evan lapsuudenkuva on kirjassa Pasvik, Norsk-russisk naturreservat, s. 96.
- II. Gunnar Schaanning, s. 23.6.1904 Vaarlamasaari, k. 12.2.1970 Kirkkoniemi, insinööri, amatööriarkeologi, asuinpaikka mm. Indonesia, v. 1938 lähtien Noatun veljensä sairastuttua.
- III. Bergliot Schaanning, s. 9.8.1906 Vaarlamasaari, k. 2.12.2004 Horten, vihitty 1928 Carsten Lunde Schmidtin kanssa, joka istui vankilassa 1942-1945 vastarinnasta saksalaisia vastaan, k. 1981. Pariskunta omisti Falkensten Bruk -nimisen aateliskartanon Hortenissa. Bergliot hoiti taloudenpitoa ja joka päivä oli 12-14 ihmistä ruokapöydässä. Lapset:
- A. Carsten, s. 23.12.1928, k. 21.10.2003, asuinpaikka Horten, Norja, otti poikansa, Trond Schmidtin, kanssa em. kartanon hoidon v. 1974, Trond otti kartanon hoitoonsa yksinään v. 1987.
- B. Johan, s. 4.5.1930, k. 3.3.1999, asuinpaikka Vestfold, Norja.
- C. Arild, s. 3.11.1946, asuinpaikka Vestfold, Norja.
- D. Ingrid, s. 14.8.1948, vihitty Terje Hegg'in kanssa. Asuinpaikka Vestfold, Norja.
8. Hilma Petrina Rautiola, s. 8.8.1889 Vaarlamasaari, k. 15.2.1975 Tervola, vihitty 1911 Johan Fredrik Seurujärven kanssa, s. 15.4.1886 Kittilä, k. 22.7.1963, Tervola, asuinpaikka Pitkäjärvi, Petsamo. (Kuva Fredrik ja Hilma Seurujärvestä, Martikainen 2002, 33). Lapset:
- I. Tyyne Elina Rautiola, s. 14.5.1909 Pe, k. 4.4.2008 Tervola, puoliso Otto Niilo (Johan Petter) Ranta, lapset: Irma, Elma, Sulo, Anja, Tyyne, Eetu, Teemu, Johan, Oiva, Kauko, Unto, Sinikka, Veijo.
- II. Eleonora, Pe, k. 1914 Pe.
- III. Dagny Emilia, s. 19.5.1913 Pe, k. 24.2.1978 Tervola, puoliso Esaias Herman Kunnari, lapset: Hilka, Auvo, Kirsti, Sinikka, Elvi, Toivo, Esa.
- IV. Elisa Serafiina, s. 1916 Pe, k. 31.3.1931 Pe.
- V. Matias Ilmari, s. 30.10.1918 Pe, k. 18.8.2001 Mäntyharju. Vihitty 1944 Meeri Elisa Orkon kanssa, s. 26.6.1920 Suomenniemi, k. 21.4.2006 Mäntyharju, lapset: Kirsti, Marjo.
- VI. Nestor Leonard, s. 27.8.1920 Pe, k. 23.2.1990 Hki, vihitty Kerttu Laakkosen kanssa, s. 13.5.1924 Pe, k. 9.3.2006 Roi, vihitty Taimi Tellervo Penttisen kanssa, s. 3.10.1920 Kuopio, k. 17.12.1987 Hki.
- VII. Sulo Helmer, s. 4.12.1922 Pe, k. 3.8.2008 Tervola, puoliso 1946 Martta Kotaniemi, s. 15.5.1923 Kuusamo, k. 26.9.1996 Tervola, lapset Eila, Seppo, Arto, Heikki, Anne, Ari.
- VIII. Edvin Ernest, s. 11.1.1925 Pe, puoliso Elma Puikko, asuinpaikka Kemi, lapsi: Elsa.
- IX. Irja Rigina (myöhemmin Regina), s. 20.7.1927 Pe, k. 1.6.1991 Hyvinkää.
- X. Esa Kalevi, s. 6.7.1930 Pe, k. 24.7.1972 Hki.
- XI. Lea Ester, s. 3.1.1933 Pe, k. 15.10.2010 Espoo, vihitty 1955 Viljo Putkosen kanssa, s. 25.7.1928 Nivala, k. 6.11.1971 Espoo, lapset: Veijo, Reijo, Maj-lis.
- XII. Veijo Antero, s. 17.5.1935, Pitkäjärvi, puoliso 1956 Hilja Sanelma

Penttinen, s. 18.7.1928 Säyneinen (Veijo Seurujärvi on kirjoittanut partisaanien hyökkäyksestä heidän taloonsa 17.8.1943 (TMM, 635-637)), asuinpaikka sodan jälkeen Tervola, Valkeakoski. Lapset: Tuula, Arvo, Marja, Seija, Jorma, Esko, Helmi.

Saarta koskevat luonnontieteelliset tutkimukset

Petsamon kaudella Vaarlamasaaren kasvillisuutta tutkittiin vuosina 1928-1929. Silloin saaren koko oli 18,91 hehtaaria, siinä oli kolme tilaa, useita rakennuksia mukaan lukien navettoja ja latoja. Niittyjen osuus oli 12,3 ha. Viljelymaaksi luokiteltiin vain 1,31 ha ja siihen luettiin myös joitakin pieniä puutarhoja. Niissä viljeltiin raparperia, sipulia, porkkanaa ja retiisiä. Niihin aikoihin saaren eteläinen kolmannes oli avointa maisemaa niittyneen ja kaksine tiloineen (Saari ja Posio). Keskellä saarta oli toinen niitty, jonka lähellä oli kolmannen tilan rakennuksia (Niemelä). (Alm & Piirainen 1997, 39.)

Vuosina 1928-1929 1,87 ha oli vielä viljeltäväksi sopivaa maata, 0,57 ha oli viljeltäväksi sopivaa ranta-aluetta ja 1,76 ha oli jänkkää. Heinäviljely yleistyi vasta 1920-luvulla ja peltoviljely oli hyvin vaatimatonta. (Alm & Piirainen 1997, 37-44; Piirainen 1997, 18.)

Miten oli tilanne 1996-1997, kun saari oli autio vuodesta 1944 asti eli yli 50 vuotta Neuvostoliiton käsissä? Metsittyminen uhkasi niittyjä. Vuonna 1996 noin 40 % saaren eteläniittyistä oli yhä niittyinä ja 70 % saaren keskiosassa oli niittyä. Vuonna 1996 eteläinen alue oli kasvillisuuden suhteen rikkainta aluetta.

Entisillä talon- ja navetansijoilla re-

hottivat sakeat koiranputki- ja nokkoskasvustot, vanhoilla peltoilkuilla näiden lisäksi päälajina on maitohorsma. Nokkostenlisäksientisistä rikkaruohoistajäljellä ovat mm. peltopillike ja karheapillike. Lajistosta ovat entisen heinäviljelyksen (osin myös saksalaisten huoltokuljetusten) perua aikanaan viljeltyjen nurmipuntarpään ja timotein lisäksi mm. hiirenvirna ja aitovirna, niittynätkelmä, valko- ja puna-apila, paimenmatara sekä ojakärsämö. (Piirainen 1997, 20.)

Saksalaisten aika

Toisen maailmansodan aikana saksalaisilla oli suuri määrä sotilaita Petsamon alueella. Arvioidaan, että vuonna 1942 saksalaisten sotilaiden määrä pohjoisessa oli 250 000 miestä, kun esim. Suomen koko armeijan vahvuus vuonna 1941 oli 450 000 miestä. Saksalaiset toivat myös neuvostoliittolaisia vankeja muualta pohjoiseen, mutta tiedot lukumääristä vaihtelevat. Tiedetään, että sotavangit rakensivat tiet Storskog – Kolttaköngäs, Parkkina – Tärnet Norjan puolelle ja paransivat Rovaniemi – Liihamari -tien. (Westerlund 2008, 100.) On myös tiedossa, että eräs Neuvostoliiton puolella asuva saamelaisperhe jäi saksalaisten vangiksi ja monen vaiheen jälkeen päätyi Piippolaan. Saksalaisten vankileirit sijaitsivat Jäniskoskella, Nautsissa ja Salmijärvellä. Saksalaisten julmuuksia Salmijärvellä on dokumentoinut suomalainen tutkija Lars Westerlund. (Westerlund 2008b, liite 1.)

Mitä sitten saksalaiset tekivät Paatsjokilaaksossa? On selvää, että saksalaisten isot joukot vaativat aikamoisia logistisia ratkaisuja. Saksalaiset rakensivat mm.

siltoja Paatsjoen yli. Jatkosodan aikana Saksan armeijan huoltoliikenteessä käytettiin paljon muuleja. Keski-Euroopastakin asti tuodun rehun mukana kulkeutui runsaasti vieraiden kasvilajien siemeniä. Sota-aikana ei kukaan tietävästi tutkinut tätä tulokaslajistoa. Sodan jälkeenkään alueella ei liene tehty kasvitieteellistä tutkimusta ennen Pasvik Zapovednikin perustamista, jolloin kasviston selvitys pantiin alulle. Tässä Petsamon osassa kulkija tuntee edelleen olevansa kuin tutkimusmatkailija: alueelle uusia lajeja tuntuu löytyvän jatkuvasti, eivätkä Petsamolle tai jopa koko Murmankin alueellekaan uudet havainnot ole aivan kiven takana. (Puurainen 1997, 19.)

Nyrudissa Vaarlamasaarta vastapäätä

saksalaisilla oli seuraavia kohteita: pansariosaston lepoalue, venäläisten sotavankien leiri, saksalaisen metsäpäällikön tukikohta (koska saksalaiset kaatoivat täällä runsaasti puita), ruoka- ja rehuvarasto, ja apteekki, joka aiemmin oli Kirkkoniemellä. (Sör-Varanger 1997, 163, 172.)

Nyrudin kohdalla meni kaksi siltaa Paatsjoen yli. Ensimmäinen silta, joka oli puusta tehty, tuli valmiiksi ennen saksalaisten hyökkäystä keväällä 1941. (Partanen mainitsee tarkan valmistuspäivän 7.6.1941.) Toinen oli rautasilta, mutta kansi oli punaisesta hongasta, joka oli tuotu Euroopasta. Paikalla oli kaksi siltavartijaa. Sillat olivat vierekkäin ja saksalaiset tuhosivat itse sillat vetäytyessään syksyllä 1944 (kuva 7). (Sör-

Kuva 7. Saksalaisten sodan aikana rakentaman sillan jäännöksiä Vaarlamasaaresta mantereelle. Kuvassa myös Natalia Polikarpova, FT, luonnonpuiston tieteellisen työn varajohtaja. Kuva Veronica Shenshin, 2010.

Varanger 1997, 20, Partanen 2010, 148, kuva sillan jäänteistä on sivulla 157.)

Kirsi Kuusikko on tutkinut Petsamon rikollisuutta ja hän kirjoittaa, että petsamolaisilta hävisi lautatavaraa, sahoja jne., joita saksalaiset tarvitsivat. Saksalaiset veivät myös kokonaiset mökit. (Kuusikko 1996, 414-415.)

Saksalaiset lähtivät Petsamosta loka-kuussa 1944. Sitä ennen Suomi oli solminut rauhan Neuvostoliiton kanssa ja sen yhteydessä Petsamo ”palautettiin” kuten termi kuului, Neuvostoliittoon. Suomalainen väestö oli muutamaa perhettä lukuun ottamatta evakoitu Suomen uusien rajojen sisäpuolelle. Petsamolaisien sijoituspaikaksi tuli Tervolan Varejoki paitsi kolttien, jotka sijoitettiin Sevettijärven ja Nellimin seuduille aika lailla inarinsaamelaisien alueille.

Petsamoon jääneet suomalaiset vuonna 1944

Suomalaiset lähtivät Petsamosta syksyllä 1944, vaikka kansainvälisen lain mukaan tällaisissa tapauksissa siviiliväestö voi ja saa jäädä paikoilleen. Ehkä Neuvostoliiton ilmapiiri Stalinin aikoina ei ollut sellainen, että se olisi houkutellut ketään jäämään paikoilleen. Vaikein tila oli kolt-tasaamelaisilla, joista varsinkin vanhempi väestö olisi halunnut jäädä vanhoille asuinpaikoilleen. Yhteensä noin 400 henkeä jäi enemmän tai vähemmän vahingossa paikoilleen uuden rajan toiselle puolelle.

Seuraavat henkilöt ovat syksyllä 1944 jääneet Petsamoon:

1. Ylempänä mainittu Emil Sarren perhe, joka unohtui Petsamoon. Perheen vaiheista voi lukea Anja Sarren kir-

jasta ”Petsamosta Siperiaan”. Anjan eno oli seuraavassa kohdassa mainittu Janne Mikkonen. ”Väärälle” puolelle rajaa jäivät siten Tilda Sarre ja hänen kolme tytärtään. Tilda tuli Suomeen 1972 ja tytär Anja vuonna 1989.

2. Janne Mikkosen perhe, joka dra-maattisten vaiheiden jälkeen pääsi Suomeen vuonna 1946. Janne Mikkonen (oikeastaan Johan Leander Mikkonen, s. 1908 Kuusamo, k. 1988 Kaaresuvanto) (vaimo Friida Annikki Kallovaara, s. 1919 Kannus, k. 1986 Muonio) on kirjoittanut pienen kirjasen perheen vaiheista. Kirjaseen nimi on ”Lapin miehen muistelmia”. Perhe oli asunut Hakokosken alapuolella Kalaniemi-nimisessä paikassa. Olav Beddari on painattanut koko kirjaseen sisällön omaan kirjaansa Paatsjoella ja Petsamossa (s. 191-211). Perheen mukana oli myös Ulla-anoppi, joka tuli Suomeen kaksi vuotta muiden jälkeen sekä muuan vanha mies, Aukusti Lahtinen, joka kuoli Neuvostoliitossa. ”Väärälle” puolelle rajaa jäivät siten Annikki Mikkonen, hänen neljä tytärtään, hänen äitinsä ja vanhus Aukusti Lahtinen, helmenkalastaja.

3. Juhani Suikki ja Aarne Mäki, jotka olivat jo talvisodassa taistelleet Neuvostoliiton riveissä suomalaisia vastaan. Talvella 1944-1945 Suikki ja Mäki ilmes-tyivät Mikkosten pihalle. Annikki Mikkonen kertoo tästä tapahtumasta näin: *”Eräänä päivänä sain suureksi yllätyksekseni poronlibaa. Kaksi miestä, jotka tunsin oikein hyvin, Juhani Suikki ja Aarne Mäki, olivat teurastaneet poroja anoppini pihalla, Juhani Suikkia kutsuttiin tavallisesti Pikku-Jussiksi. Hän oli auttanut meitä väliaikaisen asunnon kanssa talvisodan jälkeen, ja perheen vanhana ystävänä hän oli muistanut minua. Hän ja*

Aarne Mäki olivat valinneet Neuvostoliiton, koska he silloin voivat liikkua vapaammin raja-alueilla. Minä en heitä tavannut, mutta he olivat käyneet anopin luona.” (Beddari 2004, 200, Sverloff 2003, 132.)

Suikin ja Mäen kohtalosta Mirjam Kälkäjä kertoo sähköpostissa näin joulukuussa 2010: ”*Aarne Mäen kohtalo oli raskas hänen vanhemmilleen, niin kuin tietysti nuoremmalle veljelle Aleksille sekä vanhemmalle sisarelle Senja Emilialle, äidilleni. Aarne oli kutsunnassa, jossa todettiin, että hänellä on synnynnäinen sydänvika ja häntä ei kelpuutettu sotaväkeen. Se oli miehelle kova kolaus ja tuon jälkeen hän lähti talvisota-aikana Neuvostoliittoon. .... Aluksi Aarne oli lähimaisemissa, kävi talvisodan jälkeen salaa mm. sisarensa luona, tapasi tyttöystävänsä ja pyysi äidiltäni meidän lasten kuvaa itselleen. Kun lähdimme evakkoon, yhteydet katkesivat. Emme kuulleet Aarnesta mitään vuosikymmeniin. Vuosikymmenten jälkeen kuulin Kirsti Beckerin ohjelman Neuvostoliiton suomalaisten kohtaloista. Siellä eräs partisaanipäällikkö nimeltä Akseli Kellinsalmi kertoi Siperian vankilajasta ja paostaan sieltä. Hän mainitsi, että heitä oli kaksi kaveria, jotka suunnittelivat pakoa vankileiriltä. Aarne Mäki oli niin sydäntäsärkevästi rukoillut päästä mukaan, että he eivät voineet kieltää häntä ja hänen mukanaan myös Suikin Jussia lähtemästä vaikka tiesivät, että yrityksen onnistuminen isommalla porukalla on vaikeampaa.*

Hän kertoi ohjelmassa pakomatkastaan, joka johti suuren tulvivan vesistön rantaan. He lähtivät pyrkimään joen yli. Suikki ja Mäki joutuivat erilleen toisista. Kellinsalmi kertoi, että Mäki ja Suikki yrittivät laatia jonkinlaista lauttaa, kun he kaksi taas löysivät venerähjän, joka ei kantanut kaikkia neljää. Kellinsalmi kertoi, että hän näki Aarne Mäen viimeksi, kun tämä oli kiivennyt puuhun tul-

vaa pakoon.

Kellinsalmi ja toinen kaveri pääsivät viimein, kuukausia kävelyyn ja monien vaaratilanteiden ja mutkien jälkeen kotiin Uuraan.

Aarnesta Kellinsalmi kuuli vasta sodan jälkeen. Suikki oli armahdettu ja pääsi Montsbegorskiin, jossa Kellinsalmi asui. Hän oli kertonut, että he selvisivät lautalla tulva-joesta ja kulkivat 18 vuorokautta pitkin metsiä, nälissään ja janoissaan. Lopulta he osuivat pienelle rautatieasemalle ja piiloutuivat halkopinon taakse, siellä hieman siivoten pitkän erämaataipaleen aikana ränsistynyttä ulkonäköään. Kun he olivat nousemassa junaan, heidät pidätettiin ja palautettiin takaisin Siperiaan.

Aarne Mäki oli pakomatkan aikana mennyt entistäkin huonompaan kuntoon ja hänet armahdettiin kaivostyöstä. Hän pääsi suutarin hommiin. Vuonna 1946 hänet kirjattiin kuolleeksi maksasairauteen.”

Sven Lokka (1999, 179-188) kirjoittaa kirjassaan ”*Missä on muuttolinnun kotimaa?*” myös Kellinsalmesta ja tämän ryhmän pakomatkasta.

Olav Beddari on kirjansa norjankieliseen versioon lisännyt joitakin henkilötietoja Suikista ja Mäestä: ”*Juhani Suikki, s. 18.11.1899, oli taistellut punaisten puolella Salmijärven taisteluissa 1918. Pysytteli sen jälkeen enimmäkseen Norjan puolella. Hänen vanhempansa olivat Kaisa Suikki ja Olli Portti, kumpikin Salmijärveltä. Toisen maailmansodan jälkeen hän asui Neuvostoliitossa. Arne Mäen vanhemmat olivat Iida ja Vikke (Vihtori) Mäki, s. 1916. Perhe tuli Petsamoon Vihannista 1920 jälkeen ja heillä oli tila Maitokosken alapuolella. Arne Mäki kuoli Neuvostoliitossa.”* (Beddari 2005, 235.)

Jentoft (2008, 53) kuvaa erään Johan

Bordi -nimisen miehen toimintaa, joka täysin sopii Juhani Suikin toimintaan. Jentoft vahvisti sähköpostiviestissä, että kyseessä on sama henkilö.

4. Ensimmäisessä kohdassa mainitun Tilda Sarren sisaren, Hilja Amalia (tai Amanda) Hiltusen, (s. 16.11.1911 Kuusamo, k. 19.1.1996 Kemijärvi) mies, Väinö Hiltunen (s. 25.1.1901 Kemijärvi, k. 2.7.1960 Kemijärvi) karkasi Norjan puolelle ja sieltä meriteitse Neuvostoliittoon taistelemaan venäläisten puolella suomalaisia vastaan. Hänen mielestään Suomesta oli tehtävä neuvostotasavalta, jossa valta olisi työläisillä ja Neuvostoliiton hyökkäys auttaisi saavuttamaan tämän päämäärän. Hänen asenteensa juontui jo lapsuudenkotoa. Vuoden 1918 kansalaissodassa, jolloin punaiset ja valkoiset taistelivat vallasta Suomessa, Väinön isä oli joutunut kokemaan valkoisten raakaa kidutusta--- Siksi hän halusi Talvisodassa taistella suomalaisia vastaan. (Pystynen 1995, 71.) Pitkäjärven partisaanien hävityksessä elossa selvinnyt tyttö oli tuntenut partisaanien mukana olleen suomalaisen oppaan. Tämä oli Väinö!

Sven Lokka kirjoittaa kirjassaan ”*Missä on muuttolinnun kotimaa?*” seuraavaa: ”Suomen armeijan upseeri Väinö Hiltunen oli loikannut Neuvostoliiton puolelle sodan alussa ja hänen perheensä oli jäänyt Salmijärvelle. Myöhemmin Ristikentän rajavartijat ja Akseli Kellinsalmi olivat hakeneet Hiltusen vaimon Amandan ja lapset rintamalinjan takaa ja vieneet Tuloman kylään. Hiltunen oli päässyt neuvostorajajoukkojen rintamatehtäviin ja myös saanut luottamuksellisia tehtäviä. Partiomatkalla hänet oli

kuitenkin jätetty radioasemalle. Radistia ja Hiltusta oli kielletty jättämästä asemapaikkaa ennen kuin muut miehet palasivat Norjasta. Hiltunen oli kuitenkin omien sanojensa mukaan päättänyt käydä Porojärvellä anoppiaan tapaamassa. Kun hän oli palannut piilossa olleeseen asemapaikkaan, radisti oli häipynyt ja paikalle oli ilmestynyt saksalainen partio, jota Hiltunen oli joutunut pakenemaan”. (Lokka 1999, 164.)

Sotien jälkeen, vuonna 1948, perhe pääsi muuttamaan Suomeen. Perheeseen kuului viisi lasta. (Pystynen 1995, 99, Anja Sarren suull. tieto 19.2.2011.)

Vapaa-ajan vietto

Ylimaassa nuorilla oli pitkä matka juhliin sekä Svanvikiin että Salmijärvelle. Joulun ja uuden vuoden välissä he pitivät omia juhliansa. Minerva Bordi (o.s. Sotkajärvi, ks. ylempänä) kertoi: ”*Me sisarukset ajoimme porolla Vaarlamasaarelle pitämään hauskaa. Siellä asui Sarreja, Seilaisia ja Tervaniemiä, jotka olivat sekä sukulaisia että ystäviä ja me nuoret olimme samankäisiä. Niin musiikki kuin kaikki muukin oli itse keksittyä. Joku osasi soittaa haitaria, joku toinen huuliharppua tai mandoliinia. Abtaudesta huolimatta meillä oli lysti. Pojilla oli praskaa eli sahtia ja tunnelma oli katossa. Näitä juhlia sanottiin nurkkatansseiksi*”. (Beddari 2004, 62.)

Kirkolliset olot¹

Hautausmaa

Hautausmaita oli Höyhenjärvellä, Petsamon kylässä ja Kuotsisaassa, jonne arkut tuotiin veneellä. Arkut tehtiin itse.

¹ Kirkolliset olot lyhyesti Arto Viitalan tekemien haastattelujen perusteella vuonna 1983.

Kuotsisaaren hautausmaa muutettiin, kun sinne oli niin vaikea päästä. Omaiset kaivoivat haudat.

Vihkiminen

Vihkiminen saattoi olla esimerkiksi pappilassa. Pappila oli Petsamossa. Morsiamella oli kukkakimppu, ei huntua tai kruunua. Kolme kertaa kuulutettiin. Maria-Elina Kumpula kuulutettiin Alaluostarin kirkossa. Vihkiraamattua ei annettu.

Rippikoulu

Rippikoulua käytiin Salmijärven maamiessseuran talolla. Rippikoulu kesti yhden viikon tai kolme viikkoa. Ennen rippikoulua ei saanut mennä tanssimaan.

Pyhäkoulu

Maria-Elina Kumpulan isoisä piti pyhäkoulua.

Jumalanpalvelukset

Venäjän vallan aikana jumalanpalvelukset pidettiin Salmijärvellä Portin talossa, myöhemmin kansakoululla. Jumalanpalveluksia pidettiin vain kesällä ja se kesti tunnin.

Koulu

Vaarlamasaassa on ollut koulu. Siihen on kuulunut luokkahuone ja toinen huone, missä opettaja Laukarinen asui. Koulua (alakoulua) käytiin kuusi viikkoa syksyllä ja kuusi viikkoa keväällä. Anna Kaisa Sarre piti 4-5 pitkämatkalaista ”koulukortteissa”. Koulun lähellä asuivat Seilokset.

Loppusanat

Vaarlamasaari on palautumassa entiseen tilaansa, joka vallitsi ennen Nils Rautiolan saapumista vuonna 1874. Saaren asutushistoria kesti siten 1874-1944, eli 70 vuotta. Nyt on enää muutama henkilö elossa, joka on syntynyt Vaarlamasaassa. Saaren nykyiset haltijat, venäläiset tutkijat ja luonnonsuojelijat ovat aidosti kiinnostuneita saaren historiasta ja he haluaisivat matkailun avulla saada tuloja saaren tunnetuksi tekemiseksi. Tällä hetkellä kehitys on valitettavasti menossa väärään suuntaan kun raja-alueet suljetaan yhä lisääntyvässä tahdissa. Mutta ehkä joskus tulee sellainen aika, ettei jokainen käynti raja-alueella vaadi suurta paperisotaa.

Lopuksi haluan vilpittömästi kiittää Maija Kuvantoa tavattoman pyyteettömästi avusta tietojen hankkimiseksi. Suuri kiitos! Muita kiitettäviä ovat Anja Sarre, Mirjam Kälkäjä, Petsamon yleis-tuntija, Anita Pesonen, inarinsaamelais-ten sukujen erikoistuntija ja Svanhovdin ystävällinen henkilökunta ja hankkeen vetäjä, Tor-Arne Björn sekä Pasvikin luonnonpuiston henkilökunta kutsusta vierailta paikan päällä ja omin silmin nähdä saari, Paatsjokilaakson grand old man Olav Beddari, sekä Norjan puolen informantit Gunnar Sch. Kollström, Trond Schmidt ja Eila Brandsegg ja kielentarkastaja Keijo Hopeavuori.

Kirjallisuus

Alava, R., Laine, U. & Huhtinen, S. 2004. Edvard August Vainio's travels

to Finnish and Russian Karelia and to Finnish Lapland. Publications from the Herbarium, 9. U. of Turku.

Alm, T., Alsos Greve I., Often A. & Piirainen M. 1998. *Botaniska intryck från Kolahalvön*. Svensk Bot. Tidskr. 92. Lund.

Alm, T. & Piirainen, M. 1997. Vaarlamasaari – changes in the cultural landscape of former Finnish farm sites on a Paatsjoki/Pasvik River island (Pechenga, Russia) during the last 60 years. Memoranda Soc. Fauna Flora Fennica 73. Helsinki.

Beddari, O. 2005. Fra vår grense mot Finland og Russland. Omakustanne 2005.

Beddari, O. 2004. Paatsjoella ja Petsamossa. Historiaa, muistoja ja mieliteitä. Omakustanne.

Buharov 2010. Matka Lapissa syksyllä 1883. Suomenos Marja Leinonen. SKS, Helsinki.

Elfving, Ö. 1924. Petsamon taloudellisesta elämästä ja toimenpiteistä sen kehittämiseksi. Lausunto maatalousministeriölle. Helsinki, Valtioneuvoston kirjapaino.

Granit 1921. ”Maailman pohjoisin kuusi”. Kuva Vuosikirja Finlandia 1920-1921. Helsinki.

Itkonen, T.I. 1958. Koltan- ja kuolanlapin sanakirja. II. Lexica Societatis Fennougricae XV. Helsinki.

Itkonen, T.I. 1991. Lapin-matkani. Porvoo-Hki-Juva.

Jentoft, M. 2008. Døden på Kola. Oslo.

Kaukiainen, L. 1997. Avoin ja suljettu raja. Suomen ja Norjan suhteet 1918-

1940. Suomen historiallinen seura. Historiallisia tutkimuksia 197. Helsinki.

Kuusikko, K. 1996. Laiton Lappi, laitton Petsamo. Rikollisuus ja järjestysvalta Petsamossa 1921-1944. Rovaniemi.

Kälkäjä, M. 1991. Joen takana Petsamo. Hämeenlinna.

Lokka, S. 1999. Missä on muuttolinun kotimaa. Hämeenlinna.

Martikainen, T. 2002. Partisaanisodan siviiliuhrit. Kemi.

Matsak, V. 2005., Pečenga. Opyt kraevedčeskoi enciklopedii. Avtor-Sostavitel V. A. Macak (suom. Petsamo. Kansatieteellisen tietosanakirjan kokeilu). Nikel-Murmansk.

Paasilinna, E. 1992. Petsamo. Historiaa ja muistoja. Otava, Helsinki.

Partanen, S. J. 2010. Petsamo...siellä kuljimme kerran. Hipputeos.

Piirainen, M. 1997. Paatsjoen entisten suomalaistalojen nykykasvistosta. Petsamolaisista –julkaisu 23.

Pystynen, R. 1995. Oma maa mansikka. Mietelmiä vuosilta 1953-1990. Omakustanne 1995 (mm. Tapaamme suomalaisen Tildan eli Tilda Sarren).

Pälsi, S. 1931. Petsamoon kuin ulkomaille. Otava, Helsinki.

Qvigstad, J. 1938. De lappiske stednavn i Finnmark og Nordland fylker. Oslo.

Rosberg, J. E. 1919. Petsamon maa. Suomen alue Jäämeren rannalla. Hieman historiaa ja maantiedettä. Helsinki.

Sarre, A. M. 2000. Petsamosta Siperiaan. Ivalo.

Schaanning, H.Tho. L. 1916. Jægerlif nordpaa. Jagt-zoologiske reiser til Finmarken og Novaja Semlja med 79

illustrationer efter forfatterens original-fotografier. Alb. Cammermeyers Forlag. Lars Swanström. Kristiania.

Spisok 1905 = Spisok naselennyh mest Arhangel'skoi gubernii k 1905 godu. Izdanie Arhangel'skogo Gubern'skogo Statističeskogo Komiteta. (Luetelo Arkangelin kuvernementin asutuis-ta paikoista vuonna 1905. Arkangelin kuvernementin tilastollisen komitean julkaisu). Arkangeli 1907.

Sverloff, M. 2003. Suenjelin saamelaisten perintö. Vammala.

Sör-Varanger 1997. Sör-Varanger under 2. Verdenskrig. (Etelä-Varanki toisen maailmansodan aikana). Kirkenes.

Tanner, V. 1929. Antropogeografiska studier inom Petsamo-området. I. Skoltlapparna. Fennia 49, no, 4. Helsingfors.

Tanner, V. 1927. Voidsaanko Petsamon aluetta käyttää maan hyödyksi? Keinoja ja tarkoitusperiä. Fennia 49, no. 3. Helsinki.

TMM = Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920-1944. Petsamo-Seura, Rovaniemi 1999.

Tromura 1997 = Tromsø museums rapportserie nr. 82. Cultural landscapes of some former Finnish farm sites in the Paz/Pasvik/Paatsjoki area of Pechenga, Russia.

Wessel A B. 1979. Fra vor grændse mod Russland. Kirkenes (ny opplage, uusi painos).

Westerlund, L. 2008. POW deaths and people handed over to Germany and the Soviet Union in 1939-55 (Sotavankien kuolemat ja saksalaisille ja neuvostoliittolaisille luovutetut ihmiset 1939-55). A research report by the Finnish National Archives. Edited by L.W. Helsinki.

Westerlund, L. 2008b. Saksan vankileirit Suomessa ja raja-alueilla 1941-1944 (summary: Soviet prisoners of war in German custody in Finland and the conquered border areas, 1941-44). Porvoo 2008

Wikan, S. 1975. Noatun, en øde-marksgård i Øvre Pasvik. Oslo.

Muuta

Muistipeli Paatsjoen linnuista. Et minnesspill om Pasvik fugler. Igra Pticy Pasvika. Julk. Fylkesmannen i Finnmark, Pasvik Naturreservat, Metsähallitus. Kottisivu: www.pasvik-inari.net.

Petsamolaista. Petsamoseuran vuosikirja.

Turun Wiikko-Sanomien lehti, Turku huhtikuu 1821.

Lapin tutkimusseuran vuoden 2009 toimintakertomus

Hyväksytty vuosikokouksessa 21.4.2010

Vuosi 2009 oli Lapin tutkimusseuran 50. toimintavuosi. Hallituksen puheenjohtajana toimi Leena Suopajärvi ja varapuheenjohtajana Seija Tuulentie. Hallitukseen kuuluivat Pasi Lehmuspelto, Terho Liikamaa, Leif Rantala, Pertti Sarala, Marja Uusitalo ja Jarkko Ylipieti. Hallituksen varajäseninä toimivat Sami Laakkonen ja Osmo Rätti. Julkaisuvastaavana toimi hallituksen jäsen Pertti Sarala, rahastonhoitajana Aila Iivari ja kirjanpitäjänä Tuija Holm.

Kokoukset ja muut tilaisuudet

Hallitus piti vuoden aikana kuusi kokousta. Lisäksi pidettiin sääntömääräinen vuosikokous.

Vuosikokous pidettiin Rovaniemellä Lapin yliopiston tiloissa 1.6.2009 ja samassa yhteydessä järjestettiin seuran 50-vuotisjuhlaseminaari teemalla *Mikä Lappi on ja mikä siitä voi tulla*. Seminaarissa kuultiin puheenvuoroja Lapin nykypäivästä ja tulevaisuudesta eri aloilta. Seminaariin osallistui 42 henkilöä.

Syksyllä järjestettiin keskustelutarja otsikolla *Tutkimuksen ja käytännön kohtaamisia* Lapin Maakuntakirjaston Lappi-osastolla. Keskustelutarjassa kuultiin puheenvuoroja kylien turvallisuudesta, Lapin aluekehityksestä, matkailusta ja uraanikaivosten ympäristövaikutuksista.

Tutkimusneuvosto

Tutkimusneuvostoa ei vuosikokouksessa enää nimetty, koska uusien sääntöjen mukaisesti seuralla ei ole muita vakiintuneita toimielimiä kuin hallitus ja vuosikokous. Hallitus voi perustaa seuran toiminnan tehostamiseksi toimikuntia ja tutkimusryhmiä. Vuonna 2009 sellaisia ei ollut.

Edustukset

Lapin yliopistosäätiössä seuraa edusti Osmo Rätti.

Julkaisut, julkaisujen vaihto ja kirjasto

Julkaistiin ja jaettiin jäsenistölle sekä julkaisuvaihtokumppaneille *Acta Lapponica Fenniae* 21 ”Mikä Lappi on ja mikä siitä voi tulla?” Julkaisu perustui tutkimusseuran 50-vuotisjuhlaseminaarin puheenvuoroihin ja sen toimitivat Pertti Sarala, Pasi Lehmuspelto ja Leena Suopajärvi. Vaihtojulkaisuja seura sai 52 kpl.

Julkaistiin ja jaettiin jäsenistölle sekä julkaisuvaihtokumppaneille Lapin tutkimusseuran vuosikirja XLVII-XLVIII, toimittajina Pasi Lehmuspelto ja Pertti Sarala.

Jäsenet

Seuraan liittyi toimintavuoden aikana seitsemän uutta varsinaista jäsentä.

Jäsenluettelosta poistettiin oman ilmoituksen tai kuoleman johdosta 2 jäsentä. Vuoden lopussa seuraan kuului yhteensä 153 varsinaista jäsentä ja 11 kannattavaa jäsentä sekä 3 kunnia-,

2 kirjeenvaihtaja- ja 32 työjäsentä (yhteensä 201 jäsentä).

Vuosikokouksessa seuran uusiksi kunniajäseniksi valittiin Oiva Nissinen, Samuli Onnela ja Ahti Silvennoinen.

Lapin tutkimusseuran kortit

Lapin tutkimusseuran painattamia kortteja on yhä saatavissa. Kortteja on kahta eri kokoa. Korttien kuvat ovat Marja-Liisa Vartiaisen käsialaa.

Pieniä kortteja (A5) on kolmella eri kuvavaihtoehdolla: rentukka, mustikka ja havu. Ne sopivat hyvin esimerkiksi onnittelukorteiksi.

A4-kokoisessa muistoadressissa kuva-aiheena on havu ja tekstinä: "muistoa kunnioittaen".

Mallikuvat löytyvät vuoden 1998 vuosikirjasta.

Korttien hinnat	A5 (+ kuori)	2 €
	Muistoadressi (A4 + kuori)	6 €

Korttitilaukset:

sähköposti: leena.suopajarvi@ulaplant.fi tai puh. 040-484 4234

Samalla tuet tutkimusseuran toimintaa!

Lapin tutkimusseuran vuoden 2010 toimintakertomus

Hyväksytty vuosikokouksessa 19.5.2011

Vuosi 2010 oli Lapin tutkimusseuran 51. toimintavuosi. Hallituksen puheenjohtajana toimi Leena Suopajärvi ja varapuheenjohtajana Seija Tuulentie. Hallitukseen kuuluivat Pasi Lehmuspelto, Terho Liikamaa, Leif Rantala, Pertti Sarala, Marja Uusitalo ja Jarkko Ylipieti. Hallituksen varajäsenenä toimi Osmo Rätti. Julkaisu-vastaavana toimi hallituksen jäsen Pertti Sarala, rahastonhoitajana Aila Iivari ja kirjanpitäjänä Tuija Holm.

Kokoukset ja muut tilaisuudet

Hallitus piti vuoden aikana kuusi kokousta. Kesäkuun kokouksessa Arktisen keskuksen tiedeviestinnän päällikkö Markku Heikkilä esitteli suunnitelmia EU:n arktisen informaatioskeskuksen sijoittamiseksi Rovaniemelle. Lisäksi pidettiin sääntömääräinen vuosikokous. Vuosikokous pidettiin Rovaniemellä Metsäntutkimuslaitoksen tiloissa 21.4.2010 ja sen alussa esiteltiin monitieteistä tutkimushanketta Ylä-Lapin metsäkiästasta erikoistutkija Mikko Hyppösen johdolla. Ylä-Lapin metsäkiästä oli myös Lapin tutkimusseuran julkaiseman *Acta Lapponica Fenniae* 22:n aiheena.

Seura järjesti 28.4.2010 Rovaniemellä iltamatinean teemalla *Kulttuurin paikat – paikkojen kulttuurit*. Matineassa lehtori Leif Rantala esitteli Petsamoa suomalaisten lähdettyä, poronhoitaja, käsityöläinen Leena Pyhäjärvi puolestaan pohti Sompion poronhoito-

kulttuurin muutosta Lokan tekoaltaan myötä ja professori Tuija Hautala-Hirvioja kuvasi taiteilijoiden Lappia matkailuelinkeinon varhaisaikoina.

Yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen ja Lapin ely-keskuksen kanssa järjestettiin luento- ja keskustelutilaisuus aiheesta *Pitääkö Lapissa varautua ilmastonmuutokseen?* Tilaisuudessa oli luennoimassa Metsäntutkimuslaitoksen (Metla), Arktisen keskuksen, Lapin yliopiston sekä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) asiantuntijoita ja se järjestettiin 17.6.2010 Dendrokronologian maailmankonferenssin yhteydessä.

Seura vietti pikkujouluja 13.12.2010 Rovaniemellä leikkimielisellä otsikolla *Työpahoinvointi ja joulustressi*. Aiheesta alusti Unto Matinlompolo.

Edustukset

Lapin yliopistosäätiössä seuraa edusti Leena Suopajärvi.

Julkaisut, julkaisujen vaihto ja kirjasto

Julkaistiin ja jaettiin jäsenistölle sekä julkaisuvaihtokumppaneille yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen kanssa toteutettu *Acta Lapponica Fenniae* 22 *Ylä-Lapin metsien käytön ristiriidat – näkökulmia kestävään käyttöön*. Julkaisun toimittivat Mikko Hyppönen, Sirkka Tapaninen ja Pertti Sarala. Vaihtojulkaisuja seura sai 52 kpl.

Tutkimusneuvosto

Tutkimusneuvostoa ei vuosikokouksessa enää nimetty, koska uusien sääntöjen mukaisesti seuralla ei ole muita vakiintuneita toimielimiä kuin hallitus ja vuosikokous. Hallitus voi perustaa seuran toiminnan tehostamiseksi toimikuntia ja tutkimusryhmiä. Vuonna 2010 sellaisia ei ollut.

Jäsenet

Seuraan liittyi toimintavuoden aikana kaksi uutta varsinaista jäsentä. Jäsen-

luettelosta poistettiin toimimattomien yhteystietojen tai kuoleman johdosta 9 jäsentä. Vuoden lopussa seuraan kuului yhteensä 146 varsinaista jäsentä ja 11 kannattavaa jäsentä sekä 6 kunnia-, 2 kirjeenvaihtaja- ja 29 työjäsentä (yhteensä 194 jäsentä).

Muu toiminta

Lapin tutkimusseura haki Lapin kulttuurirahastolta 3000 euron apurahaa kotisivujen uudistamiseen, joka myös myönnettiin. Seura käynnisti kotisivujen toteutuksen syksyllä 2010.

Lapin tutkimusseuran toimintasuunnitelma vuodelle 2011

Hyväksytty vuosikokouksessa 19.5.2011

Yleistä

Lapin tutkimusseuran tarkoituksena on edistää Lapin alueeseen kohdistuvaa ja Lapissa tehtävää tutkimusta sekä toimia tutkimuksen ja käytännön elinkeinoelämän yhdyssiteenä.

Seura tekee tutkimusaloitteita, tiedottaa tutkimustuloksista ja aktivoi julkista keskustelua tutkimuksen painoaloista ja tavoitteista.

Omalta osaltaan seura yhdistää eri alojen tutkijoita sekä välittää Lappia koskevaa tutkimustietoa päättäjien ja yleisön käyttöön. Jäsenistölleen seura julkaisee vuosikirjaa. Lisäksi seura julkaisee *Acta Laponica Fenniae* -tiedesarjaa.

Sääntöjen määräämät kokoukset

Seuran vuosikokous pidetään 19.5.2011. Seuran hallitus kokoontuu 5-6 kertaa. Hallituksen kokouksissa valmistellaan seuran kokousasiat, käsitellään julkaisutoimintaa ja julkaisujen sisältöä sekä seuran toimintaan ja jäsenistöön liittyviä asioita.

Julkaisu- ja tiedotustoiminta

Seuran uudet kotisivut valmistuvat vuonna 2011. Hankkeeseen on saatu Lapin kulttuurirahaston apuraha.

Julkaistaan Lapin tutkimusseuran vuosikirja 2009-2010 ja *Acta Laponica*

Fenniae 23. yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen kanssa. Ylläpidetään yhteyksiä jäsenkuntaan jäsenkirjeillä ja internetsivuilla.

Jäsenkunta

Seura pyrkii tehostamaan jäsenhankintaa, sekä henkilö- että yhteisöjäsenien osalta, sekä kehittämään vuorovaikutusta jäsenien välillä.

Muu toiminta

Seura edistää omalta osaltaan Lapin alueeseen kohdistuvaa ja Lapissa tehtävää tutkimusta järjestämällä ajankohtaisia keskustelu-, luento- ja koulutus-tilaisuuksia joko yksin tai yhteistyössä muiden järjestöjen ja/tai organisaatioiden kanssa. LTS järjestää *Voimaa Lapista* -energiaseminaarin 12.4.2011 Rovaniemellä ja vastaavanlaisen ajankohtaiseen teemaan pureutuvan seminaarin syksyllä 2011. Seura osallistuu elokuussa Rovaniemellä järjestettävän kansainvälisen sovelletun geokemian symposiumin (25th IAGS 2011) Site event -tyyppisen yleisötilaisuuden järjestämiseen yhteistyössä kokouksen järjestäjien ja Geokemian Renkaan kanssa (lisätietoja www.iags2011.fi). Lisäksi seuran hallitus pohtii opintoretken järjestämismahdollisuutta ajankohtaiseen aiheeseen, kuten esim. kaivostoimintaan tutustumiseksi.

Tutkimusseura edistää pohjoisten alueiden ja Barentsin euroarktisen alueen yhteistyön tiivistämistä. Seura tukee esimerkiksi EU:n arktisen informaatiokeskuksen saamista Rovaniemelle.

Seurasta on edustaja Lapin yliopistosäätiössä.

Tietopalvelutoimintaansa seura kehittää yhteistyössä erityisesti Lapin maakuntakirjaston, Arktisen keskuksen ja Lapin yliopiston kirjaston kanssa.

Talousarvio vuodelle 2011

Tuotot

Varsinaisen toiminnan tuotot		
Julkaisutuotot	100 €	
Muut tuotot	0 €	
Varainhankinnan tuotot		
Jäsenmaksutuotot	3500 €	3600 €

Kulut

Varsinaisen toiminnan kulut		
Henkilöstökulut.....	300 €	
Julkaisukulut	1800 €	
Postitus	700 €	
Muut kulut (seminaarit ym.)	700 €	
Varainhankinnan kulut		
Jäsenmaksut	100 €	3600 €
		<u>-0 €</u>

Tuloslaskelma 1.1.2009- 31.12.2009

VARSINAINEN TOIMINTA

TUOTOT

Julkaisutuotot	0,00
Ilmoitustuotot	1675,00
Muut tuotot	955,00
Varsinaisen toiminnan tuotot yhteensä	2630,00

KULUT

Henkilöstökulut	-151,48
Julkaisukulut	-4528,55
Muut kulut	-1776,06
Korttivaraston muutos	-13,02
Varsinaisen toiminnan kulut yhteensä	-6469,11
TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-3839,11

VARAINHANKINTA

TUOTOT

Jäsenmaksutuotot	3095,00
Varainhankinnan tuotot yhteensä	3095,00

KULUT

Jäsenmaksut	-60,00
Varainhankinnan kulut yhteensä	-60,00
Varainhankinta yhteensä	3035,00
TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-804,11
TILIKAUDEN TULOS	-804,11
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ	-804,11

Tase 31.12.2009

VASTAAVAA

VAIHTUVAT VASTAAVAT

Vaihto-omaisuus	
Kortit	1095,78
Historiikit	34,06
Jäsenmaksusaamiset	940,00
Muut saamiset	27,00
Rahat ja pankkisaamiset	3914,98
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	6011,82
VASTAAVAA YHTEENSÄ	6011,82

VASTATTAVAA

OMA PÄÄOMA

Edellisten tilikausien ylijäämä	6715,93
Tilikauden ylijäämä	-804,11
Oma pääoma yhteensä	5911,82

VIERAS PÄÄOMA

Muut velat	100,00
Vieras pääoma yhteensä	100,00
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	6011,82

Tuloslaskelma 1.1.2010 - 31.12.2010

VARSINAINEN TOIMINTA

TUOTOT

Julkaisutuotot	205,00
Ilmoitustuotot	200,00
Muut tuotot	0,00
Varsinaisen toiminnan tuotot yhteensä	405,00

KULUT

Henkilöstökulut	-151,16
Julkaisukulut	-978,26
Muut kulut	-1323,25
Korttivaraston muutos	0,00
Varsinaisen toiminnan kulut yhteensä	-2452,67
TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	-2047,67

VARAINHANKINTA

TUOTOT

Jäsenmaksutuotot	4180,00
Varainhankinnan tuotot yhteensä	4180,00

KULUT

Jäsenmaksut	-75,00
Varainhankinnan kulut yhteensä	-75,00
Varainhankinta yhteensä	4105,00
TUOTTO-/KULUJÄÄMÄ	2057,33
TILIKAUDEN TULOS	2057,33
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ	2057,33

Tase 31.12.2010

VASTAAVAA

VAIHTUVAT VASTAAVAT

Vaihto-omaisuus	
Kortit	1095,78
Historiikit	34,06
Jäsenmaksusaamiset	1270,00
Muut saamiset	22,00
Rahat ja pankkisaamiset	5547,31
Vaihtuvat vastaavat yhteensä	7969,15
VASTAAVAA YHTEENSÄ	7969,15

VASTATTAVAA

OMA PÄÄOMA

Edellisten tilikausien ylijäämä	5911,82
Tilikauden ylijäämä	2057,33
Oma pääoma yhteensä	7969,15

VIERAS PÄÄOMA

Muut velat	0,00
Vieras pääoma yhteensä	0,00
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	7969,15

Lapin tutkimusseuran hallitus 2009

YTT Leena Suopajarvi <i>puheenjohtaja</i>	Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi Puh. 040 4844234 (gsm), Fax (016) 341 2207 e-mail: leena.suopajarvi@ulapland.fi
YTT Seija Tuulentie <i>varapuheenjohtaja</i>	Metsäntutkimuslaitos, PL 16, 96301 Rovaniemi Puh. 050 3914438 (gsm), Fax 0102 114 401 e-mail: seija.tuulentie@metla.fi
FL Pasi Lehmuspelto	Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 Rovaniemi Puh. 0205 504 135 (t), 0400 293218 (gsm), Fax 0205 5014 e-mail: pasi.lehmuspelto@gtk.fi
DI Terho Liikamaa	Lapin TE-keskus, Ruokasenkatu 2, 96200 Rovaniemi Puh. 0106 027 101 (t), 040 7433 892 (gsm) Fax 0106 027 199 e-mail: terho.liikamaa@te-keskus.fi
FK Leif Rantala	Lapin yliopisto, PL 122 , 96101 Rovaniemi Puh. (016) 341 2418 (t), 040 732 9942 (gsm), Fax. (016) 341 2401 e-mail: leif.rantala@ulapland.fi
FT Pertti Sarala <i>julkaisuvastaava</i>	Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 Rovaniemi Puh. 0205 504 222 (t), 040 5718673 (gsm), Fax 0205 5014 e-mail: pertti.sarala@gtk.fi
MMM Marja Uusitalo	Yläkatu 1 C 2, 96100 Rovaniemi e-mail: marja.uusitalo@mtt.fi
LuK Jarkko Ylipieti	Säteilyturvakeskus, Louhikkotie 28, 96500 Rovaniemi Puh. (016) 181 4487 (t), 040 7759433 (gsm), Fax (016) 379 4369 e-mail: jarkko.ylipieti@stuk.fi
FM Sami Laakkonen <i>varajäsen</i>	Lapin liitto, PL 8056, 96101 Rovaniemi Puh. (016) 330 1233 (t), 040 5771872 (gsm), Fax (016) 318 705 e-mail: sami.laakkonen@lapinliitto.fi
FT Osmo Rätti <i>varajäsen</i>	Arktinen keskus, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi Puh. (016) 341 2776 (t), 050 5544 939 (gsm), Fax (016) 341 2777 e-mail: osmo.ratti@ulapland.fi
Aila Iivari <i>rahastonhoitaja</i>	Säteilyturvakeskus, Louhikkotie 28, 96500 Rovaniemi Puh. (016) 181 4483 (t), e-mail: aila.iivari@stuk.fi
Tuija Holm <i>kirjanpitiäjä</i>	Arktinen keskus, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi Puh. (016) 341 2737 (t), e-mail: tuija.holm@ulapland.fi

Lapin tutkimusseuran hallitus 2010

YTT Leena Suopajarvi <i>puheenjohtaja</i>	Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi Puh. 040 4844234 (gsm), Fax (016) 341 2207 e-mail: leena.suopajarvi@ulapland.fi
YTT Seija Tuulentie <i>varapuheenjohtaja</i>	Metsäntutkimuslaitos, PL 16, 96301 Rovaniemi Puh. 050 3914438 (gsm), Fax 0102 114 401 e-mail: seija.tuulentie@metla.fi
FL Pasi Lehmuspelto	Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 Rovaniemi Puh. 0205 504 135 (t), 0400 293218 (gsm), Fax 0205 5014 e-mail: pasi.lehmuspelto@gtk.fi
DI Terho Liikamaa	Lapin TE-keskus, Ruokasenkatu 2, 96200 Rovaniemi Puh. 0106 027 101 (t), 040 7433 892 (gsm) Fax 0106 027 199 e-mail: terho.liikamaa@te-keskus.fi
FK Leif Rantala	Lapin yliopisto, PL 122 , 96101 Rovaniemi Puh. (016) 341 2418 (t), 040 732 9942 (gsm), Fax. (016) 341 2401 e-mail: leif.rantala@ulapland.fi
FT Pertti Sarala <i>julkaisuvastaava</i>	Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 Rovaniemi Puh. 0205 504 222 (t), 040 5718673 (gsm), Fax 0205 5014 e-mail: pertti.sarala@gtk.fi
MMM Marja Uusitalo	Yläkatu 1 C 2, 96100 Rovaniemi e-mail: marja.uusitalo@mtt.fi
LuK Jarkko Ylipieti	Säteilyturvakeskus, Lähteentie 2, 96400 Rovaniemi Puh. (016) 181 4487 (t), 040 7759433 (gsm), Fax (016) 379 4369 e-mail: jarkko.ylipieti@stuk.fi
FT Osmo Rätti <i>varajäsen</i>	Arktinen keskus, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi Puh. (016) 341 2776 (t), 050 5544 939 (gsm), Fax (016) 341 2777 e-mail: osmo.ratti@ulapland.fi
Aila Iivari <i>rahastonhoitaja</i>	Säteilyturvakeskus, Lähteentie 2, 96400 Rovaniemi Puh. (016) 181 4483 (t), e-mail: aila.iivari@stuk.fi
Tuija Holm <i>kirjanpitäjä</i>	Arktinen keskus, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 Rovaniemi Puh. (016) 341 2737 (t), e-mail: tuija.holm@ulapland.fi

Jäsenluettelo 30.4.2011

Kunniajäsenet

Kataja, Eero, FT, Kirillinkuja 5, 06400 PORVOO, eero.kataja@pp.inet.fi
Lotvonen, Esko, Maakuntajohtaja, Kerotie 11, 96500 ROVANIEMI, esko.lotvonen@lapinliitto.fi
Nissinen, Oiva, MMT, Hakkurintie 7, 96460 ROVANIEMI, oiva.nissinen@pp.inet.fi
Onnela, Samuli, FK, Meltauksentie 5512, 97370 UNARIN-LUUSUA, samuli.onnela@pp.inet.fi
Rissanen, Kristina, FK, Hillapolku 3 C 15, 96500 ROVANIEMI, kristina.rissanen@pp.inet.fi
Silvennoinen, Ahti, FT, Torangintaival 31, 93600 KUUSAMO, ahti.silvennoinen@kolumbus.fi

Kirjeenvaihtajajäsenet

Lange, Manfred, Prof. Dr., Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Institute for Geophysics,
Correnstrasse 24, D-48149 MÜNSTER, GERMANY
Müller-Wille, Ludger, Dr., 215 Stanley St., J4R 2R7 LAMBERT P.Q., CANADA,
ludger.muller-wille@mcgill.ca

Työjäsenet

Aho, Seppo, Dosentti, Inapolku 3 A, 96200 ROVANIEMI, seppo.aho@ulapland.fi
Alamäki, Yrjö, Kouluneuvos, Vesaisenkatu 4 B, 95400 TORNIO
Annanpalo, Heikki, Piiripäällikkö, Koivikkotie 17, 96300 ROVANIEMI, heikki.annanpalo@pp.inet.fi
Erä-Esko, Aarni, Dosentti, Merisotilaantie 1 C 22, 00160 HELSINKI
Havas, Paavo, Professori, Ratakatu 13 B 18, 90100 OULU
Helle, Reijo, Professori, Vattuniemenkatu 8 E 94, 00210 HELSINKI
Hukkinen, Janne, Professori, Helsingin yliopisto, PL 18, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO,
janne.i.hukkinen@helsinki.fi
Hulkko, Teuvo, Varatuomari, Koskenranta 9 A 5, 96200 ROVANIEMI
Ilmavirta, Veijo, FT, Lukanderinkuja 38, 04300 TUUSULA
Kauranne, Kalevi, Professori, Puolikkotie 1 A 16, 02230 ESPOO
Korpela, Kauko, Professori, Kalkkipaadentie 2 G, 00340 HELSINKI, kauko.korpela@elisanet.fi
Kurtakko, Kyösti, Professori, Kivirinne 8, 96910 ROVANIEMI, kyosti.kurtakko@ulapland.fi
Lindén, Harto, FT, Myllykalliontie 6 A 7, 00200 HELSINKI, harto.linden@rktl.fi
Lähde, Erkki, Professori, Suokatu 16 C 19, 05800 HYVINKÄÄ, erkki.lahde@metla.fi
Makkonen, Väinö, FM, Koskitie 7 B 9, 90500 OULU
Mikola, Peitsa, Professori, Kyläkirkontie 6-10 D 78, 00370 HELSINKI
Nieminen, Mauri, Dosentti, RKTL, Porotutkimusasema, 99901 KAAMANEN,
mauri.nieminen@rktl.fi
Numminen, Erkki, MML, Uranuksenkatu 4 a B 30, 11130 RIIHIMÄKI tuntematon osoitteessa
Oksman, Juhani, Professori, Käpytie 8 C 72, 33180 TAMPERE, juhani.oksman@nettikirje.fi
Paakkola, Juhani, FT, Huvilatie 24, 90940 JÄÄLI, juhani.paakkola@pp.inet.fi
Pohtila, Eljas, Ylijohtaja, professori, Ajurinkatu 3 A 40, 02600 ESPOO, eljas.pohtila@kolumbus.fi
Pulkkinen, Terho, Professori, Tuiskutie 9 B, 00700 HELSINKI
Pulliainen, Erkki, Professori, Rantakalliontie 6, 90800 OULU
Ritari, Aulis, MML, Hopeahaka 3 D 29, 02410 KIRKKONUMMI, aulis.ritari@kolumbus.fi

Jäsenluettelo

Saastamoinen, Olli, Professori, Joensuun yliopisto, PL 111, 80101 JOENSUU
Silvennoinen, Unto, MH, Püisivalkeantie 32, 96200 ROVANIEMI, unto.silvennoinen@pp.inet.fi
Strömmer, Aarno, VTT, Kirkkokatu 67 B 23, 90120 OULU
Sucksdorff, Christian, Professori, Armas Lindgrenintie 16, 00570 HELSINKI,
christian.sucksdorff@saunalahti.fi
Varmola, Martti, MMT, Metsäntutkimuslaitos, PL 16, 96301 ROVANIEMI, martti.varmola@metla.fi

Vuosijäsenet

Autti, Mervi, TaT, kasvatustieteiden tdk, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 ROVANIEMI
Blomqvist, Seppo, DI, Lemmikinkatu 1 A, 95430 TORNIO, seppo.blomqvist2@luukku.com
Eeronheimo, Heikki, FM, Metsähallitus, Lapin luontopalvelut, PL 8016 (Ounasjoentie 16), 96101
ROVANIEMI, heikki.eeronheimo@metsa.fi
Eronen, Matti, FT, Vesitornintie 3, 73300 NILSIÄ
Etto, Jorma, Kirjailija, Piispantie 4 B 8, 00370 HELSINKI, jorma.etto@kolumbus.fi
Eurola, Seppo, Professori, Papinahontie 20, 42100 JÄMSÄ, seppo.eurola@gmail.com
Finne, Anja-Kaarina, MH, Lyökkiläntie 36, 71640 TALLUSKYLÄ
Flöjt, Mika, Lapin yliopisto, Arktinen keskus, PL 122, 96101 ROVANIEMI, mika.flojt@ulapland.fi
Hannukkala, Antti, MML, MTT, Eteläranta 55, 96300 ROVANIEMI, antti.hannukkala@mtt.fi
Hannula, Timo, Toiminnanjohtaja, Lankkutie 48, 96900 SAARENKYLÄ, timo.hannula@pp.inet.fi
Harjunharja, Juhani, Lehtori, Ringitie, 99980 UTSJOKI, juhani.harjunharja@pp.inet.fi
Hautala-Hirvioja, Tuija, FT, Professori, taiteiden tdk, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 ROVANIEMI
Henttonen, Heikki, Dosentti, Aapelinkatu 5 D 48, 02230 ESPOO
Honkamo, Mikko, FM, Savilinnankatu 1 B 25, 33230 TAMPERE, mikko.honkamo@elisanet.fi
Hyppönen, Mikko, MMT, Hetepuronpolku 7, 96900 SAARENKYLÄ, mikko.hypponen@metla.fi
Hyry, Maiju, FK, Lapin liitto, PL 8056, 96101 ROVANIEMI, maiju.hyry@lapinliitto.fi
Hyvönen, Eija, FK, Geofyysikko, Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 ROVANIEMI,
eija.hyvonen@gtk.fi
Hökkä, Hannu, MMT, METLA, PL 16, 96301 ROVANIEMI, hannu.hokka@metla.fi
Iivari, Aila, Säteilyturvakeskus, Lähteentie 2, 96400 ROVANIEMI, aila.iivari@stuk.fi
Iivari, Pekka, Ylikorvantie 7, 96300 Rovaniemi, Pekka.Iivari@ramk.fi
Ilola, Heli, KTM, Vaaranlammentie 2 D 22, 96500 ROVANIEMI, heli.ilola@ulapland.fi
Jaatinen, Kaino, Arkkitehti, Hedelmätarhantie 6 E 17, 15860 HOLLOLA
Jakkula, Olavi, FK, Vaskitie 6 A 22, 90250 OULU
Johansson, Peter, FT, Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 ROVANIEMI,
peter.johansson@gtk.fi
Jokimäki, Jukka, FT, Asemieskatu 42 B 6, 96100 ROVANIEMI, jukka.jokimaki@ulapland.fi
Junttila, Marko, Apulaistutkija, Säteilyturvakeskus, Lähteentie 2, 96400 ROVANIEMI,
marko.junttila@stuk.fi
Juopperi, Aarre, FT, Itäkangastie 12 A 7, 90530 OULU, aarre.juopperi@pp.inet.fi
Järvinen, Antero, Dosentti, Kilpisjärven biologinen asema, PL 17, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO,
antero.jarvinen@helsinki.fi
Kaikkonen, Marjatta, FM, KL, Viklatie 1 C 6, 90540 OULU
Kaikkonen, Pertti, FT, Viklatie 1 C 6, 90540 OULU
Kaila, Erkki, FL, Kiveliöntie 2 B, 96500 ROVANIEMI
Kaisanlahti, Marja-Liisa, tutkija, Asemieskatu 42 B 6, 96100 Rovaniemi
Kalske, Marja, FT, kasvatustieteiden tdk, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 ROVANIEMI
Kangas, Jorma, FT, Liisantie 1 A 4, 90560 OULU
Kankaanpää, Paula, Prof., johtaja, Lapin yliopisto, Arktinen keskus, PL 122, 96101 ROVANIEMI,
paula.kankaanpaa@ulapland.fi

Jäsenluettelo

Karjalainen, Sirpa, FL, kansatieteilijä, 99490 KILPISJÄRVI
Karjanoja, Mikko, Arkkitehti, Ylisrinne 6 A, 02210 ESPOO
Karvo, Ulla, OTL, VT, Rovakatu 12 A 8, 96100 ROVANIEMI, ulla.karvo@lapinliitto.fi
Kietäväinen, Asta, A YTT, MMM, Perunkajärven itäpuolentie 769, 96900 SAARENKYLÄ,
asta.kietavainen@iki.fi
Kivinen, Matti, FL, Patterinkuja 2 A 2, 05200 RAJAMÄKI
Kojola, Ilpo, FT, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Tutkijantie 2 A, 90570 OULU,
ilpo.kojola@rktl.fi
Kojola, Taina, FK, Lapin ELY-keskus, PL 8060, 96101 ROVANIEMI, taina.kojola@ely-keskus.fi
Kokkonen, Antti, Päätoimittaja, Lapin Kansa, Veitikantie 2-8, 96100 ROVANIEMI,
antti.kokkonen@lapinkansa.fi
Kolström, Taneli, MMT, Joensuun yliopisto, Mekrijärven tutkimusasema, Yliopistontie 4, 82900
ILOMANTSI, Taneli.Kolstrom@joensuu.fi
Korkalo, Tuomo, FT, Markkinakatu 3 A 27, 96200 ROVANIEMI, tuomo.korkalo@pp.inet.fi
Korkiakoski, Esko, FT, Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 ROVANIEMI,
esko.korkiakoski@gtk.fi
Korpivuoma, Eila, THM, Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Luokotie 5 A 5, 90530
OULU
Korteniemi, Tuomo, FM, VTM, TM, Katajaranta 35, 96400 ROVANIEMI,
tuomo.korteniemi@gmail.com
Koskela, Teija, KT, Näretie 4, 96190 ROVANIEMI
Koskinen, Pirkko K, OTT, Runeberginkatu 54 B 10, 00260 HELSINKI
Kotivuori, Hannu, FL, Pullinranta 16, 96200 ROVANIEMI, hannu.kotivuori@rovaniemi.fi
Kujanpää, Jorma, FL, Tiedepolku 4 B 8, 40720 JYVÄSKYLÄ, jp.kujanpaa@luukku.com
Kumentola, Aila, KTM, Lapin yliopisto/Koulutus- ja kehittämispalvelut, PL 122, 96101
ROVANIEMI, aila.kumentola@ulapland.fi
Kurppa, Liisa, Tietopalvelun päällikkö, Kansankatu 11 C 1, 96100 Rovaniemi, lkurppa@gmail.com
Kuukasjärvi, Jorma, DI, Katajaranta 41, 96400 ROVANIEMI, jorma.kuukasjarvi@pp2.inet.fi
Laakkonen, Sami, FM, Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Pielisjoen linna, Siltakatu 2, 80100
JOENSUU, sami.laakkonen@pohjois-karjala.fi
Lahtinen, Jarmo, FM, Jaatilan Rantatie 52, 97170 JAATILA
Laine, Kari, FT, Karhitie 16, 90530 OULU, kari.laine@oulu.fi
Laine, Riitta-Liisa, Varatuomari, Rohtmäenkuja 2, 23310 TAIVASSALO
Lanne, Erkki, FL, Mäkimiestentie 13, 96200 ROVANIEMI, erkki.lanne@pp.inet.fi
Lantto, Olavi, Insinööri, Ounaspuistikko 3 B 29, 96200 ROVANIEMI
Lehmuspelto, Pasi, FL, Evakkotie 45, 96100 ROVANIEMI, pasi.lehmuspelto@pp.inet.fi
Lehtinen, Kristina, FL, Linnuntie 61, 96440 ROVANIEMI, kristina.lehtinen@gtk.fi
Leinonen, Pekka, VTL, 95340 LOUE, pekkaln@luukku.com
Leppänen, Ari, FT, Ketarakuja 6, 96460 ROVANIEMI, ari.leppanen@stuk.fi
Leskinen, Tuula, FM, Järvitie 20 D 28, 90550 OULU, t.leskinen@suomi24.fi
Liikamaa, Terho, DI, Jyrhämänranta 7-9 A 7, 96100 ROVANIEMI, terho.liikamaa@ely-keskus.fi
Liljeberg, Heino, Johtaja, Inapolku 3 A 12, 96200 ROVANIEMI, heino.liljeberg@pp.inet.fi
Lillberg, Juhani, Hallintojohtaja, Valtakatu 2, 96100 ROVANIEMI, juhani.lillberg@ulapland.fi
Lindroos, Heikki, MML, Kalliotie 9, 04400 JÄRVENPÄÄ
Lohiniva, Vuokko, THT, RAMK, Jokiväylä 11 C, 96300 ROVANIEMI, vuokko.lohiniva@ramk.fi
Majava, Altti, FT, Ratakatu 29 A 7, 00120 HELSINKI, altti.majava@kolumbus.fi
Maunu, Matti, FK, Kallentalontie 2 A 15, 96800 ROVANIEMI
Mettiäinen, Ilona, HM, Arktinen keskus, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 ROVANIEMI
Mussalo-Rauhamaa, Helena, FT, LKT, dos., Tornitaso 2 B 10, 02120 ESPOO
Mähönen, Outi, FM, Lapin ELY-keskus, PL 8060, 96101 ROVANIEMI, outi.mahonen@ely-keskus.fi
Mäkinen, Kalevi, FK, Mäkiranta 19-21 B 9, 96200 ROVANIEMI, kalevi.makinen@gtk.fi

Jäsenluettelo

Mäkinen, Yrjö, FT, Turun yliopisto, Biologian laitos, 20500 TURKU
Nissinen, Helena, MMK, Hakkurintie 7, 96460 ROVANIEMI, helena.nissinen@pp2.inet.fi
Norokorpi, Yrjö, MMT, Kelokatu 4 B 21, 96100 ROVANIEMI, yrjo.norokorpi@metso.fi
Oikarinen, Esko, OTK, VT, Veitikantie 36 C 41, 96100 ROVANIEMI, esko.oikarinen@oikeus.fi
Oinaala, Markku, LL, Vuopajantie 30, 96460 ROVANIEMI, markku.oinaala@rovaniemi.fi
Pankka, Heikki, FT, Koskikatu 36-38 A 6, 96200 ROVANIEMI, heikki.pankka@pp.inet.fi
Peltoniemi-Taivalkoski, Anne, FM, Lehtikarintie 18 B19, 96300 ROVANIEMI,
peltoniemi.taivalkoski@gmail.com
Perttunen, Vesa, FL, Kansankatu 6 A 1, 96100 ROVANIEMI, vaperttunen@suomi24.fi
Pietilä, Risto, Aluejohtaja, Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 ROVANIEMI,
risto.pietila@gtk.fi
Pokka, Hannele, Kansliapäällikkö, Ympäristöministeriö, PL 35, 00023 VALTIONEUVOSTO,
hannele.pokka@ymparisto.fi
Posio, Pirkko, Lakimies, Veitikantie 18 A 23, 96100 ROVANIEMI, pirkko.posio@gmail.com
Postila, Markku, Laboratorioinsinööri, Tähtelä, 99600 SODANKYLÄ, mjp@sgo.fi
Pulkkinen, Eelis, FL, Vanhakentänniemi 30, 97250 RAANUJÄRVI, eelis.pulkkinen@netti.fi
Puro, Pentti, Rehtori, Mäkiruonalankatu 44, 94700 KEMI
Pylväs, Simo, Valokuvaaja, Metsätie 5 as 14, 99800 IVALO
Pöyliö, Esko, DI, Rovakatu 10 A 11, 96100 ROVANIEMI, esko.poylio@pp.inet.fi
Rahola, Tua, Johtava asiantuntija, Kummelikulma 4 B, 02330 ESPOO, tua.rahola@stuk.fi
Rantala, Leif, FK, Evakkotie 75 A 10, 96100 ROVANIEMI, leif.rantala@gmail.com
Rask, Markku, FK, Kuokkalantie 913, 58170 SIMANALA
Rastas, Pentti, FK, Geologi, Marjakatu 11, 21200 RAISIO
Rautio, Ahto, Tikkasenkarintie 2, 97610 OIKARAINEN, ahto.rautio@gmail.com
Repo, Ossi, YL, Pirttitie 1, 96200 ROVANIEMI, ossi.repo@kemi.fi
Riepula, Esko, Rehtori, Kotitie 17, 96200 ROVANIEMI, esko.riepula@pp.inet.fi
Rinne kangas, Matti, Pankinjohtaja, Ratapolku 1 A 1, 02700 KAUNIAINEN, mrinneka@welho.com
Risikko, Tanja, T&K Kehityspäällikkö, Oulun Eteläisen Instituutti / Oulun yliopisto, Pajatie 5, 85500
NIVALA, tanja.risikko@oulu.fi
Roiko-Jokela, Pentti, Metsäneuvos, Oppilaantie 13 A 3, 02360 ESPOO, pentti.roiko-
jokela@kolumbus.fi
Ruotsala, Helena, Dosentti, Kappakuja 1 I 44, 20540 TURKU, helena.ruotsala@utu.fi
Räisänen, Marja-Liisa, FT, Välikatu 1 B 19, 87100 KAJAANI, marja-liisa.raisanen@ely-keskus.fi
Rätti, Osmo, FT, Lapin yliopisto, Arktinen keskus, PL 122, 96101 ROVANIEMI,
osmo.ratti@ulapland.fi
Saarinen, Jarkko, Professori, Oulun yliopisto, Maantieteen laitos, PL 3000, 90014 Oulun yliopisto,
jarkko.saarinen@oulu.fi
Salminen, Hannu, MMK, METLA, PL 16, 96301 ROVANIEMI, hannu.salminen@metla.fi
Sarala, Pertti, FT, Dosentti, Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 ROVANIEMI,
pertti.sarala@gtk.fi
Seppälä, Kari, Dosentti, Kavallinmäki 2, 02710 ESPOO
Seppälä, Matti, Professori, Maantieteen laitos, PL 64, 00014 HELSINGIN YLIOPISTO,
matti.seppala@helsinki.fi
Seppänen, Raija, TtT, Kelokatu 7 A, 96100 ROVANIEMI, raija.seppanen@ramk.fi
Siikamäki, Pirkko, Asemanjohtaja, Oulun yliopisto, Oulangan biologinen asema, Liikasenvaarantie
134, 93999 Kuusamo, pirkko.siikamaki@oulu.fi
Snellman, Aino, LL, 99980 UTSJOKI, aino.snellman@gmail.com
Snellman, Hanna, Dosentti, Niemitie 10, 00740 HELSINKI, hanna.snellman@helsinki.fi
Soininen, Leena, LL, FM, Mattnäsintie 137, 21670 PÄRNÄS, leena.soininen@fimnet.fi
Solatie, Dina, FT, aluelaboratorion johtaja, Säteilyturvakeskus, Lähteentie 2, 96400 Rovaniemi,
dina.solatie@stuk.fi

Jäsenluettelo

Strömmer, Erkki, Lehtori, Höyhtyäntie 2, 90140 OULU
Sulkava, Seppo, Professori, Huvilinnantie 5 A 4, 02600 ESPOO
Suopajarvi, Leena, YTT, Lapin yliopisto, YTK, PL 122, 96101 ROVANIEMI,
leena.suopajarvi@ulapland.fi
Syrjänen, Inkeri, FK, Kultamuseo, 99695 TANKAVAARA
Tennberg, Monica, YTT, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 ROVANIEMI,
monica.tennberg@ulapland.fi
Tillman-Sutela, Eila, MMT, METLA, Muhoksen tutkimusasema, Kirkkosaarentie 7, 91500 MUHOS,
Eila.Tillman@metla.fi
Tormilainen, Helena, MML, Nivankyläntie 131, 96100 ROVANIEMI, mh.tormilainen@pp.inet.fi
Tuomi-Nikula, Heikki, Päätoimittaja, Anninportti 2 B, 96300 ROVANIEMI,
heikki.tuominikula@rovaniemelainen.com
Turunen, Pertti, FL, Pääpirtintie 12 D, 96460 ROVANIEMI, pertti.turunen@gtk.fi
Tuulentie, Seija, YTT, METLA, PL 16, 96301 ROVANIEMI, seija.tuulentie@metla.fi
Urponen, Helka, Dosentti, VTT, Lapin yliopisto, PL 122, 96101 ROVANIEMI,
helka.urponen@ulapland.fi
Uusitalo, Marja, MMM, Yläkatu 1 C 2, 96100 ROVANIEMI, marja.uusitalo@mtt.fi
Wallgren, Henrik, Professori, Töölöntullinkatu 9 B 37, 00250 HELSINKI
Vanhanen, Erkki, FT, Mawson Energi Ab, Kyrkgatan 41, 96135 BODEN, Sweden,
erkki.vanhanen@mawson.se
Vartiainen, Harald, Myyntipäällikkö, Kanneltie 4 D 40, 00420 HELSINKI, h.e.vartiainen@elisinet.fi
Vasama, Arja, FK, Karhunkaatajantie 20 as.10, 96100 ROVANIEMI, arja.vasama@pp.inet.fi
Veijola, Pertti, MMT, Rantakatu 12 A 12, 96100 OULU, pertti.veijola@pp2.inet.fi
Vilen, Jari, suurlähettiläs, jari.vilen@formin.fi
Viranto, Hannu, Kehitysneuvos, Eteläranta 65-69 A 1, 96300 ROVANIEMI,
hannu.viranto@llh.intermin.fi
Virkkunen, Juhani, FT, Latotie 5, 02240 ESPOO
Virtasalo, Juha, Näsmäntie 8, 96900 SAARENKYLÄ, juha.virtasalo@labtium.fi
Vuollo, Jouni, FT, Geologian tutkimuskeskus, PL 77, 96101 ROVANIEMI, jouni.vuollo@gtk.fi
Väisänen, Risto A., Professori, Mäyrätie 2 D 41, 00800 HELSINKI, risto.vaisanen@helsinki.fi
Väisänen, Ulpu, FT, Miehentie 40, 96500 ROVANIEMI, ulpu.vaisanen@gtk.fi
Yliniemi, Jukka, FL, Aaltokankaantie 27, 90800 OULU, jukka.yliniemi@oulu.fi
Ylipietä, Jarkko, Tutkija, Säteilyturvakeskus, Lähteentie 2, 96400 ROVANIEMI, jarkko.ylipietä@stuk.fi

Kannattavat jäsenet

Kemijoki Oy, PL 8131, 96101 ROVANIEMI, leena.roiko@kemijoki.fi
Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, PL 505, 94101 KEMI
Lapin liitto, PL 8056, 96101 ROVANIEMI
Lapin yliopisto, PL 122, 96101 ROVANIEMI
Lappset Group Oy, Hallitie 17, 96300 ROVANIEMI
Metsäkeskus Lappi, PL 8053, 96101 ROVANIEMI
Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen toimintayksikkö, PL 16, 96301 ROVANIEMI
Oy Hartwall Ab, Lapinkullankatu 1, 95400 TORNIO
PVO-Vesivoima Oy, Jorma Autio, Virkkulantie 207, 91100 II, jorma.autio@pvo.fi
Rovakaira Oy, PL 8013, 96101 ROVANIEMI, tapio.jalonen@rovakaira.fi
Rovaniemen kaupunginkirjasto, Lapin maakuntakirjasto, PL 8216, 96101 ROVANIEMI

Lapin tutkimusyksiköt

Geologian tutkimuskeskus, Pohjois-Suomen yksikkö

PL 77 (Lähteentie 2), 96101 Rovaniemi. Tel. 020 55011. Fax. 020 55014.
<http://www.gtk.fi/>

Helsingin yliopisto, Kilpisjärven biologinen asema

Käsivarrentie 14622, 99490 Kilpisjärvi. Tel. 016-3202200. Fax. 016-3202100.
<http://www.helsinki.fi/kilpis/>

Helsingin yliopisto, Värriön tutkimusasema

Ainijärventie 114, 98840 Ruuvaoja. Tel. 040-8276535.
<http://www.mm.helsinki.fi/metsatieteet/varrio/>

Ilmatieteen laitos, Lapin ilmatieteellinen tutkimuskeskus

Tähteläntie 62, 99600 Sodankylä. Tel. 016-619619. Fax. 016-619623.
<http://www.fmi.fi/>

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu

PL505, 94101 Kemi. Tel. 010 383 50. Fax. 016-251120.
<http://www.tokem.fi/>

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Vuorikatu 24. Tel. 020 781 3200. Fax. 020 781 3219.
<http://www.kotus.fi/>

Lapin aluehallintovirasto

PL 8002, 96101 Rovaniemi. Tel. 020 636 1010. Fax. 016-319513.
<http://www.avl.fi/>

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

PL 8060, 96101 Rovaniemi. Tel. 020 636 0010. Fax. 016-310340.
<http://www.ely-keskus.fi/>

Lapin Elämysteollisuuden Osaamiskeskus LEO

Viirinkankaantie 1, 96300 Rovaniemi. Tel. 016-362680.
<http://www.leofinland.fi/>

Lapin liitto

PL8056, Hallituskatu 20 B, 96101 Rovaniemi. Tel. 040-3591000. Fax. 016-318705.
<http://www.lapinliitto.fi/>

Lapin yliopisto

PL 122, 96101 Rovaniemi. Tel. 016-341341. Fax. 016-362936.
<http://www.ulapland.fi/>

Lapin yliopisto, Arktinen keskus

PL 122, 96101 Rovaniemi. Tel. 016-341341. Fax. 016-362936.
<http://www.arcticcentre.org/>

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Kasvintuotannon tutkimus, Kasvintuotanto

Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi. Tel. 03-41881. Fax. 020 772 040.
<http://www.mtt.fi/>

Meri-Lappi instituutti, Lapin yliopisto ja Oulun yliopisto

Keskuspuistonkatu 20, 94100 Kemi. Tel. 016-258300. Fax. 016-258315.
<http://www.ulapland.fi/>

Oy Metsä-Botnia Ab, Kemin tehtaat, Tutkimusosasto

94200 Kemi. Tel. 010 4661999. Fax. 010 4661402.
<http://www.botnia.fi/>

Metsähallitus, Rovaniemi

PL 8016, Ounasjoentie 6, 96101 Rovaniemi. Tel 020 564100. Fax 020 5647689.
<http://www.metsa.fi/>

Metsäntutkimuslaitos, Kolarin toimintayksikkö

Muoniontie 21, 95900 Kolari. Tel. 010 2111. Fax. 010 2113501.
<http://www.metla.fi/ko>

Metsäntutkimuslaitos, Rovaniemen toimintayksikkö

PL 16, 96301 Rovaniemi. Tel. 010 2111. Fax. 010 2114401.
<http://www.metla.fi/ro>

Oulun yliopisto, Oulangan tutkimusasema

Liikasenvaarantie 134, 93999 Kuusamo. Tel. 08-8515200. Fax. 08-863419.
<http://www.oulu.fi/oulanka/>

Oulun yliopisto, Perämeren tutkimusasema

PL 3000, 90014 Oulun yliopisto. Tel. 08-5531570. Fax. 08-5531584.
<http://www.oulu.fi/perameri/>

Oulun yliopisto, Sodankylän Geofysiikan Observatorio

Tähteläntie 62, 99600 Sodankylä. Tel. 016-619811. Fax. 016-619 875.
<http://www.sgo.fi/>

Oulun yliopisto, Thule-instituutti

PL 7300, 90014 Oulun yliopisto. Tel. 08-553 3560 Fax. 08-553 3564
<http://thule.oulu.fi/>

Outokumpu Oyj, Tornion tutkimuskeskus

95400 Tornio. Tel. 016-4521. Fax. 016-452620.
<http://www.outokumpu.com/>

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Viihinkaari 4, PL 2, 00791 Helsinki. Tel. 020 57511. Fax. 020 5751201.
<http://www.rktl.fi/>

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Inarin kalantutkimus ja vesiviljely

Saarikoskentie 8, 99870 Inari. Tel. 020 57511. Fax. 020 5751469.
http://www.rktl.fi/tutkimuslaitos/toimipaikat/inarin_kalantutkimus_vesiviljely.html

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Oulun riistan- ja kalantutkimus

Tutkijantie 2 E, 90570 OULU. Tel. 020 57511. Fax. 020 5751879.
<http://www.rktl.fi/index.html>

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Perämeren kalantutkimusasema

Tutkijantie 2E, 90570 Oulu. Tel. 020 57511. Fax. 020 5751879.
http://www.rktl.fi/tutkimuslaitos/toimipaikat/oulun_riistan_kalantutkimus.html

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Porotutkimusasema

Toivonientie 246, 99910 Kaamanen. Tel. 020 57511. Fax. 020 5751829.
<http://www.rktl.fi/tutkimuslaitos/toimipaikat/porontutkimusasema.html>

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Tenojoen kalantutkimusasema

99980 Utsjoki. Tel. 020 57511. Fax. 020 5751769.
http://www.rktl.fi/tutkimuslaitos/toimipaikat/tenojoen_kalantutkimusasema.html

Rovaniemen ammattikorkeakoulu

Jokiväylä 11 C, 96300 Rovaniemi. Tel. 020 7984000. Fax. 020 7985491.
<http://www.ramk.fi/>

Stora Enso Oyj, Veitsiluodon tehtaat, Ympäristöasiat

94800 Kemi. Tel. 020 4634699. Fax. 020 4634427.
<http://www.storaenso.com/>

Säteilyturvakeskus, Pohjois-Suomen aluelaboratorio

Lähteentie 2, 96400 Rovaniemi. Tel. 016-317111. Fax. 016-3794369.

<http://www.stuk.fi/>

Turun yliopisto, Lapin tutkimuslaitos, Kevo

99980 Utsjoki (20014 Turun yliopisto). Tel. 02 333 8960. Fax. 02 3338970.

<http://www.kevo.utu.fi/>

Lapin tutkimusseura ry:n säännöt

Hyväksytty Lapin tutkimusseuran kokouksessa 18.6.2007 ja 18.12.2007. Merkitty yhdistysrekisteriin 04.08.2008.

Nimi

1 §

Yhdistyksen nimi on Lapin tutkimusseura ja kotipaikka Rovaniemen kaupunki.

Tarkoitus

2 §

Seuran tarkoituksena on toimia Lapin läänin alueeseen kohdistuvan tutkimustyön hyväksi sekä tämän tutkimustyön ja käytännön elämän välisen yhteistyön tehostamiseksi.

3 §

Seura toteuttaa tarkoitustaan

- 1) seuraamalla Lapin tutkimuksen tilaa ja eri alojen tutkimustarvetta,
- 2) keräämällä Lappia koskevia tieteellisiä, teknillisiä ja taloudellisia tutkimustuloksia,
- 3) laatimalla tutkimusohjelmia eri aloilta,
- 4) selvittämällä tutkimusta kaipaavat kohteet erityisesti sellaisilla aloilla, joilla on Lapin elinkeinoelämälle käytännöllistä merkitystä,
- 5) tekemällä viranomaisille esityksiä Lapin tutkimuksen edistämiseksi,
- 6) saattamalla Lapin tutkimustarve tutkijoiden tietoon ja ohjaamalla tutkijoita maakunnalle tarpeellisiin kohteisiin,
- 7) antamalla neuvoja tutkimustyön rahoittamiseksi,
- 8) välittämällä tutkimustuloksia tutkijoille, tutkimuksen tarvitsijoille ja Lapin väestölle tiedoksi referoiden, vertaillen ja kansantajuistaen niitä,
- 9) pitämällä yllä julkaisutoimintaa ja järjestämällä esitelmätilaisuuksia sekä
- 10) ylläpitämällä kansalaiskeskustelua tutkimuksesta ja sen tuloksista.

Jäsenet

4 §

Seuran jäsenet ovat varsinaisia jäseniä, kannattavia jäseniä ja kunniajäseniä.

Seuran varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä henkilö, joka hyväksyy seuran tarkoituksen.

Kannattavaksi jäseneksi voidaan hyväksyä yksityinen henkilö tai oikeuskelpoinen yhteisö, joka haluaa tukea seuran tarkoitusta ja toimintaa.

Varsinaiset jäsenet ja kannattavat jäsenet hyväksyy hakemuksesta seuran hallitus.

Kunniajäseneksi voidaan hallituksen esityksestä seuran kokouksessa kutsua henkilö, joka on huomattavasti edistänyt ja tukenut seuran toimintaa.

5 §

Jäsenellä on oikeus erota seurasta ilmoittamalla siitä kirjallisesti hallitukselle tai sen puheenjohtajalle taikka ilmoittamalla erosta seuran kokouksessa merkittäväksi pöytäkirjaan.

Hallitus voi erottaa jäsenen seurasta, jos jäsen on jättänyt eräänntyneen jäsenmaksunsa maksamatta tai on muuten jättänyt täyttämättä ne velvoitukset, joihin hän on seuran liittymällä sitoutunut tai on menettelyllään seurassa tai sen ulkopuolella huomattavasti vahingoittanut seuraa tai ei enää täytä laissa taikka seuran säännöissä mainittuja jäsenyyden ehtoja.

6 §

Varsinaisilta jäseniltä ja kannattavilta jäseniltä perittävän vuotuisen jäsenmaksun suuruudesta erikseen kummallekin jäsenryhmälle päättää vuosikokous.

Kunniajäsenet eivät suorita jäsenmaksuja.

Hallinto

7 §

Seuran hallitukseen kuuluu vuosikokouksessa valitut puheenjohtaja ja 7 muuta varsinaista jäsentä sekä 2 varajäsentä.

Hallituksen toimikausi on vuosikokousten välinen aika.

Puheenjohtajaksi voidaan valita enintään neljäksi toimikaudeksi peräkkäin.

Hallitus valitsee keskuudestaan varapuheenjohtajan sekä ottaa keskuudestaan tai ulkopuoleltaan sihteerin, rahastonhoitajan ja muut tarvittavat toimihenkilöt.

Hallitus kokoontuu puheenjohtajan tai hänen estyneenä ollessaan varapuheenjohtajan kutsusta, kun he katsovat siihen olevan aihetta tai kun vähintään puolet hallituksen jäsenistä sitä vaatii.

Hallitus on päätösvaltainen, kun vähintään puolet sen jäsenistä, puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja mukaan luettuna on läsnä. Äänestykset ratkaistaan yksinkertaisella äänen enemmistöllä. Äänen mennessä tasan ratkaisee puheenjohtajan ääni, vaaleissa kuitenkin arpa.

8 §

Hallituksen tehtävänä on

- 1) hoitaa seuran asioita ja huolehtia seuran toiminnan kehittämisestä,
- 2) hoitaa seuran taloutta,
- 3) valita ja toimestaan vapauttaa sihteeri, rahastonhoitaja ja muu tarpeellinen toimihenkilöstö sekä määrätä heidän palkkansa talousarvion puitteissa,
- 4) kutsua seura koolle ja
- 5) pitää jäsenluetteloa.

9 §

Seuran hallitus voi seuran toiminnan tehostamiseksi perustaa toimikuntia ja tutkimusryhmiä.

Hallituksen puheenjohtajalla on oikeus osallistua asioiden käsittelyyn kaikissa seuran toimikunnissa ja tutkimusryhmissä.

10 §

Seuran nimen kirjoittaa hallituksen puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, sihteeri tai rahastonhoitaja, kaksi yhdessä.

11 §

Hallituksen puheenjohtaja johtaa seuran toimintaa ja valvoo sen päätösten toimeenpanoa.

Hallituksen sihteerin tehtävänä on pitää hallituksen kokouksissa pöytäkirjaa, avustaa hallituksen päätösten toimeenpanossa sekä vuosikokouksessa esitettävän vuosikertomuksen laatimisessa.

Rahastonhoitajan tehtävänä on huolehtia seuran talouden hoidosta.

Omaisuuksien hoito

12 §

Seuran rahastoja hoidetaan niiden erikoissäännösten mukaisesti.

13 §

Seuran tilikausi on kalenterivuosi.

Tilinpäätös tarvittavine asiakirjoineen ja hallituksen vuosikertomus on jätettävä tilintarkastajille helmikuun kuluessa.

Tilintarkastajat antavat kirjallisen lausuntonsa viimeistään maaliskuun kuluessa.

Vastuuvapauden myöntämisestä päättää vuosikokous.

Kokoukset

14 §

Seuran vuosikokous pidetään vuosittain hallituksen määräämänä päivänä huhtitoukokuussa.

Ylimääräinen kokous pidetään, kun seuran kokous niin päättää tai kun hallitus katsoo siihen olevan aihetta tai kun vähintään kymmenesosa (1/10) seuran äänioikeutetuista jäsenistä sitä hallitukselta erityisesti ilmoitettua asiaa varten kirjallisesti vaatii. Kokous on pidettävä kolmenkymmenen vuorokauden kuluessa siitä, kun vaatimus sen pitämisestä on esitetty hallitukselle.

Seuran vuosikokouksessa käsitellään seuraavat asiat:

- 1) Kokouksen avaus.
- 2) Valitaan kokouksen puheenjohtaja, sihteeri ja kaksi pöytäkirjantarkastajaa ja tarvittaessa kaksi ääntenlaskijaa.
- 3) Todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus.
- 4) Hyväksytään kokouksen työjärjestys.
- 5) Esitetään edellisen kalenterivuoden tilinpäätös, toimintakertomus ja tilintarkastajien lausunto.
- 6) Päätetään tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä hallitukselle ja muille vastuuvollisille.
- 7) Vahvistetaan hallituksen laatima toimintasuunnitelma sekä tulo- ja menoarvio.
- 8) Vahvistetaan jäsenmaksujen suuruus.
- 9) Valitaan hallituksen puheenjohtaja ja muut jäsenet.
- 10) Valitaan seuraavaa tilikautta varten yksi tai kaksi tilintarkastajaa ja 1-2 varamiestä.
- 11) Käsitellään muut kokouskutsussa mainitut asiat.

Mikäli seuran jäsen haluaa saada jonkin asian seuran vuosikokouksen käsiteltäväksi, on hänen ilmoitettava siitä kirjallisesti hallitukselle niin hyvissä ajoin, että asia voidaan sisällyttää kokouskutsuun.

15 §

Seuran kokouksissa on jokaisella varsinaisella jäsenellä ja kunniajäsenellä yksi ääni. Kannattavalla jäsenellä on kokouksessa läsnäolo- ja puheoikeus.

Seuran päätökseksi tulee, ellei säännöissä ole toisin määrätty, se mielipide, jota on kannattanut yli puolet annetuista äänistä. Äänestykset ratkaistaan yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Äänten mennessä

tasan ratkaisee kokouksen puheenjohtajan ääni, vaaleissa kuitenkin arpa.

16 §

Hallituksen on kutsuttava seuran kokoukset koolle vähintään seitsemän vuorokautta ennen kokousta jäsenille postitetuilla kirjeillä tai sähköpostiviesteillä. Kutsun tulee sisältää tiedot kokouksessa esille tulevista asioista.

Julkaisut

17 §

Julkaisuista ja niiden jaosta, myynnistä ja vaihdosta päättää seuran hallitus.

Erikoissäädöksiä

18 §

Seuralla on oikeus vastaanottaa lahjoituksia ja jälkisäädöksiä sekä omistaa kiinteistöjä.

19 §

Päätös sääntöjen muuttamisesta ja seuran purkamisesta on tehtävä seuran kokouksessa vähintään kolmen neljäsosan (3/4) enemmistöllä annetuista äänistä.

20 §

Seuran purkautuessa käytetään sen varat seuran tarkoituksen edistämiseen purkamisesta päättävän kokouksen määräämällä tavalla.

21 §

Saavutetut jäsenoikeudet säilyvät.